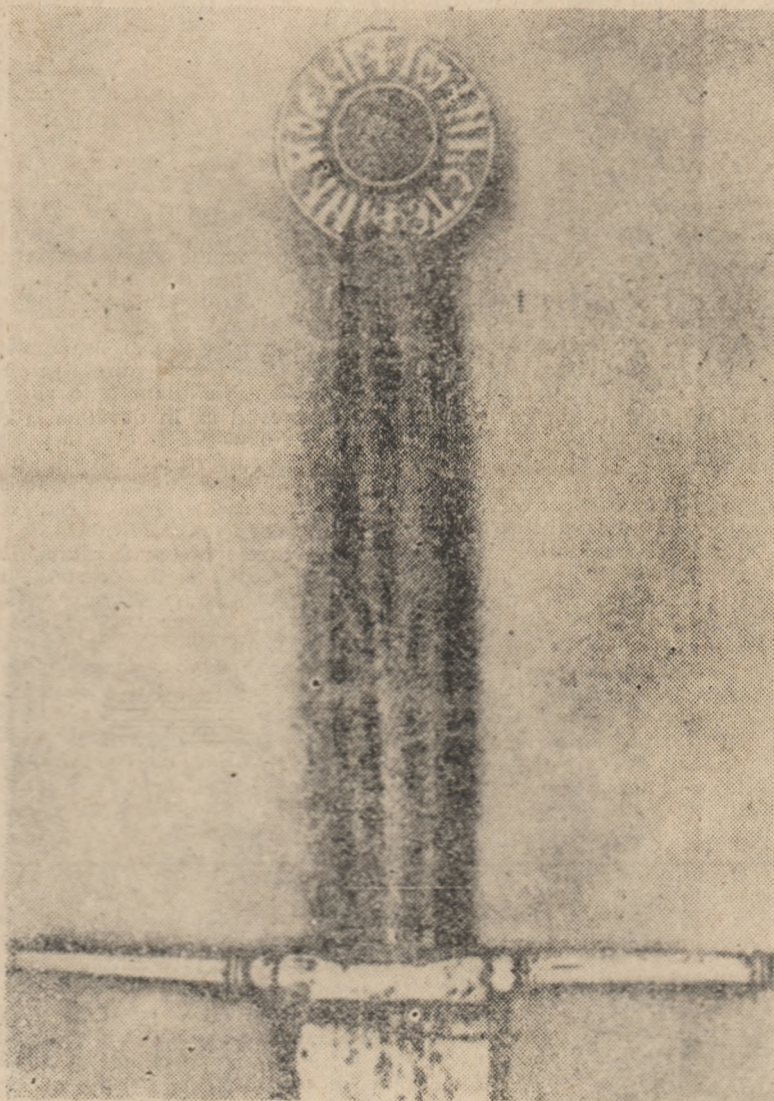

renaștere românească, integrare europeană

Sfinții neamului Sanctificarea lui Ștefan cel Mare

Viteazul Domn și
sabia creștinătății de
strajă la porțile Eu-
ropei.

Ștefane Măria Ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' Archimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija Sfinților,
În seama părinților,
Clopotele să le tragă
Zioa 'ntreagă, noaptea 'ntreagă,
Doar s'a'ndura Dumnezeu
Ca să'ți mintui neamul tău !
Tu te'nalță din mormint,
Să te'aud din corn sunind

Și Moldova adunind,
De-i suna din corn odată,
Ai s'aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îți vin codri'n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară
Din hotară în hotară —
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spinzurătorile !

M. Eminescu

Athletus Christi

Patriarhia Română a decis ca între 19—21 iunie să aibă loc, la diferite lăcașuri de cult din țară, precum și la Patriarhie, ceremonii și servicii religioase cu caracter general consacrate noilor sfinți români. Ulterior, la diferite date vor fi oficiate ceremonii și servicii religioase de canonizare pentru fiecare sfânt în parte, în locuri legate de „lucrarea” și veșnica odihnă ale acestora: la 30 iunie, la Rimeț, pentru Sf. Ioan Ghelasio; la 2 iulie, la Putna, pentru Ștefan cel Mare; iar alte date pentru Constantin Brâncoveanu și ai săi, la Biserica Sf. Gheorghe-Nou din București și la mănăstirea Simbăta.

Așadar, o serie de apărători ai „legii” strămoșești urmează să fie trecuți în „sinaxar”, în calendarul bisericesc, existind precedente în acest sens și în cadrul altor religii.

Cu adevărat, faptele gloriosului domn invederează pioșenia acestuia, precum și faptul că și-a pus întreaga energie în slujba apărării țării și a credinței, a „legii” străbune, apărind în același timp întreaga creștinătate. După cum se știe, cronicarul Grigore Ureche, într-un portret memorabil pe care îl face marelui domn, nota că încă din timpul vieții contemporanii îi spuneau cel Sfânt „nu pentru sufletu, ce este în mina lui Dumnezeu (...), ci pentru lucrurile lui ceale vitejești, carile niminea dintre domni, nici înainte nici după aceeaia l-au ajunsu”.

Ștefan cel Mare a fost — fapt recunoscut și de personalitățile vremii — Athletus Christi, urmărind cu o rară consecvență și energie salvarea sau apărarea creștinătății, a independenței țărilor creștine, apelând frecvent la solidaritatea forțelor europene creștine. Un portret moral inegalat al slăvitului domn ne-a dat N. Iorga, din care transpare, în final, ideea că faptele acestuia aveau o determinare transcendentă, divină: „Într-însul găsise poporul românesc cea

(continuare în pag. 15)

Mihai VĂTAVU

Două scrisori m-au determinat să adun aici cuvintele ce urmează — prima a fost expediată din Paris, de unul dintre puținii prieteni de care m-am învrednicit la viața mea, cealaltă a venit de la un anonim de prin preajma. Rîndurile prietenului mi-au prefăcut incorigibilul scepticism în amară tristețe, printr-o mărturisire cu totul neobișnuită. Dacă va fi cazul — îmi comunica el — va prefera să măture străzile acele capitale decât să se reîntorcă printre scriitorii din țară. Am întors mărturisirea lui pe toate părțile și, cum îl cunosc sufletul, am simțit că a făcut-o cu aceeași tristețe cu care eu i-am recepționat-o. Nu mă îndoiesc că unii dintre confrăți, chiar dintre aceia cu bune intenții, s-ar putea simți jigniți de o astfel de mărturisire. Cum adică — ar putea întreba el — ce te crezi dumneata, să declari că n-ai mai fi în stare să trăiești printre noi, de unde atîta dispreț? etc. etc. Nu mă voi număra printre ei, știind că nimeni nu-și părăsește locul de bine și numai nebunii se pot întoarce la răul pe care l-au întâlnit odată. Apoi, cred că fiecare este liber să-și aleagă locul existenței sale și nici un fel de „bun simț” sau „nobilitate obligativă” nu-l poate forța să facă altfel. Cît despre dispreț, acesta nu există, accentul cade, în cele spuse de prietenul meu, numai pe toate cite le-a îndurat el, pînă să ajungă la o astfel de hotărîre. Sigur, mai sînt și ceilalți, nu puțin la număr, scriitori sau nescriitori, dar „patrioți”, ca să nu mai vorbesc de susținătorii lor întru „dragoste” de țară. Toți aceștia, încă stăpîniți de sloganul cu salutul de soia, mîncat aici, și cu covrigii răsuciți pe cozile ciinilor de-acolo, oricînd dispuși să facă zarvă cu destinul patriei (care, sărman destin, s-ar rezema numai pe vînjoșii lor umeri), cu siguranță că, auzind o astfel de declarație, ar sări în sus, să arunce toate pietrele acelea, prea bine cunoscute din timpul în care pentru orice fleac puteai fi numit trădător. Tutturor acestor infocați „patrioți” le amintesc că poți chiar mătura străzile cutărui oras străin, și patria să nu moară o clipă în tine, după cum te poți bate aici cu pumnii în piept pentru ea, în realitate chivernisindu-ți numai orgoliile și propria-ți stare materială. Totuși, dincolo de asemenea mizerii — vai, ome-nești — în fața respectivei mărturisiri m-am întrebât și continuu să mă întreb: ce se întimplă cu noi de am ajuns la ase-

menea praguri de disperare? Fiindcă oricum ai lua-o, mărturisirea este tragică nu doar pentru noi, cei doi, ci pentru tot neamul nostru, parcă supus mereu la repetările cele mai malefice ale istoriei — sau ce-o fi fiind cea pe care ne-am obișnuit s-o numim așa... Cealaltă scrisoare, a unui ins ce se declară „iubitor și cunoscător de literatură” și despre care, cred, că a mai „onorat” și alți scriitori cu „slova” sa, paradoxal, nu mi-a stîrnit nici măcar dezgustul. Omul, cu rudimentara și aroganta mentalitate a celor ce-au hărțuit atîtea decenii scriitorul din această țară, tare ar mai dori să-l vadă pe „producătorul de literatură” — cum zice

Urme pe zăpadă

Nu numai tristețea...

el — chemat din nou la ordine. În nostalgia lui revoltă, în favoarea timpului umilirii și hăituirii neincetate a omului, își inchipuie că ar putea întinde mina la gîtul oricărui scriitor și, în mod „patriotic”, să-i strige acestuia că trăiește pe spatele poporului și, în consecință, îi este dator etc. etc. Dar ceea ce-l supără cel mai tare pe anonimul nostru este faptul că scriitorii fac politică, ocupă mari spații din presă și se împotrivesc puterii. Aici, autorul de anonime deschide o mare paranteză și-i cuprinde în ea pe romancierii, care n-ar fi făcut „găuri în cer” nici pînă acum și și-ar fi pierdut în clipa de față „obiectul” muncii lor, firîtisindu-i pe aceștia cu tot felul de insulte. Scrisoarea asta n-ar fi meritat nici un fel de comentariu. De ce vorbesc despre ea, înainte de-a o arunca în coșul pentru hîrtii inutile? Fiindcă simt că nu puținii oameni din jurul nostru gîndesc la fel ca semnatarul ei. Lor le spun că scriitorul n-a trăit niciodată pe spatele poporului, ci așa cum a putut. Fiecare s-a întreținut prin muncă și rar s-a întîlnit cu vreun „darnic de mină”. Legăturile lui cu poporul nu se pot măsura nici cu banii, nici cu altceva de genul acesta. Sub dictatură, impus poporul a plătit tot felul de „festivaluri” in-

tru proslăvirea „celui mai”... munții de maculatură propagandistică, pe cei de prostie din economia țării și grasul tain al stilpilor regimului (printre ei și unii dintre scriitori, care acum trădează aceeași mentalitate ce încurajează înși ca anonimul meu corespondent, dar nicidecum pe scriitori. Munca acestor oameni, pîndită mereu de capcane, n-a fost plătită decît cu sănătatea lor. Dacă cineva ar avea curiozitatea să compare întinderea vieții scriitorilor din România cu cea a celorlalți semenii ai lor, ar constata că primii mor de obicei sub media de vîrstă atînsă de ultimii. Romanzierii, ca și ceilalți confrăți ai lor, poate n-au făcut „găuri în cer”, poate au sacrificat uneori esteticul în favoarea moralei, sperînd că astfel ar întrefine li-căriri de speranță și de curățenie într-un timp al disperării și al mocirlei. Aproape codificîndu-și limbajul, ei au ajuns permanent la cititori, care i-au așteptat totdeauna cu interes și dragoste. În loc de „găuri în cer” au scris niște cărți care, dacă astăzi au intrat într-o oarecare umbră, miine vor fi citite cu interes, măcar ca documente ale unor vremuri extrem de inumane... Nu și-au pierdut „obiectul” decît cei ce-au avut ca obiect „epoca de aur” și „cea mai dreaptă orînduire”...

Sigur, locul firesc al scriitorului este masa sa de lucru. Dar asta nu-i interzice să facă politică, să fie prezent în presa politică. Cei care îl condamnă pentru aceste „porniri” se arată îngrijorați de soarta literaturii. Nu, domnilor, literatura română nu-i în pericol, iar ținta voastră este alta: ați vrea ca scriitorul să tacă sau să se mulțumească astăzi doar cu mirîturile de ieri. Nimeni nu-i va mai putea închide gura. Iar în ceea ce privește destinul literaturii noastre, nu vă îngrijorați, a trecut ea prin convulsii sociale mult mai aspre și n-a murit, a renăscut mereu din propria cenușă. Ne aflăm la o răscruce și prevăd că în devălmășia care ne-a cuprins, se pregătește explozia viitoare din literatură. Nu ducem lipsă de har: iar de carte va fi mereu nevoie. Chiar dacă nu vom avea îndestulare de pîine, cartea nu va fi uitată. Pentru că fără carte, nici o școală nu se poate face, nici un fel de instrucție, viața însăși nu ne-ar fi întreagă, dacă ea ar înceta să-și repete nașterea.

De ce am alăturat aceste două scrisori? Poate din prea mare tristețe. Dar nu numai din cauza ei...

Corneliu ȘTEFANACHE

Brize

Ei, uite c-au dat turcii...

Despre ieșean s-a spus orice, numai că se grăbește, nu. Cînd să-și aleagă primarul, să si-l aleagă pentru prima oară după aproape jumătate de secol, a trebuit să se scoale-agale de pe crivat, să se-ntîndă, las'că nu dau turcii, bre! să se-ndrepte spre cabină și s-aplice ștampila.

Asta de trei ori.

Dar și cînd a făcut-o!

Și, totuși, s-a grăbit și bahluiianul o dată. Era în 20 mai 1990. S-a sculat cu noaptea-n cap, s-a scărpinat, s-a așezat cumincior la coadă, și ce coadă, ca-n zilele lui bune! și l-a ștampilat pe fostul prim-secretar de partid, de altfel tovarăș spilcuit la vreca aceea, spilcuit și lilizit de-ți mergea direct la cord. Și-a dat votul fostului prim p.c.r. și foștilor lui dălcăuși, treziți senatori și deputați într-un parlament dovedit a fi al caricaturii.

De-atunci, ieșeanul s-a foarte mîndrit cu alesul lui și l-a și numit pre acesta cetățean de onoare al urbei. Dar zilele s-au scurs, Bahluiul și-a scurs și el apele spre mare și iată, mări, că de-odată ieșeanul a început să mediteze la actul său civic din mai '90.

Basta! a strigat el de trei ori (trei tururi).

Iată-l acum cetățean (de onoare) al unui oraș nu oarecare, ci orașul marilor primari de altădată, personaje importante, domni inteligenți și culți, eleganți și buni oratori, dezinteresați, deoarece bogăți, peste care planează, tutelar, efigia voltair-reanului Pogor.

Ei, uite c-au dat turcii.

Peste bord, în apele Bahluiului, cu hahalerele!

Și, la drum cu oamenii democrației autentice. Gestul ieșeanului cîntărește acum, în fața națiunii, cît cel mai important test al ei. Il și prefigurează.

Ieșeanul, da, chiar el, a dat tonul în marea campanie pe viață și pe moarte din toamnă.

Val GHEORGHIU

Iașul de ieri și de azi

Seminarul Matematic „Al. Myller”

Multe locuri ne sînt necunoscute în orașul acesta pe care-l numim fiecare „al meu”. Puțină lume se gîndește că orașul nostru — că al nostru este, al tuturor, dar și al fiecăruia în parte —, ei bine, că el îți impune și niște obligații, impozite pe sufletul și mintea ta. Ieșenii adevărați fac eforturi să lumineze locurile istorice pe lingă care trecem, uneori zilnic, fără să știm ce tezaur de amintiri reprezintă pentru noi ca popor.

Un exemplu la îndemînă este Universitatea. Toți o știm, aproape că n-o mai vedem deși trecem des pe lingă ea, sau poate tocmai de aceea. Este o clădire emblematică pentru Iași și deci orice nou venit aici este dus în pelerinaj.

Ei bine, cîți din nematematicieni au auzit de Seminarul Matematic „Al. Myller”? Sau despre profesorul al cărui nume Seminarul Matematic îl poartă.

Cu ani în urmă vizitam niște prieteni care locuiau în casa profesorului Mayer din Păcurari. Și astfel am aflat despre persoana, personajul de fapt, care a fost profesorul Myller, mentorul unui alt mare savant, prof. Octav Mayer.

Recent, am citit un caiet cu coperti cerate maronii pe care într-un colț era tipărit „Hîrtia Noastră”. Librărie, Papetărie și Note muzicale — IAȘI — str. Lăpușneanu 16, înmatr. C.C. No. 2426 1932. (Cită poezie chiar și aici!).

Pe pagina întii era scris de mina Profesorului: „Istoricul Seminarului matematic al Universității din Iași, aproape o autobiografie a primului director și un îndreptar pt. viitorii directori și asistenți, de A. Myller”.

Deși se ocupă cu predilecție de Seminarul Matematic, caietul acesta reprezintă o perioadă zăcînată din istorie, trăită de un Om. Cuprinde două părți, prima se ocupă de perioada 1910—1942, a doua de 1942—1946. Matematicianul dă dovadă de talent epic pentru că lectura te fură, nu mai lași manuscrisul din mînă pînă cînd nu termini și ultima pagină.

Povestea începe în 1910 cînd vine la Universitatea din Iași cel care va fi Profesorul Myller. De la început vede starea lucrurilor și, nemulțumit, încrezător în viitor, era stăpînit de „viziunea sălei de lectură a Seminarului matematic de la Universitatea din Göttingen, unde studiasem. (...) Mă gîndeam că trebuie să se facă și la Iași ceva asemănător”. Și datorita insistențelor și pasiunii Profesorului, s-a făcut!

Ce a făcut el rămîne o bibliotecă de specialitate unică în partea aceasta de Europă, chiar și în zilele noastre. Iar în tot continentul, doar o bibliotecă suedeză depășește calitativ fondurile Seminarului Matematic.

Manuscrisul ne pune în relație directă cu personalități ca Spiru Haret, Constantin Stere, Octav Mayer, D. Mangeron, Mendel Haimovici, Ilie Popa.

Dar cite alte personalități nu și-au legat numele de această bibliotecă! Se spune că Grigore Moisil, cînd a venit la Iași, a făcut-o cu sufletul îndoit. Avea impresia că pleacă în exil. Totuși, Iașul l-a cucerit, moldovenii l-au atras, iar Seminarul Matematic l-a robit. A plecat regretînd viața de matematician la Iași.

Acum, în orice loc din lume unde sînt matematicieni, această bibliotecă est-europeană care-și are sediul în vechea clădire a Universității ieșene este cunoscută (și nu doar de cei, numeroși, formați în școala ieșeană).

Laura GUTANU

Uimiri

Pe puncte

De cîteva luni unele emisiuni informative ale TV din Chișinău pot fi urmărite și pe ecranele noastre. De vreo săptămînă, radio-emisitorul Iași preia, între anumite ore, emisiunile Postului de Radio Chișinău, ale cărui știri și voci ajung astfel, mai limpede, nu numai în zona transnistreană dar și în casele noastre unde, pînă acum, se auzeau cam greu, datorită dificultăților tehnice. Ne vin astfel mărturii zguduitoare din zona de conflict, toate depășind în autenticitate și implicare relațiile terne, lipsite de fior ale „trimișilor noștri speciali”. Este diferența între cel care suferă cu adevărat și cel care îi „împărtășește” suferința; între cel căruia i-a murit cineva din familie și cel ce-i prezintă condoleanțe. De cînd a început conflictul de pe Nistru „noi” prezentăm condoleanțe, exprimînd regrete, în timp ce „ei” mor de-adevăratalea. Dar ce am putea face altceva? Rusia deja intoxică opinia publică cu știri false privind implicarea României în conflict. Vă imaginați ce s-ar întimpla dacă ne-am lăsa angrenați în acest război, care deocamdată este și unul al nervilor. Un bătrîn țaran basarabean a emis pe Radio Chișinău o caracterizare care poate fi pusă ca motto unei întregi istorii: „Rusia e mama minciноșilor!” Parcă-l auzeam pe tatăl meu, care a trăit și-a murit cu aceeași credință. Dacă ar fi cunoscut și D-l Snegur această zicere din popor, poate că acum altă faină se măcina la moară la Dubăsari. Dar în loc să vină spre Patria-Mumă, d-l Snegur s-a dus ca plumbul spre patria-ciumă, înțele-

gînd abia în ceasul al 11-lea că „Rusia vrea să joace rolul de jandarm al C.S.I.”. El poate crede că Rusia joacă cum i se cîntă... de la Chișinău. Nț: baletul rus preferă muzica americană. De cînd Bush (mai bine își mușca limba) l-a poreclit pe Elțin „Petru cel Mare”, acesta a și scos testamentul Țarului de la naftalină, punîndu-și com-pasul pe Niștru. Noroc de Ucraina, care are și ea ceva interese în zonă, oferindu-și, cu o perfidie specifică, oficiile de protector al Transnistriei. Ca să vezi unde stătea protectorul! Ca să avem o idee despre grozăviile pe care mercenarii le produc în rîndurile populației române din Transnistria este suficient să amintim mărturisirea unui scriitor de la Chișinău, aflat în vizită la redacția noastră: „M-a sunat sora mea, care trăiește într-o localitate de dincolo de Nistru. M-a rugat cu lacrimi în ochi să nu dau nici o declarație la radio sau la televiziune, că o omoară rușii de-acolo”. Atît cu scriitorul din Chișinău, cît și cu o poetă și ziaristă din Anenii Noi am dezbătut, timp de cîteva ceasuri, problemele spinoase ale ținuturilor de peste Prut și Nistru. Concluzia (dureroasă) a fost că Basarabia nu se va uni cu Țara atît timp cît oamenii cu funcții — de la cele mai mici pînă la cele mai mari — vor trăi cu spaima că, prin Unire, își vor pierde privilegiile. Este efectul unei propagande antiromânești, desfășurată cu tenacitate vreme de peste 70 de ani, și care nu poate fi contracarată decît printr-o continuă interferență a „vociilor” românești de dincoace și de dincolo de Prut, printr-o cunoaștere care să corecteze, din mers, erorile, să învingă inhibițiile și complexele, fie ele de superioritate sau de inferioritate, care funcționează încă.

Nicolae TURTUREANU

Dacă mai era un tur de scrutin ajungeam la 70 la sută

C.M. Spiridon: Domnule Constantin Simirad, sinteți noul primar ales al Iașului; considerați că aceasta este o victorie a persoanei, a „omului”, sau a ideii care v-a propulsat — cheia?

Constantin Simirad: Cred că ambele lucruri au avut o pondere destul de importantă în victoria în aceste alegeri. Cred că în primul rând se situează poziția Convenției Democratice în actuala conjunctură politică a țării noastre și în al doilea rând a contat omul. Mă refer la creditul moral conferit de cele trei partide care s-au aflat în Convenție la Iași și apoi, poate, și eu am contribuit într-o anumită măsură, dat fiind că, în general, am avut o biografie destul de curată. Apoi lumea m-a cunoscut, din întîlnirile pe care le-am avut; am văzut că oamenii mă acceptau cu destulă ușurință după ce mă cunoșteau. Această prelungire a campaniei electorale s-a datorat necunoașterii persoanei mele: pe măsură ce m-am putut face cunoscut campania electorală a luat turnură pe care mi-am dorit-o. Așa, ca anticipație, poate că dacă mai era încă un tur de scrutin ajungeam la 70%. Asta ca fapt divers.

— Cenușăreasa actualei puteri este și se pare că va rămîne pentru mult timp, cultura. (e drept că nu-i singură, avem și învățămîntul și sănătatea etc.). În această direcție, știind că bugetul este, vorba lui nenea Iancu, sublim..., care vă sînt proiectele?

— Eu am lucrat în cercetare, în învățămînt și cunosc cum erau tratați oamenii care lucrau în aceste domenii și era și o vorbă: ferească Dumnezeu să te hrănești cu arta, sau cu cultura! Știu viața pe care o duceau și scriitorii, pictorii și toți ceilalți oameni de cultură, muzicienii mari, așa încît înțeleg de deplin întrebarea pe care mi-o puneți acum. Evident că bugetul este, vorba lui nenea Iancu, „sublim dar lipsește cu desăvîrșire”, însă mă gîndesc la apariția legii sponsorizării. Din momentul în care va apărea această lege, eu, ca primar, voi acționa cu toate mijloacele să determin, să rog particularii care au afacerile prospere să sponsorizeze o parte din aceste instituții; și bănuiesc că voi reuși să fac acest lucru. De asemenea, cînd va apărea legea constituirii bugetului local, atunci voi căuta să măresc acest buget al Primăriei și, odată mărit, voi căuta să obțin aprobarea Consiliului pe plan local, ca o parte din acest buget să meargă în această direcție. Evident că pentru început vor fi poate lucruri destul de timide, dar vor demara, pe măsură ce va trece timpul, vor demara și poate vom ajunge la rezultate destul de substanțiale în următorii ani. În prezent, efectiv pe problemă, nu am un proiect, mă gîndesc că acest proiect va rezulta după ce mă voi întîlni cu oamenii de cultură. Dinșii îmi vor spune neaparabile pe care le întîmpină, după aceea voi căuta să fac o listă de priorități în această direcție. Știu că în păstrarea patrimoniului avem probleme foarte serioase, sînt și la Conservator probleme serioase, și la Teatru, peste tot.

— O grea și complicată problemă pentru instituțiile de cultură prezente și/sau viitoare rămîn spațiile în care își/sau ar trebui să-și poată desfășura activitatea. Ce măsuri vă propuneți pentru soluționare?

— Eu cred că după ce se vor elibera clădirile de interes cultural, clădirile cu valoare istorică ale Iașului, în aceste clădiri se vor instala, după părerea mea, instituțiile de cultură. Le vor prelua și vor organiza, cum vor ști ele mai bine, spațiile. Nu pot spune, pentru că nu am nici un inventar precis al acestor clădiri, dar ce pot afirma în mod cert este că nu peste mult timp aceste clădiri vor fi eliberate de instituțiile care în prezent funcționează în ele și vor fi redată circuitului lor firesc.

Interviu cu dl. Constantin SIMIRAD, primarul municipiului Iași

— Știm că Primăria nu stă pe roze cu bugetul, dar am vrea să știm, ținînd cont de hotărîrea cu privire la păstrarea de către aceasta a 50% din fondurile rezultate din vînzarea de locuințe, cam ce procent va reveni Culturii?

— Nu știu să vă răspund la această întrebare precis. Eu știu că 50% din fondurile rezultate din vînzarea de locuințe vor trece la bugetul Primăriei și cîștit va spun că m-ar dura inima ca din aceste fonduri să finanțăm mersul mai bun al tramvaielor, sau al salubrității etc., în loc să facem alte locuințe. Părerea mea este că aceste fonduri, rezultate din vînzarea de locuințe, să fie folosite cu precădere la construirea altora noi; pentru că și dumneavoastră, oamenii de cultură duceți o criză acută de locuințe și probabil veți fi și beneficiarii acestor construcții noi. Nu pot să-mi dau seama acum în ce măsură pot da o anumită parte din aceste fonduri la una sau alta din instituțiile ieșene.

Eu cred că Guvernul poate fi determinat, prin solicitări repetate, ca un anumit fond să fie alocat pentru cultura din orașul Iași, pentru că orașul Iași este unul din gazdele celor mai valoroase obiective arhitectonice și literare de cultură extrem de vechi din țară. Iașul este primul oraș care a înființat o Universitate, este un centru universitar foarte mare și prin urmare cred că s-ar putea solicita de la Guvern unele sume, alocate special pentru Iași, pentru conservarea monumentelor istorice, pentru dezvoltarea culturii și pentru întîrținerea acestor instituții.

Opoziția are o sensibilitate deosebită în ce privește cultura

— Legat de acest fapt, aș vrea să vă întreb, ce preconizează Primăria privind recondiționarea

Palatului Culturii și de asemenea a Bisericii — monument Trei Ierarhi?

— Trebuie să avem în vedere că Palatul Culturii, Biserica Trei Ierarhi și alte monumente din Iași nu sînt numai ale Iașului, sînt ale României; prin urmare aici trebuie să intervină Guvernul și să finanțeze aceste obiective extrem de importante, și nu numai Iașul, pentru că în-tregul buget al Primăriei n-ar fi suficient pentru repararea Palatului Culturii. Se știe că Biserica Trei Ierarhi are probleme cu ridicarea pături de ape freatică la foarte mică distanță de suprafață și prin osmoză, am auzit că, se erodează piatra de la temelii; în Sala Gotică am auzit că apa aproape mustește. Sînt niște probleme extrem de

insistați în rezolvarea acestora. Vă dați seama, primarul va fi cuprins de foarte multe probleme, dumneavoastră veți avea acces oricînd la Primărie și prin urmare venind o dată, de două ori, de trei ori, veți obține ceea ce doriți.

— Care sînt căile pe care le preconizați privind sprijinirea instituțiilor de cultură, dar mai ales a celor care realizează actul cultural — scriitorii, artiștii, muzicienii, pictorii etc.? Cred că știți, înainte de război, existau modalități de reducere a cheltuielilor pentru energie, întîrținere etc. în astfel de cazuri.

— Eu mă gîndesc și la alte

Palatul Culturii, Biserica Trei Ierarhi nu sînt numai ale Iașului, sînt ale României

mari, și dat fiind că aceste monumente sînt de importanță națională, atunci trebuie finanțate de la bugetul național. Efectiv bugetul Primăriei este neputincios să întrețină aceste două mari obiective. Am auzit că repararea Palatului necesită sume de ordinul miliardelor, deci vă dați seama că Primăria este neputincioasă, dar vom țipa pe toate drumurile ca Guvernul să ne ajute în această problemă. Eu bănuiesc că la toamnă vom cîștiga și alegerile legislative și atunci va fi un Guvern al nostru, al Opoziției și, după cum remarcăm, Opoziția are o sensibilitate deosebită în ceea ce privește Cultura.

— La Centrul Eminescu din Grădina Copou, dat parțial în funcțiune de acum aproape 10 ani, lucrările trenează. Ce gînduri aveți privind finalizarea acestui Centru?

— Trenează. Probabil și campania aceasta electorală a făcut oamenii din Primărie să folosească toate fondurile, mai cu deosebire, la astuparea unor gropi din oraș și realizarea unui aspect cît de cit electoral, apt pentru o luptă electorală; după cum se vede nu s-a reușit și mă gîndesc că acesta ar fi motivul pentru care s-au trenat aceste lucrări de finisare la acest obiectiv din Grădina Copou. Din momentul în care voi cunoaște această problemă în toate detaliile ei, adică să văd ce fonduri s-au alocat, ce fonduri au mai rămas de alocat pentru definitivarea acestei lucrări, atunci vă voi putea da un răspuns precis privind termenul de finalizare. În nici un caz nu mi-ar placea ca lucrările să treneze pe toată perioada de vară.

— Nu credeți posibil, ca măcar pe 15 ianuarie, ziua Poetului, să fie dat în funcțiune Centrul?

— Nu știu stadiul lucrărilor, în ceea ce mă privește, dacă dumneavoastră îmi solicitați acest lucru și veți insista la Primărie să se finalizeze, evident că vom ține cont de aceasta și probabil că se va termina pe 15 ianuarie 1993. Cred că dumneavoastră, oamenii de cultură, nu trebuie numai să semnalăm un anumit aspect, ci trebuie să

forme, mă gîndesc, de pildă, că unele instituții de cultură pot să-și creeze pe lângă ele, niște ateliere lucrative, din care să obțină profit. Acest profit, de comun acord cu Consiliul, cu Prefectura, să-l scutim de impozite, să le creem anumite facilități, așa cum se creează și la partidele politice, în funcționarea acestor ateliere și beneficiile de la aceste ateliere să fie împărțite între cei care lucrează în domeniu.

O altă posibilitate ar mai fi, dacă se vor incuraja investițiile, oamenii vor deveni mai bogați și devenind mai bogați își vor permite și luxul de a sponsoriza anumite activități culturale. Noi nu avem oameni prea bogați, cum erau înainte vreme un Pogor care își permitea acele sezători literare care au dus unde au dus. Știm cu toții — înființarea Societății Junimea. Noi nu avem acești oameni, poate sufletește și intelectual avem, dar nu-și pot permite o astfel de mîrinimie. Aceste ateliere lucrative care vor funcționa pe lângă Asociația Scriitorilor, Uniunea Artiștilor etc. vor aduce ceva beneficii din care să-și rotunjească veniturile oamenii de cultură. Vedeți că și scriitorii își duc zilele de azi pe mîine, cărțile nu se vînd, e perioada aceasta de declin economic, cărțile sînt foarte scumpe, puterea de cumpărare este mică, chiar eu mă pot da ca exemplu, de unde înainte cumpăram cite 50—60—100 de cărți pe lună, poate, acum nu-mi mai pot permite acest lucru. Mă uit, sînt cărți foarte bune, dar nu le pot cumpăra, nu-mi pot permite. În momentul cînd va crește și puterea de cumpărare a cetățeanului, deci va fi o explozie de activități economice, atunci și Cultura va avea o altă soartă. Se preconizează ridicarea chiriei la 500—600 de lei pe metru pătrat, de șapte ori mai mare decît a fost; mă voi opune prin toate mijloacele să măresc chiria la instituțiile de cultură. În ce privește Primăria, va trata în mod special aceste instituții.

— Indiferent dacă aceste instituții sînt particulare sau de stat?

— Dacă e o editură, dacă e un ziar care abia se pune pe

Un ziar este tot atît de important ca o întreprindere de salubritate

picioare, evident că trebuie să o privim ca o instituție de cultură care este pentru binele public. Un ziar este tot atît de necesar ca o întreprindere de salubritate, iarul se ocupă de salubritatea societății și este tot atît de necesar ca și piinea. Deci nu văd acei miliardari, proprietari mass-media, încă formați la noi, ca să nu-i scutim de corvezile financiare.

— Tot discutăm despre ziare, Primăria are de gînd să-și ia seze un ziar sau un periodic propriu, sau va apela la serviciile altei publicații?

— Scoaterea unei publicații proprii eu știu ce înseamnă. Este foarte greu de făcut și mai ales foarte greu să-și scoată banii investiți, de aceea, parcă — parcă, inclin că dacă mass-media va avea ușile deschise la Primărie peste tot, inclin mai degrabă să mă bizui pe ziarele existente. Pe de altă parte, dacă as avea o publicație a Primăriei, aceasta ar putea deveni în scurt timp un oficios al Primăriei. Neam lăuda acolo cu rezultatele noastre excepționale, fapt care ar deranja populația și cred că ar deveni aproape inutil; pe cînd așa, fiind ziare mai multe în Iași, cotidiene și săptămînale, ele au viziuni diferite asupra problemelor și, atunci, din consultarea părerilor din aceste ziare, va rezulta adevărul.

Poate, dacă am avea ceva deosebit de anunțat, aș apela la presă să facă ceva mai cunoscut atribuțiile Primăriei și ale primarului în mod deosebit. În felul acesta, poate, aflutul de reclamații ar fi mult mai mic. De aceea poate că aș opta ca un periodic să publice acest lucru, ca oamenii să cunoască ce stă în puterea primarului de a face și ce nu stă în puterea primarului de a face. Cred că în această idee ne-ar fi util să apelăm la revista dumneavoastră și nu ne-ar supăra dacă și celelalte reviste vor prelua aceste lucruri. Știu că revista CRONICA, pe care o citeam cu plăcere chiar și în timpul odiosului, întîmpină și acum necazuri serioase în apariția ei, sper să reușim să ajutăm totuși ca această publicație să-și continue, la același înalt nivel, aparițiile la Iași.

— Cred că ar fi de interes realizarea la Iași a primului Festival Internațional de Poezie. V-ar suride ideea ca primăria să se implice într-o asemenea acțiune?

— Cred că acest Festival Internațional de Poezie ar trebui organizat de către literații Iașului, iar Primăria să-și dea tot concursul; pentru că ar fi impropriu ca Primăria să se ocupe de organizarea unui festival de cultură și oamenii de cultură să devină niște executanți.

— Casele de patrimoniu, în marcea majoritate, sînt folosite în orice alt scop decît cel îndreptățit. Ce vă propuneți în recuperarea acestora și redarea lor în circuitul firesc al Culturii?

— Vă pot răspunde apelînd la principiul pe care îl voi folosi și anume că toate casele de patrimoniu vor fi redată circuitului cultural într-o perioadă cît se poate de scurtă. Acolo unde nu voi putea să realizez acest lucru voi fi obligat și voi da explicațiile necesare, de ce nu pot face acest lucru. Pentru că, din punctul meu de vedere, dacă s-ar putea, acest lucru și mîine l-aș realiza. Eu sper ca în cei patru ani de zile să nu se mai pună această problemă în orașul Iași.

C. M. SPIRIDON

Conștiința de sine a unui popor nu se încheagă și nu se păstrează în afara liantului indispensabil care este Istoria și a cărei rațiune de a fi este adevărul. Istoria comportă deci o funcție formativă, iar aceasta nu se exercită de la sine, ci reclamă din partea slujitorilor ei o prezență continuă, transformatoare. Dacă istoria este conștiința de sine a lumii în durată, istoriografia, ca disciplină socială, a devenit demult un domeniu de studiu menit să refacă traseele parcurse de gândirea istorică și să tragă învățăminte pentru noile orientări; în acest sens, P. Chauun scria: „Nimic nu e mai revelator pentru realitatea profundă a unei gândiri colective decât istoria istoriei”. În cazul nostru, al românilor, actuala generație de istorici este chemată să-și asume un uriaș efort de purificare a istoriografiei de pozițiile și atitudinile partizane, simplificatoare, reductiviste, deformate, să denunțe diletantismul, superficialitatea, pledoaria „pro domo”, pentru a descătușa spiritul critic propriu istoriografiei, pentru ca istoria să redevină o *magistra vitae*.

Intrucât spiritul critic și obiectivitatea istoricilor au fost de nenumărate ori obstrucționate de tendințele politicului de a face să primeze interesele partizane, „militante”, atitudinile conjuncturale străine exigențelor lăuntrice ale istoriografiei, ne-am adresat istoricilor cu câteva întrebări în măsură să clarifice procesul de înnoire continuă a istoriografiei românești.

1. De-a lungul timpului, au existat mai multe moduri de a scrie istoria, aceasta cunoscând un proces de înnoire continuă, vitalitatea ei datorându-se tensiunii dintre generații și metode. Din perspectiva istoriografiei românești, cum apreciați implicațiile marxismului și urmările „moșteririi sale”?

2. S-a discutat despre tendința politicului de a anexa istoria în folosul propriilor interese, despre tendința regimurilor comuniste de a rescrie neincetat istoria pentru a o pune de acord cu „inovății teoretice” străine adevăratei istorii. Puteți exemplifica această tendință în societatea românească a ultimelor decenii?

3. Care considerați că este prima îndatorire pe care o are astăzi un istoric român și istoriografia românească în general? Se manifestă preocuparea de a pune în lumină funcția socială a istoriei ca disciplină?

4. Care este situația manualelor de istorie în învățământul preuniversitar?

Paginile revistei rămân deschise în continuare și altor contribuții.

DUMITRU ȘANDRU: Istoria a fost subordonată politicului

1. După instaurarea la conducerea statului, comuniștii au purces la restructurarea vechilor instituții care avuseseră un rol important în cercetarea istoriei naționale. Prin reorganizarea Academiei Române și reforma învățământului, numeroși istorici de mare valoare, unii membri ai Academiei Române, au fost înlocuiți cu persoane ce excelau doar prin docilitatea față de noul stăpîn. Deasupra tuturor, cu funcția de mentor, a fost instalat un ziarist: din Buhuși, Mihail Roller. Acestuia i-a revenit sarcina de a învăța pe cei ce avuseseră șansa de a nu fi licențiați de la catedră și pe cei nou investiți — metodologia marxist-leninistă de cercetare a istoriei.

A urmat o perioadă de negare cvăsitotală a realizărilor istoriografiei „burgheze” și de denaturare sistematică a adevărului istoric. Aproape orice act sau proces înfăptuit în România era trecut prin filtrul intereselor de clasă ale celor ce îl înfăptuiseră și el apărea, potrivit învățării marxist-leniniste, potrivit intereselor poporului. De altfel, în acei ani, probitatea științifică se demonetizase, astfel că oricine putea să afirme ce vroia, numai pentru a servi intereselor echipei conducătoare. O asemenea moștră ne este oferită chiar de Mihail Roller, într-o declarație făcută, în mai 1946, la o consfătuire comunistă de la Timișoara, în legătură cu reformele agrare din 1921 și 1945: „Reforma agrară din 1923—1924 a fost falsificată. A fost nevoie ca după mulți ani să se rezolve acea alianță între muncitorime și țărănime care unită în F.N.D. să anunțe în ianuarie 1945 că reforma agrară va fi făcută în spiritul dorit de către țărani și reforma agrară să fie înfăptuită înainte de 6 martie 1945, iar guvernul poporului să vină să legitimizeze reforma agrară, fără ca masele țărănești să plătească ceva” (Arh. St. Timișoara, fond 1, Comitetul

regional P.C.R. Banat, dosar 3/1946, f. 108—109). În afară de fraza agramată, pe care am reprodus-o aici, „marele istoric” comite două greșeli, care atestă că nu pune a temei pe respectarea adevărului. Roller nu cunoștea nici măcar anul în care marea reformă agrară fusese legiferată; în al doilea rând, a refuzat să recunoască faptul că, în 1945, improprietărea țărănilor s-a făcut cu despăgubire.

Sub un asemenea îndrumător, cu o echipă de istorici căreia nu i se permitea de a ieși din tiparele ideologiei marxist-leniniste, știința istorică din România a cunoscut, la cumpăna dintre deceniile al cincilea și al șaselea, o recesiune adîncă. Încercări de susținere de la canoanele impuse de partid au existat, însă ele au sfîrșit fie prin readucerea dizidenților la matcă, fie prin îndepărtarea lor din munca de cercetare.

2. În România, istoria a fost subordonată politicului de îndată ce comuniștii au preluat frînele puterii în stat. Este adevărat că doar o anume tematică a stat în centrul atenției partidului, aceea ce-i servea la legitimarea dreptului de a conduce țara. Așa s-a întîmplat cu istoria mișcării muncitorești, ale cărei proporții au fost continuu exagerate, pentru a se demonstra că partidul s-a născut și s-a dezvoltat pe fondul realităților societății noastre. Rezistența antifascistă din România, de pildă, a fost o temă pentru care partidul a cheltuit sume fabuloase. S-au scris volume masive, premiate de Academie, unii autori pentru asemenea realizări au ajuns în topele oficiale ale ierarhiei istoricilor. Or, astăzi se poate demonstra că întregul edificiu era clădit pe un nisip mișcător.

Deși putem vorbi de o relaxare în cercetarea istorică din România, produsă după 1964, care a condus la apariția a numeroase lucrări de valoare, problemele politice din trecutul ne-

mului nostru au continuat să fie interpretate potrivit intereselor partidului. A urmat o perioadă în care exagerările din acest domeniu nu au fost cu nimic mai prejos decât cele din vremea lui Roller. S-a renunțat la teze artificiale, precum caracterul slav al limbii și poporului român, la imperialismul României de după primul război mondial și la altele asemănătoare. După 1975, cînd a fost lansat „Programul” partidului comunist au apărut însă alte idei năstrușnice. Dintre ele, cea mai dăunătoare științei istorice a fost, poate, aceea care încerca să caute izvoarele partidului comunist din România într-un trecut cit mai îndepărtat posibil, chiar la epoca lui Burebista. Orice lucrare privitoare la istoria României interbelice trebuia să cuprindă un capitol sau măcar referiri consistente privitoare la punctele de vedere ale comuniștilor în problema cercetată. Personalităților vieții noastre interbelice cu vederi democratice li s-au căutat

legături cu partidul și influențe suferite în activitatea lor datorită acestuia. S-a urmărit, astfel, să se modifice imaginea acestui partid, care jucase un rol destructiv în viața societății românești.

3. După evenimentele din decembrie 1989, istoricii au fost supuși judecării publice de oameni din afara branșei. Acuzăția de falsificare a istoriei nu planează asupra tuturor, dar judecata a fost, de multe ori, globală și nefondată. Oricum, greșeli s-au făcut, iar datoria noastră este de a le corecta. Pentru aceasta sînt necesare cercetări stăruitoare, adesea prin reluarea muncii de la capăt. Investigarea arhivelor necesită timp. Pe lângă faptul că cercetătorul din România lucrează cu aceleași mijloace ale generației de la 1948, el se simte stînjinit în acțiunea de depistare a documentelor de obstacole greu de depășit. Nu putem înțelege de ce o arhivă precum aceea a foștilui comitet central al P.C.R. a fost sechestrată de armată și scoasă

de peste doi ani și jumătate din circuitul cercetării. Cei ce au lucrat la Institutul de istorie al partidului, și care au scris istoria după cum dictau ideologii lui, sînt astăzi în posesia multor informații extrase din aceste depozite și tot ei încearcă acum să o contrafacă. Ceea ce realizează rămîne fără valoare științifică, la fel ca „operele” lor din trecut, întrucît nu au capacitatea de a trata problemele cu obiectivitate.

Situația este tranzitorie. Reîntrirea pe făgașul normal rămîne o chestiune de timp, dar ea depinde, în principal, de puțina cercetătorilor onești de a acumula informația necesară în vederea rescrierii capitolelor falsificate ale istoriei naționale.

4. Problema este de competența Ministerului Educației și Învățămîntului. Un concurs pentru tipărirea manualelor de istorie s-ar fi impus încă din 1990. Forțe pentru scrierea lor sînt suficiente în țară, însă lipsește concursul celor investiți cu ordonarea procesului educațional.

V. CRISTIAN:

O știință care trebuie rescrisă

1. În reconstituirea trecutului, rostul istoricului este esențial. Faptul este lesne explicabil. Istoria ca atare nu mai există decât în cîteva manifestări ale ei. Omenirea trăiește mereu la timpul prezent. Ceea ce a existat trebuie reconstruit cu mijloace care doar în anumite cazuri sînt abundente. Trecutul pe care îl cunoaște cititorul este deci, în ultimă instanță, acela pe care îl oferă istoricul, fiecare perioadă oferind un alt tablou al celor mai vechi. Există însă și elemente de legătură dincolo de modalitățile de abordare a istoriei. Principala dintre ele, reală sau afișată, este căutarea adevărului, „ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte deșarte, ce de dereptate”, după cum, plecînd de la o veche tradiție, afirma încă pionierul istoriografiei noastre naționale, Grigore Ureche.

Din motive diverse, „cuvintele deșarte” nu au lipsit însă din istoriografie, un exemplu concludent constituindu-l etapa marxistă. Ce-i drept, aceasta nu poate fi privită ca un tot. Într-o primă etapă, ea a contribuit la dezvoltarea investigației istorice, prin lărgirea sferei de cuprindere a acesteia, după cum subliniază binecunoscuții reprezentanți ai „Școlii Analelor” și după cum se poate verifica în primele scrieri materialiste românești. Ulterior a intervenit însă cunoscuta simplificare, uneori dusă pînă la extrem, de V. I. Lenin și, mai ales, de I. V. Stalin. Faptul a avut urmări care, în anumite cazuri, au fost de-a dreptul catastrofale pentru istoriografie. Acestea i s-a acordat o atenție deosebită, dar ea s-a transformat într-un instrument ideologic, menit a sluji cauze care sînt foarte îndepărtate de cele științifice. Este adevărat, unii istorici au reușit, chiar în aceste condiții, să-și păstreze „verticalitatea”, dînd opere de o remarcabilă valoare; alții însă, lipsiți de o temeinică pregătire în profesie, s-au transformat în simpli scribi ai regimului, „operele” lor transformîndu-se în simple caricaturi. Deși s-a repetat, pînă la saturație, că trecutul trebuie scris așa cum a fost („după adevărurile vieții”!), șablonul ideologic a fost cel care a primat. Contrar regulilor științei, concluzia nu era un rezultat al

cercetării, ci, dimpotrivă, aceasta trebuia să o demonstreze. Cu unele excepții, deceniile de istoriografie comunistă au constituit un regres, cu pierderi greu de recuperat.

2. „Confiscarea” istoriografiei de către politică este unul din faptele cele mai caracteristice ale vieții spirituale românești din deceniile posteroare anului 1948. Nu a fost vorba, ce-i drept, de o evoluție uniliniară. În general, se pot deosebi trei etape. Prima, cea „rolleriană”, de o esență net stalinistă, cînd simplificarea a ajuns la un grad greu de crezut, interpretarea făcîndu-se într-o manieră infantilă, deși manualul semnat de Mihail

și află locul în actualul spațiu românesc. De aici și stoparea unor ample proiecte, ca urmare a „încăpătînării” istoricilor adevărați de a face o expunere adevărată, ca tratatele de istoria românilor (cărui a se adaugă un compendiu destinat străinilor) și de istorie universală, lucrări care urmau a fi prezentate cu prilejul celui de al XV-lea Congres de științe istorice din 1980 și care erau practic finalizate în 1979, dar a căror apariție a fost oprită din dispoziția „superioară”, pierderea fiind greu a fi evaluată. Am plecat de la exemplul care ne-a apărut ca fiind cel mai relevant, dar lui i se pot adăuga numeroase altele, pentru

șocul prezentului

Roller era utilizat și în învățămîntul superior. Pe de altă parte, biată copie a unor lucrări străine aplicată istoriei românești, voluminoasa (singurul său merit) scriere putea fi mai bine redactată cu slove decât cu litere (de altfel, tocmai atunci s-a produs și cunoscuta modificare a alfabetului nostru).

A urmat o perioadă de „dezgheț istoriografic” începînd din jurul anului 1964, atunci cînd Declarația din aprilie a marcat oficial o desprindere de influența marelui vecin din Răsărit. Istoricii au căpătît posibilitatea să se manifeste relativ liber, reluînd tradiții ale marilor înaintași: un timp, activitatea lor a putut fi cu atît mai fructuoasă cu cît istoria nu a mai jucat decât într-o măsură redusă rolul de armă ideologică.

Situația s-a schimbat, într-o substanțială măsură după 1971, în bună măsură ca urmare a vizitelor pe care Nicolae Ceaușescu le-a întreprins, în acel an, în China și, mai ales, în R.P.D. Coreeană. Interesul pentru istorie a sporit considerabil, din dorința de a prezenta „epoca de aur” ca o încununare a unui trecut din care era prezentat aproape exclusiv ceea ce era valoros și ale cărui începuturi erau deplasate în timpuri din ce în ce mai vechi, ajungîndu-se chiar la susținerea ideii că obîrșia omenirii

că în fața politicului, știința a trebuit să cedeze în nenumărate rînduri.

3. Istoria trebuie rescrisă, țînînd, firește, seama de toate marile realizări, atît mai vechi, cît și mai noi. În această privință, trebuie avut în vedere necesitatea unor aprecieri sintetice. În ultimii doi ani s-a scris relativ mult, dar tematica a fost selectivă, avîndu-se în vedere temele cu priză la public (neglijate în trecut), și, de ce să nu o spunem, țînîndu-se seama și de rațiuni financiare. Or, șocul suprem al istoricului este, după cum sublinia Iorga, sinteza, singura capabilă să ajute la o adevărată înțelegere a trecutului, cercetat, cum o spuneau încă anticii. „sine ira et studio”. Preocuparea de a pune în lumină istoria ca disciplină se manifestă însă mai puțin decât ar fi necesar. Lucrările de valoare apărute în ultimul timp sînt încă puține, în timp ce publicistica este relativ generoasă în acest domeniu, cu articole care, de multe ori, nu-și justifică locul, fie din lipsa de pregătire a unor autori, fie din dorința altora de a-și răscumpăra mai vechi păcate.

4. Situația manualelor de istorie din învățămîntul preuniversitar este, ne permitem să o spunem, critică, și ea ar merita

ROMÂNEASCĂ— ÎNCOTRO ?

o dezbatere aparte. Cuantumul de cunoștințe este insuficient, profesorului fiindu-i foarte greu să-l completeze. S-a renunțat la unele teme, în vreme ce altele sînt expediate extrem de sumar. Cel puțin pentru istoria contemporană această aporie extrem de trunchiată. Făcînd o revizie pentru manualul de clasa a X-a (la care sînt coautor), am constatat

că ultima ediție cuprinde doar cîteva rînduri despre întreaga istorie a U.R.S.S.-ului și aproape nu se referă la istoria țărilor foste socialiste, fără a avea posibilitatea de a face doar cîteva intervenții. Este de la sine înțeles că pentru elevul de acum, înțelegerea fenomenelor contemporane prezintă dificultăți pe

care mass-media nu le poate în-lătura, uneori fenomenul fiind chiar invers. Necesitatea modificării manualelor, într-un răstimp cît mai scurt, în funcție de necesitățile epocii, este o cerință care, credem, nu mai trebuie argumentată. Și, în felul acesta, poate mai ales în acest fel, istoria își va pune în evidență funcția ei socială.

IOAN CIUPERCĂ:

Capacitatea de a spune adevărul

1. Vitalitatea unei istoriografii se vede în capacitatea ei de a spune adevărul, de a surprinde complexitatea fenomenelor, de a explica profund și convingător și, la nevoie, de a descrie precis. Evident, există și o dimensiune subiectivă a acestei vitalități în sensul că depinde de „calibrul” istoricilor dintr-o perioadă dată. Pusă astfel problema, este tentant să spunem că în orice moment al dezvoltării unei istoriografii există istorie bună și slabă și aceasta depinde de istoricul care o scrie.

Se înțelege că păstrarea vitalității istoriografiei românești este în conexiune și cu eliberarea de tot felul de prejudecăți de natură să se interpună între istorie și realitatea de analizat. Unele din aceste prejudecăți tin de viziunea marxistă asupra lumii, viziune devenită obligatorie și unică în Europa de răsărit după al doilea război mondial. În celelalte zone ale lumii — în lumea occidentală, necomunistă, spre exemplu — concepția marxistă există ca un punct de vedere între celelalte; și ca urmare a acestei situații, prejudecățile cu baza pe marxism tind să diminueze, supunîndu-se cerinței fundamentale de a respecta adevărul: doza de obiectivitate este menținută în parametrii normali.

În mod firesc, istoriografia

„instrumentelor de lucru” în perioade în care adunarea probelor și rostirea concluziilor prezentau dificultăți prea mari. Credem că pentru istoriografia românească de după al doilea război mondial (nu intră aici analiza etapelor acesteia) omisiunea unor teme sau eludarea altora sînt relevante. Astfel, realități ale celui de al doilea război mondial sînt analizate de scriitorii, cu mijloacele lor specifice, înaintea istoricilor. Aceeași situație o întîlnim și în cazul recuperării adevărului, privind colectivizarea agriculturii. De asemenea, istoricii români s-au apropiat anevoios de analiza fenomenului totalitar din cauza blocajului în circulația oamenilor și a ideilor odată cu declanșarea „războiului rece”. Stau măturie dureroasă în acest sens fișierele marilor biblioteci din România; sînt decenii de-a lungul cărora eforturile istoricilor din afara „cortinei”, ale oamenilor de cultură, în genere, în privința explicării fenomenelor secolului al XX-lea sînt reprezentate sporadic în aceste fișiere. Cercetătorul încearcă o senzație ciudată de oprire artificială a mersului lumii, și de alunecare halucinantă spre nefiresc. Există și o altă cauză care merită luată în considerare. Ana-

4. De aceea, funcția manualelor devine deosebit de importantă. De felul cum ele sînt făcute, predate și asimilate depind disponibilitățile de mîine ale cetățeanului; capacitatea lui de a primi celelalte impulsuri ale lumii în care se mișcă și forța asumării responsabilităților. Și din acest punct de vedere ne aflăm într-o perioadă de... „tranzizie”; tranziție spre ce? Spre un învățămînt așezat într-un cadru legal adecvat, cu planuri de învățămînt stabile și judicios alcătuite, cu manuale pentru fiecare elev și pentru fiecare clasă din învățămîntul preuniversitar. Acum s-a făcut cîte ceva din ceea ce se putea face: s-a eliminat din manualele vechi — unele bune — o parte a balastului ideologic. Rămîne să se facă pasul următor: alcătuirea de manuale prin concurs. Este de așteptat ca o concurență loială în acest domeniu să incurajeze efortul organizării judicioase, accesibile și atractive a informației așa fel încît disciplina să nu mai sperie pe copiii și profesorii care cred că istoria solicită doar memoria. Pînă la realizarea acestor manuale, sînt semne că profesorii de istorie înțeleg rapid că de cultura proprie depind responsabilitățile menținerii statutului disciplinei.

Pagini realizate de
Bogdan Mihai MANDACHE

presiunea viitorului

românească actuală trebuie să se alinieze istoriografilor în care există șansa întemeierii concluziilor pe probe în care există libertatea și responsabilitatea exprimării oricărui punct de vedere, în care onestitatea în fața probei este unul din criteriile aprecierii produsului istoriografic, în care nu există subiecte interzise și în care există suficiente mijloace de a contracara presiunea puterii asupra felului în care istoricul își elaborează și valorifică opera.

2. Istoriografia românească a ultimelor decenii poartă din schelele evoluției în cadrul unui regim totalitar. În esență, este vorba de tendința folosirii istoriei pentru a justifica un viitor care s-a dovedit utopic și a prezent de o duritate fără seamăn. S-a spus că George Orwell a înțeles natura profundă a lumii sovietice, intuind că „cine controlează trecutul, controlează viitorul”. Evident, reușita fiecărui regim totalitar de a anexa trecutul, de a „naționaliza” memoria, de a controla producția istoriografică și pe fiecare istoric în parte trebuie analizată de la caz la caz. De asemenea, tot o analiză diferențiată se impune și în privința lucrărilor care compun o istoriografie la un moment dat. O asemenea analiză ar putea pune în evidență, spre exemplu, tendința pregătirii

liza fenomenului nu putea să nu trimită la realitățile regimului existent în România, cu dimensiuni totalitare variabile în timp, dar evidente. Cercetarea, în sine, devenea astfel incomodă puterii.

3. De fiecare dată cînd în lume se produc schimbări profunde, efortul istoriografiei de a reflecta adecvat a însemnat o revenire la probe, la documente. Aceasta constituie adevărata temelie a reazășării judecăților, a nuanțării lor. Se înțelege că această perioadă de schimbări profunde poate fi mai bine descrisă în măsura în care învățăm ceva din ceea ce a fost; ca atare, funcția socială a disciplinei istorice tinde, de asemenea, să revină la normal, temeinicia construirii prezentului și a anticipării — cît omenește este posibil — a viitorului făcîndu-se și prin încorporarea experiențelor trecute. Dobîndim astfel repere și criterii de valoare cu ajutorul cărora să facem opțiunile cele mai bune. Poate să pară banal dar șansa imprimării unei dimensiuni autentice regimului democratic este corelată subtil și cu înțelegerea profundă a istoriei.

1. Trebuie să vă spun, mai întîi, că nu sînt deloc convins că „vitalitatea” istoriei (= istoriografiei) s-ar datora tensiunii dintre generații și metode, după cum nu sînt deloc convins că între generații trebuie să existe numai de cît tensiuni! Iar dacă totuși există uneori, ele nu sînt numai de cît spre folosul și spre progresul științei istorice. Cred, mai degrabă, că această vitalitate — prin care probabil se înțelege forța de a continua efectuarea unor cercetări al căror „folos” nu e imediat și nici material, implicit forța de a le continua și de-a lungul unor perioade grele — se datorează unor personalități. Iată, chiar întrebarea dvs. vizează o asemenea perioadă grea; se poate spune că „vitalitatea” istoriografiei românești de azi se datorează tensiunii dintre marxism și alte „școli”? De fapt, în acest context termenul „tensiune” mi se pare un eufemism, pentru că introducerea marxismului ca singură „metodă” în știința istorică a coincis (și nu e doar o relație temporală...) cu eliminarea unor personalități distinse din circuitul științific, dacă nu chiar din viață.

Nu cred că în istoriografia românească a ultimilor 45 de ani se poate vorbi de o veritabilă

vatoare, ca să necesite mai multe ore de predare (studiu) și mai multe pagini de analiză?! Pentru că ea era menită să justifice o stare prezentă de lucruri, să o „legitimeze”, i s-a acordat această atenție exagerată, în lumina marxismului. Trebuie să se renunțe și la această exagerare, totul trebuie re(a) dus la dimensiunile reale.

Pe urmă, cred că istoricii trebuie să se străduiască să elimine anumite tipare de gîndire și de exprimare, care au apărut și s-au perpetuat în vederea racordării la marxism. Istoria noastră — mă refer mai ales la cea medievală și la cea modernă (cu deosebire la veacul XVIII) — rămîne cu uriașe zone umbrite și un efort pentru luminarea lor trebuie făcut. De aceea, mi se pare mai folositor să încercăm a ne debarasa de toate „nărușurile” istoriografiei marxiste, pentru a reveni la cercetarea serioasă a trecutului nostru.

2. Anexiunea la care vă referiți s-a petrecut mai ales cu fapte din istoria modernă și contemporană — am citat deja un caz (mișcarea muncitorească). Cea mai ilustrativă anexiune e, însă, fără îndoială, cea care privește actul de la 23 august 1944, transformat — dintr-o lovitură

ȘTEFAN S. GOROVEI:

Întregi capitole au fost supralicitate

școală marxistă. Cîteva citate din Marx și Engels, la începutul, la mijlocul și la sfîrșitul unui studiu nu înseamnă o abordare marxistă; a fost mai degrabă o aplicare — mai mult sau mai puțin îndemînată — a unor clișee, și acestea constituie partea cea mai grea a moștenirii pe care ați evocat-o. Lupta de clasă, de pildă, ca „fir roșu” al istoriei, este un astfel de clișeu de care ne vom debarasa cu greu. Nu înseamnă, firește, că acest fenomen nu a existat, dar e ridicol a-l căuta acolo unde izvoarele nu-l atestă și de a vedea în orice mișcare țărănească o expresie a luptei de clasă în Evul Mediu. Întregi capitole ale istoriei noastre au fost supralicitate, au căpătat proporții gigantice, precum mișcarea muncitorească: nu lipsește nici ea, firește, din trecutul nostru, dar e — iarăși — ridicol să i se acorde un spațiu de nu știu cîte ori mai întins, în manualele universitare și în sinteze, decît „Junimii” și însemnătății ei. Din punctul de vedere strict al istoricului, de ce ar fi mai importantă ideologia clasei muncitoare decît cea liberală sau conser-

de stat — în insurecție națională, în revoluție de eliberare socială și națională etc. etc. Sper că specialiștii în istorie contemporană vor răspunde mai detaliat!

3. Am spus deja: să se scuture de zgura dobindită în ani de gîndire încătușată. Trebuie să ne regăsim privirea senină și să ne întoarcem la știința noastră cu smerenie. „Funcția socială” a istoriei va fi mai bine pusă în evidență atunci cînd istoricii vor fi părăsit abordările partizane și dogmatice, cînd vor fi regăsit, în reconstituirea și evocările lor, căldura și emoția din scrisul unui Iorga, unui Părvan, unui Panaitescu, unui Brătianu. Istoricii noștri uită adesea că nu descriu rulmenți și nici nu se ocupă de funcționarea unor motoare, ci descriu viața și se ocupă de oameni, oameni care au trăit, au muncit, au biruit sau au fost biruiți, au iubit și au fost iubiți, au urit și au fost urîți. Rareori unda de viață străbate în cărțile istoricilor noștri, prea „obiectivi” ca să se lase emoționați de cîte ceva din trecut. „Funcția socială” nu poate să însemne un alt chip de învățămînt politico-ideologic, ori temeuri noi pentru naționalisme vechi, ci doar această apropiere emoțională a publicului de azi de tot ceea ce a însemnat viața de ieri — fără ură, fără părtinire. Între ai săi, istoricul are avantajul că poate întotdeauna să explice (și asta poate deveni enervant, recunoaște!), să explice rădăcinile, cauzele evenimentelor pe care le trăim. Asta poate, să placă sau să displică, dar în nici un caz nu înseamnă nici a face propagandă, nici a instiga. Nu e mai puțin adevărat, însă, că mai totdeauna istoricul nu e luat în seamă. Cum să se realizeze, atunci, „funcția socială” a istoriei?!

4. Nu eunosce noile manuale de istorie din învățămîntul secundar — imediat după Revoluție s-a apelat la vechiul manual redactat de P. P. Panaitescu, ceea ce, sub un anumit aspect, a fost destul de... picant. Dar cred că mai importantă ar fi o cercetare a manualelor (cîte există!) pentru învățămîntul superior: ce se predă viitorilor profesori și cercetători?!

Dar despre toate acestea se poate discuta mult mai pe larg — fiecare punct în parte poate deveni temă pentru o anchetă sau o masă rotundă. Ceea ce n-ar fi cel mai rău lucru!

Gh. ADOC:

„Împăratul Traian”

Primul Tîrg din România

fondul principal

În perioada 11-14 iunie 1992 s-a desfășurat la București primul Tîrg internațional de carte. Editurile din țară și străinătate au expus realizările lor în cadrul Galeriei Teatrului Național din București. Putem considera acest prim Tîrg ca o reușită atât a realizatorilor cit și a participanților. Producția de carte românească a demonstrat că poate fi competitivă cu cea străină și că în România mult trîmbițata „moarte” a culturii este doar o dorință mascată a puterii și nici pe departe o realitate.

MIRCEA PETEAN — redactor
Editura DACIA — Cluj

Este primul Tîrg internațional la care particip și vreau să spun că mă impresionează prin cantitatea cărților, diversitatea lor, sublimitatea lor în toate sensurile, începînd cu cel de la condiția lor grafică pînă la valoarea lor estetică intrinsecă. Mă simt copilul de odinioară, care, la acest Tîrg, simte o teribilă bucurie să răsfoiască, să se uite, să admire, să se răsfețe în atîta amar de cărți. În ce ne privește pe noi, Editura Dacia, considerată la Salonul de carte din Cluj, din acest an, editura anului, este pentru noi un succes teribil, care ne stimulează. De fapt, sincer să fiu, după revoluție ne-am propus, nouă înșine, să tragem tare și să ne impunem în plan național. Pare-se că vom avea și succese internaționale, deoarece la această oră sîntem în relații cu cîteva edituri din Occident în privința editării acolo, în limba franceză, engleză, germană, italiană a cărții lui Steinhardt: *Jurnalul fericirii*; succesul nostru de casă, ca să zicem așa, și al cărții lui Adrian Morino: *Hermenutica ideii de literatură*. Dificultățile noastre la această oră constau din ceea ce se cheamă difuzare; eu, din întimplare, sau știu eu, a fost premeditarea directorului Dumitru Ignea, mă ocup și de acest aspect, difuzare, publicitate, prospectare a pieței; aici la capitolul difuzare întîmpinăm mari dificultăți, deoarece, la această oră, centrele de librării cu care lucrăm, jumătate dintre ele în mod direct, ne susțin programul (care este un program pur cultural, n-am făcut rabat de la calitate, și nu vrem să facem), deci, aceste centre lucrează doar la jumătate și comenzile lor, în comparație cu, să zicem, cu ceea ce se întîmplă acum doi ani, sînt și ele la jumătate. Așa încît cărți extraordinare, pe care intenționăm să le publicăm în cîteva colecții deja de prestigiu din țară. *Remember*, de pildă, unde publicăm literatura mărturisitorilor, unde a apărut și *Jurnalul fericirii* al lui Steinhardt, unde va apare în acest an Mircea Zăciu — de pildă, cu jurnalul său, dar și alții (Miron Radu Paraschivescu, Mircea Horia Simionescu) și Colecția *Ieșirea din labirint*, cu cele șase — șapte serii în care publicăm literatură de aspect sociologic, politic, filosofic, nu intrunesc tirajele la care noi ne așteptăm, pe care ni le propusese. Noi facem eforturi serioase în sensul realizării unei rețele de difuzare proprii în care să intre pe lingă aceste Centre de librării, peste douăzeci de librării care deja s-au rupt de centru, ca și difuzorii particulari. La ora aceasta rețeaua noastră numără aproximativ patruzeci de firme care se ocupă de difuzare și acesta este interesul nostru, să ne lărgim cît putem această rețea de difuzare. Actualmente sînt în curs de apariție, în faza de „bun de tipar” în tipografie cîteva titluri din care aș menționa: *Dreptul la memorie* — care este deja pe piață la această oră, o antologie de texte despre românism făcută de Jordan Chimet, texte fundamentale, un fel de Biblie a românilor — am zice noi, primele două volume sînt expuse aici în standul nostru, iar următoarele două sperăm să le scoatem la toamnă. Alte titluri importante ar fi *Sacral* de Rudolf Otto, carte de căpătîi pentru istoria religiilor, traducerea tînarului poet și critic literar de la Cluj, Ioan Milea, un Nietzsche — *Cunoașterea filosofică*, un Goma cu *Astra*, cîteva volume de poezie între care aș menționa Nicolae Breban, o carte insolită cu niște *Elegii parisiene*, un debutant superb, cred că unul dintre cei mai buni debutanți din ultimii zece ani, Gavrilă Ciuban din Maramureș, cu o carte intitulată *Insolent Cultivatorul de pietre și tandra dihanie*; tot în curs de apariție se află și cartea colegului meu de generație, Aurel Panter, *Negru pe negru*.

RADU BOROIANU, ministru secretar de stat la Ministerul Culturii.

Tîrgul este o mare victorie a spiritualității românești și mă bucur că Ministerul Culturii a reușit să facă lucrul acesta. Am fost convinși că va avea succesul pe care îl are, știm că românul

Pentru a încerca să elucidăm cum stăm cu această așa-zisă criză culturală, ne-am adresat conducătorilor principalelor edituri participante cu o întrebare în două trepte: *Ce ne puteți spune despre primul Tîrg internațional de carte și, în legătură cu aceasta, care vă este opinia despre așa zisa criză a culturii?*

În concluzie s-a desprins faptul că asistăm la o criză a instituțiilor în primul rînd, și implicit, la diferite crize de natură financiară, economică etc., dar nu și a culturii. O cultură nu poate muri decît odată cu ultimul ei beneficiar și producător.

este cel mai mare iubitor de carte, dar mă bucur că el are și posibilitatea să fie în contact cu edituri străine, pentru că asta va ajuta ca literatura românească să pătrundă în lume, la valoarea ei. Ministerul Culturii speră în continuare, dacă va găsi înțelegerea Parlamentului și a Guvernului, ca să reparați noțiunea de cultură scrisă în legea bugetului, care a dispărut deocamdată, inexplicabil pentru noi, și deci prin asta să poată să ajute în continuare tipărirea de carte și de publicații de cultură în România. Totdeauna am să spun că nu există o criză culturală ci o criză a instituțiilor culturale, ceea ce este altceva.

DAN PETRESCU — director,
Editura ALBATROS — București

Spun de la bun început că Tîrgul de carte, în situația în care este sistemul nostru editorial, ne vine ca o tichie de mîrgăritar, dar, întîmplător, a venit bine. Așa mi se pare după o primă estimare rapidă. Sper să fie și profitabil. În privința crizei este o criză politică, nici măcar economică, cîtă vreme România nu este o țară săracă și n-a fost niciodată. Este prost gestionată și prost gestionată mai ales din cauze politice; și pentru că într-adevăr nu avem instituții. Lucru esențial: Astea trebuiau făcute de la bun început. S-a putut, pînă cînd puterea s-a concentrat în vîrfurile luiescu-Roman, s-a putut face ceva, după aia — nu. Și am rămas în această inerție.

NICOLAE PANAITI — redactor șef,
Editura MOLDOVA — Iași

Acest tîrg este bine venit, deja editura Moldova are, pînă în prezent, la două ore de la deschidere, trei contracte în stadiu de perfectare, cu o editură din Grecia și două din România, plus cu o rețea particulară de difuzare din Ardeal. Prezența la Tîrg este benefică și o să ne întorcem în capitala Moldovei, în orașul cultural Iași, cu lucruri, pentru noi, pozitive. Referitor la partea a doua a întrebării, cartea nu se află în criză, împrejurul nostru sînt cărți de mare valoare, autori foarte cunoscuți, autori de certă calitate, cărțile lor au apărut, atît la Moldova... Noi la Moldova am publicat douăzeci și șase de autori contemporani și pot să amintesc aici pe Luca Pițu, Aurel Ștefanachi, Vasile Proca, Corneliu Ștefanache, Victor Florin Dobrinescu, Gh. Buzatu, Mihai Ursachi și mulți alții. Este o excepție falsă că, virgulă, cultura se află în criză, cred că este un gol al competențelor, pentru că acolo unde este competență, vocație și dragoste, lucrurile nu pot ieși decît numai bune.

GEORGE VULTURESCU — directorul
editurii și revistei POESIS
— Satu-Mare —

Nu există o criză și revista *Poesis* nu se simte singulară aici, pentru că toate aceste cărți deosebite, undeva trebuie să fie comentate. Revista *Poesis* este una dintre cele care fac acest efort. Desigur, pare anacronic, în acest moment financiar greu, deci face acest efort de a oglindi fenomenul literar, în speță cel poetic. De pe zona noastră de Nord, acolo unde poezia nu poate fi decît poartă și suflet, revista *Poesis* vine de la Satu Mare cu puțin aer proaspăt.

FLORIN IARU — redactor,
CARTEA ROMÂNEASCĂ —
București

Criza culturii există în toate epocile, de cînd e omul cult. Ce se vede aici la Tîrgul de carte, se vede că marele balon al disperării noastre s-a dezumflat și încetul cu încetul în locul balonului care se desumflă, avem un montgolfier de speranțe, care are din ce în ce mai mult aer cald în interiorul lui. Observăm că sînt foarte multe cărți, care arată din ce în ce mai bine și pot să pun pariu că în trei ani de zile vom fi la standardele internaționale; fără nici un fel de probleme. E drept, cartea însă va fi scumpă, pentru că... și în definitiv dacă stăm

să ne gîndim bine, este produsul minții unui om, pentru cinci, șase, zece ani de muncă, un astfel de produs nu poate fi ieftin. Deci, cine va dori cultură va plăti și va avea ceea ce va dori.

GABRIEL LIICEANU — director,
editura HUMANITAS —
București.

Întrebarea dumneavoastră e bună. S-a vorbit despre o criză a cărții legată de criza unor instituții. Deci problema este total falsă. Există o criză a editurilor de stat, care este criza unor forme administrative depășite. În nici o țară din lume Ministerul Culturii nu subvenționează edituri. Editurile sînt întreprinderi economice care funcționează într-o piață liberă. Standul nostru, dacă vă place și dacă întrunește sufragiile unanime, este nu numai un pariu cultural, ci și un pariu economic. Noi am vrut să dovedim că din clipa în care am devenit neatîrnați de toate formele birocratice tradiționale, deci din clipa în care am devenit o editură, am trecut de la *Humanitas* editură a Ministerului Culturii la *Humanitas* instituție particulară, societate mixtă, libertatea și răspunderea noastră au devenit totale și rezultatele sînt acestea. Ne luăm singuri cartonul de unde vrem, de asta ultimele noastre cărți arată aproape ca pe piața occidentală. Vedeti seria *Societatea civilă* care poate sta în orice librărie din Occident. Ne-am putut cumpăra carton din Austria prin fixing, deci schimbînd lei în dolari, hîrtie din Olanda, avem o echipă care este motivată, care are satisfacții morale și materiale. Asta explică tot. Deci e vorba de un pariu pentru o formă de organizare instituțională liberă. Și eu nu cred că există o criză a cărții, există, repet o criză a unor forme depășite editorial. Dovadă că dacă miine ar dispărea cele optsprezece edituri ale Ministerului Culturii, ar rămîne zecele de edituri, din ce în ce mai înfloritoare, ale editorilor particulari. Eu pledez pentru dispariția formei inadecvate de existență a editurilor de stat. Ar fi o nenorocire să dispără o editură ca *Univers*, ar fi o nenorocire să dispără o editură ca *Minerva*, aceste edituri însă pot să continue, devenind cu adevarat rentabile și înfloritoare, din clipa în care s-ar privatiza.

EUGEN NEGRICI — directorul editurii
EMINESCU — București

Orice am spune, criză există în cultură. Nu vorbesc de criza generală a culturii, asta n-a existat și nu va exista niciodată, dar există o criză a posibilităților noastre de a scoate, de exemplu, literatură română contemporană, asta există. Fără sprijinul statului și nu al statului, eu aș zice al Parlamentului, pentru că problema culturii nu este o problemă a unui guvern trecător, cum este orice guvern, ci ar trebui să fie o problemă a Parlamentului, deci a națiunii române. Acest Tîrg de carte este un efort de reprezentare mai mult decît puțină economică a noastră, că totdeauna românii arată mai mult decît pot să ducă. Aș prefera, din punctul meu de vedere ca în locul acestor reprezentări grafice, să mai publicăm cîteva scriitori contemporani, cîteva debuturi, pentru că fiecare debut ne costă în jur de 200-300 de mii lei. Este o pierdere planificată, dar fără ea va muri și cultura asta, putem planifica moartea literaturii contemporane.

MIRCEA MARTIN — directorul
editurii UNIVERS — București

Criza culturii trebuie pusă în ghilimele, pentru că nu este a culturii, ci a mijloacelor care nu mai există pentru ca s-o facă posibilă. O cultură în sine nu servește nimănui. Deci factorii care o conduc, care emit cultură există și nu sînt într-o formă mai slabă acum ca înainte. Există libertatea de expresie, care nu exista înainte, decît foarte condiționat, așa cum știm cu toții, și ca o concesie, dar nu mai există în acest moment mijloace de propagare a ace-

tei culturi, nu se mai pot face cunoșcuți, nu mai ajung la publicul larg. Tîrgul încearcă, într-un fel, să realizeze acest contact cu marele public și aș zice că editurile românești în ciuda dificultăților prin care trec, care nu sînt deloc nici puține, nici mici, au reușit să facă față. S-au descurcat cu mijloace improvizate, cu mijloace, aș zice chiar inventate, cu multă imaginație și cred că prezentarea este destul de bună. Oricum, pentru primul Tîrg, eu cred că am putea să fim mulțumiți. Editura noastră n-a depășit criza economică, nu-i numai a noastră, este și a noastră pentru că sînt niște probleme de circulație financiară. Noi sîntem obligați să plătim cărțile noastre de la început, să plătim hîrtie, să plătim manoperă tipografică, iar pe de altă parte difuzorul, cel care ne ia cărțile, ne plătește abia după ce el însuși a vîndut cărțile.

Deci noi, într-un fel, trebuie să credăm atît pe tipograf cit și pe difuzorul de carte, tocmai noi editorii, care sîntem cel mai puțin dotați financiar pentru asta. Deci aceasta este o mare problemă pe care legislația financiară ar trebui s-o rezolve, altfel vom intra într-un blocaj care va fi absolut mortal, încît de aici nu știu cine va putea supraviețui. Din punctul de vedere al raporturilor financiare, guvernul ar fi cel care trebuie să ia măsuri. Sînt edituri foarte mici care scot cîteva titluri de literatură strict comercială și deci își pot acoperi cheltuielile.

Nu este cazul editurii *Univers* care are un program de cultură și care are nevoie de un fond, de un capital pe care să-l poată rula. Cu aceste dobinzi, cu dificultățile acestea, nu vîd cum vom supraviețui. Este ceva aberant, asta nu-i economie de piață. În nici un caz nu-i o criză editorială ci e o criză instituțională, financiară, economică. Poate că se răsfrînge criza mare economică, a întregului sistem economic românesc și asupra editurilor. Prin privatizarea noastră, am scăpa doar de niște rețele intermediare, cum este *Romlibri*, pentru edituri care țin de Ministerul Culturii, asta ar fi în orice caz un avantaj, dar mai departe dificultățile rămîn aceleași.

MIRCEA DINESCU — președintele
Uniunii Scriitorilor

E un paradox, facem Tîrg de carte internațional și în același timp cultura națională moare, în același timp vîzînd cîte cărți sînt, am zice că iarăși nu moare — că mortul a inviat. Asta-i România.

Problema-i mai complexă și n-o putem lămuri în două minute aici, pe un hol. E vorba de literatura contemporană care este puțin în prăpastie, după cum știu, pentru că editorii particulari nu se aruncă să scoată poezi și critici literari. Revistele literare de asemenea nu sînt rentabile. În acest sens, putem vorbi de o criză a culturii. În România vezi că nu se moare definitiv niciodată, sînt numai morți pe jumătate. În acest sens, *România literară* va invia în curînd, s-a găsit un patron dispus să sponsorizeze.

ALEXANDRU DAN CIOCHINĂ —
redactor șef al Editurii Institutului
European Iași

Pentru noi este prima participare la o manifestare de acest gen și îmi vine în minte acum o discuție pe care am avut-o cu dl. Ioan Holban, ajunsese noi la concluzia că în momentul de față nu putem vorbi de o criză a culturii în România. Am constatat cu această ocazie și fără falsă modestie, chiar pe propria noastră piele, că dacă politica editorială este bine gîndită, dacă titlurile sînt bine alese și dacă prezentarea grafică este corespunzătoare, putem vorbi, și vă răspund aici despre participarea noastră, de un succes. Deci editurile care aplică metodele moderne tipografice, metodele moderne de marketing, într-o lume ca a noastră în schimbare, în degrisolă economică, își găsesc un public și își îndeplinesc datoria și din punct de vedere cultural. Nu putem vorbi de o criză a culturii, ci este vorba de o criză managerială.

internațional de carte posttotalitară

al culturii române

NICOLAE CREȚU — directorul
Editurii JUNIMEA — Iași

Cred că, vorba lui Silviu Brucan, *it's a good question*, e o bună întrebare, cu ambele ei etaje, pentru că e o foarte bună ocazie să vedem că românii, în ciuda tuturor obstacolelor puse în calea cărților, în calea culturii de calitate, produc încă. Cu eforturi, cu sacrificii se produce carte de calitate, din fericire încă se produce. Întrebarea este dacă cu 78 la sută dobândă pe credit bancar, aplicată librarilor și cu efectul în lanț asupra întregului circuit al cărții o să se mai producă și în viitor.

Până aici sînt cărțile care au apărut fără 78 la sută dobândă pe credit bancar. Dar cred că este o legătură între cele două laturi ale întrebării, pentru că pe de o parte avem dovada faptului că în România există oameni care se bat pentru cultura adevărată și fac sacrificii pentru ea, și de energie, și de talent, și de bani, editori care nu umblă cu limba scoasă pentru a se îmbogăți, și nu publică kitschuri, iar pe de altă parte comparați cu editurile străine, prezente aici, arată care-i stadiul, care-i nivelul tehnologiei de tipar românesc, care-i soarta cărții din România, de vreme ce la veniturile românilor cartea de trei sute de lei, cam un leu pagina imprimată, este foarte scumpă, realmente este foarte scumpă în raport cu veniturile noastre ale românilor: dacă dicționarul Oxford redus s-ar vinde făcînd transformarea la cursul oficial liră-leu, am ajunge la un preț de circa zece mii de lei. E limpede care sînt condițiile create pentru cultură în România. Pentru asta putem mulțumi din inimă guvernului, președintelui țării, ministerului, tuturor celor care au rol în crearea acestor obstacole, din ce în ce mai mari, în calea culturii. România nu are o politică culturală, are R. Moldova. Probabil că o să trebuiască să emigrăm la Chișinău, ca să publicăm în continuare carte bună.

DELIA MUCICĂ — director-adj.
editura KRITERION — București

După cum știți, Editura Kriterion a fost în decursul anilor una din editurile care aveau contracte de lungă durată și de mare avengură cu editurii din alte țări. Am fost unul dintre foarte marii exportatori de carte până de curînd. Calitatea producției noastre editoriale a cam scăzut, nu numai a noastră e drept, și ne-am tam pierdut piețele noastre tradiționale din afară. Sperăm ca odată cu acest Tîrg să recuperăm aceste relații, să le amplificăm, mai ales că ne prezentăm acum cu câteva programe în premieră care sperăm noi să trezească interesul posibililor noștri parteneri din alte țări. În primul rînd este vorba de programe de cărți bibliofile, accentuez pe această idee și se leagă de el al doilea palier al întrebării dumneavoastră, eu nu cred, personal, că există o criză... există o criză a culturii scrise, o criză a cărții, dar nu cred că este atât de tragică și nu are dimensiuni atât de mari cum de multe ori se vorbește. Totuși cartea bună se vinde în continuare, indiferent de preț; de exemplu, în ultima vreme avem semnale de la difuzorii noștri care ne cer să revenim la formele vechi de editare a cărții, adică de cărți legate, de cărți cu supracopertă. Accentuez faptul că nu interesează atât de mult prețul la care putem să realizăm aceste cărți, cit efectiv realizarea lor artistică grafică, prezentarea ca atare. Noi am încercat să arătăm că și cu cartea, ca obiect de artă, cartea edită bibliofilă, deci, tiraje mici, legatorie manuală, grafică originală, semnată, se poate găsi o soluție de câștig. Noi sintem o editură care publicăm, în mod tradițional, în zece limbi. Nu știu dacă sintem unica editură din Europa, dar în orice caz nu cred că sînt multe care să publice în tot atîtea limbi ca noi. Publicăm în toate limbile minorităților naționale și publicăm în limba română. La ora actuală încă sintem puțin dezechilibrată din punct de vedere financiar, dar cred că pînă la sfîrșitul

anului reușim să ne echilibrăm balanța noastră, bugetul, și să pornim pe anul 1993 cu un sold zero și cu foarte mari perspective de a ne îmbunătăți prestațiile.

ION VASILE BAHNARU — director
general al Departamentului de Stat
pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul
cu Cărți al R. Moldova.

După părerea mea există mai degrabă o criză materială, nu e o criză a culturii. E o legătură directă între bunăstarea poporului și nivelul de cultură, întrucît omul preferă să dea un leu mai curînd pentru salam, decît pentru o carte. Dar, cit privește Tîrgul, a depășit așteptările, întrucît inițial vorbind cu dl. Radu Șteflea, directorul Tîrgului, mă uitam cam sceptic la posibilitatea participării unui număr atât de mare de edituri, de țări, dar au fost false încredințele mele. Participă mulți oameni, multe state și în toată penuria aceasta, a fiecăruia dintre noi, am plăcută fericire să zic că omul se interesează totuși de carte. Cartea este o marfă de larg consum, pînă la urmă, fiecare dorește s-o aibă. Chiar astăzi intrînd încoace, în raport cu ziua de ieri, am impresia că a venit cu mult mai multă lume. Lumea află, lumea e avidă de noutatea cărții. Cred că, chiar cu toată tehnica modernă, cu bibliotecile pe casete, pe dischete, cartea scrisă pe hîrtie, legată, va continua

Gavril Kovács: Ilustrație la ediția bibliofilă Ady Endre, Editura Kriterion, 1992.

să rămînă un bun cultural al omenirii. Pentru noi acest Tîrg a fost o unire, întrucît n-am făcut-o între străini, am făcut-o între doi stîlpi ai culturii românești: *Humanitas* și *Editura Academiei*, sintem în cadrul României. Am fost întotdeauna români și am rămas. Într-un fel ne simțim acasă, chiar sitem acasă. Pe plan editorial cărțile noastre sînt bine apreciate, realizarea tipografică, titlurile, conținutul lor. Mai rămîne mult de făcut, după atîtea decenii de întineric comunist în Basarabia. E de urgență să reedităm multe lucruri care privesc direct Basarabia și neamul nostru românesc în genere, de aceea să nu vă mire faptul că sînt reeditate aici același Ion Nistor cu *Istoria Basarabiei*, sau *Pactul Molotov-Ribbentrop*, Iorga etc.

EUGEN POP — Coeditor,
Editura ECHINOX, Cluj

Tîrgul este minunat și cred că fiind în cunoștință de cauză — participînd și la alte tîrguri internaționale — nu sintem cu nimic mai prejos, poate în afară de rafturi ș.a.m.d., dar valoarea cărților este într-adevăr deosebită. Criza culturii nu există, există o criză acută a defacerii și o criză deosebită a capacității de cumpărare a cititorilor dornici să achiziționeze cartea. Cei care în momentul de față sînt posesori de valori deosebite nu au dorința de a cumpăra carte și a citi, iar categoria cea mare de oameni care sînt dornici să cumpere nu au bani.

Pagini realizate de

C.M. SPIRIDON

Ecouri la Ancheta Cronicii Cultura ieșeană și bugetul de austeritate

1. Iașul este recunoscut pe plan național ca oraș cultural: în acest sens ce s-a făcut în perioada posttotalitară și ce gânduri de imediată perspectivă sînt intru susținerea și promovarea instituțiilor culturale existente cit și a unor eventuale noi instituții?

2. Care este bugetul pe anul acesta cit și pe anul viitor și cum va fi reparat pe obiective ce sînt de actul cultural efectiv?

3. Ce s-a făcut pînă în prezent și ce vă propuneți concret în ideea susținerii depășirii crizei economice în care se află cultura și instituțiile ei cit și pentru sprijinirea oamenilor care o slujesc — pictori, scriitori, actori etc.?

NICOLAE CREȚU, directorul Editurii Junimea

Bugetul e treaba consiliilor de administrație

1. La Iași a continuat să se manifeste o grijă deosebită pentru conservarea unor edificii cu semnificație și valoare culturală: un exemplu este chiar casa Balș, în care a funcționat Editura „Junimea” pînă la mutarea din august 1991 în actualul ei sediu. Inspectoratul pentru Cultură al județului Iași ca și Filarmonica ieșeană au luptat pentru obținerea fondurilor necesare unor lucrări de consolidare, ample și costisitoare, și pentru a găsi soluții convenabile instituțiilor din spațiul casei Balș („Junimea” și, la etaj, Școala de artă), pentru mutare, noi toți colaborînd în acest sens și cu Primăria Iașului. După cite știu, astfel de lucrări au mai fost finanțate de Ministerul Culturii și în cazul Teatrului Național „Vasile Alecsandri” și al Centrului Eminescu, căruia și municipalitatea îi acordă cea mai mare atenție, pe bună dreptate. Sigur, vor fi fiind însă multe alte nevoi și urgențe pe această linie (Palatul Culturii și, poate, încă altele), dar la costurile de acum, sumele necesare devin astronomice și... știm — helas — cam cum stă țara economic și financiar, rezultat al altor „pariuri câștigate”: așadar... Orașul a recîștigat instituțiile de învățămînt artistic superior de care îl privea hipercentralizarea: în ele se formează artiști plastici și actori, care, alături de muzicienii și de cei care scriu literatură și critică sau de colegii de generație de la Litere, Istorie, Filosofie, Matematici și atîtea alte specialități universitare vor contribui substanțial, într-o emulație care să-i cuprindă pe cei mai buni din toate generațiile, la înflorirea creației culturale ieșene. Apariția televiziunii cu posibilitățile ei aparte, reprezintă, de asemenea o mutație importantă, un pas optim de urmărire pozitivă pe calea difuzării valorilor culturale autentice, sub forma mediatică de cea mai mare priză la publicul larg. Cred că Iașul are nevoie încă de idei și inițiative generatoare de climat stimulative al îndrăzneții, al înnoirii și competiției deschise: și are și forțele, oamenii, talentele, animatorii în stare de așa ceva. Sint, de altfel, în pregătire manifestări culturale de anvergură, pe măsura aspirațiilor și a posibilităților Iașului. Iar unele au fost deja lansate: să cităm, de pildă, „Retrospectiva filmului francez” sau foarte reușita „Fête de la musique” — 1991 (apoi ediția 1992, în iunie) realizată de Centrul Cultural Francez condus de Georges Diener și recentul Festi-Jazz „Junimea” va fi inițiatorul și organizatorul principal al unor întîlniri internaționale, la Iași, consacrate rolului cărții în dialogul culturilor naționale și în modelarea mentalităților comprehensive (susținute de educație și cunoaștere) fără de care „democrația” și „întrarea în Europa” rămîn simple vorbe goale. Poate să fie cazul să se creeze și noi instituții: de pildă, o cinematecă de nivel și în spirit occidental, al educării receptivității la filmul de artă (tot mai absent din cinematografele invadate de porno și de pelicule comerciale cu foarte rare excepții)

sau, de ce nu?, un teatru-cabaret, gata să folosească armele ironiei de calitate împotriva a tot ce e caricatural sau odios în lumea noastră de „azi”, care oferă materie, nu glumă, unei astfel de scene.

2. Bugetul „Junimii” sau al altor instituții de cultură e treaba consiliilor de administrație, ceva intern. Ce trebuie știut de toată lumea e că o editură—instituție publică nu e bugetară, nu poate continua să funcționeze decît dacă încasările pentru titlurile editate acoperă cel puțin cheltuielile (hîrtie, tipar, drepturi de autor, *copyright*, salarii etc.). Să nu fi știut asta Dorin Spineanu care, cum mărturisea recent, de ciudă, a improșcat „Junimea” (la care depusese două manuscrise) cu noroiul etichetelor sale paraponist-triviale (gen „dugheană”, cuvînt prins probabil de la emisiunile economice t.v.), în „Monitorul”, supărat că a trebuit să și publice un mic roman nu la noi, ci la Editura Institutului European? Ba o știu, și junele publicist, și redactorii gazetei locale, prea bine, dar D. S. era într-o pasă incudat-răzbunătoare, iar redacția vrea ca tirajul să se vîndă, și, la unii cititori, înjurătura, calomnia, minciuna spusă (sau scrisă) fără a clipi au mare căutare și, del, „economie de marché oblige”, nu? „Junimea” publică — în condițiile unei economii *ucigătoare de cultură* (78% — dobîndă pe credit la bănci) — și debitanți de talent sigur, și genuri „sacrificate”: poezie, critică literară, teatru etc.

Dacă însă e vorba de bugetul vieții culturale ieșene, atunci cred că, pe lângă ceea ce s-a făcut și se face, ne trebuie minim 1—2 *mar* manifestări culturale, de nivel *cel puțin* național, pe direcții corespunzînd vocației Iașului în cultură: de pildă, un festival de teatru de avangardă, experiment etc.; sau un mare festival și concurs de poezie, internațional. Iașul nu are de ce să lase altor centre culturale, mai ambițioase și mai dinamice, prim-planul. Se pot obține toate cele necesare — chiar și banii — pentru a realiza la Iași astfel de idei, deocamdată „visuri” poate, dar realiste, deci realizabile.

3. Am publicat și publicăm cărți scrise de autori români. De la reeditări ale clasicii pînă la debutanți. Alții se mîndresc cu Stendhal și „lansează” *Minăstirea din Parma* Noi, „Junimea”, edităm traduceri din culturile străine (traduceri noi), în raport cu ceea ce e azi mai necesar în România: *Literatura între rezistență și colaboraționism* de Henning Krauss sau *Vorbesc patronii japonezi* de René Maury, romane ca *L'amour toujours* de Okudjava și *Cheia* de Aldanov. Sperăm să putem menține axa producției noastre tot la linia creației literare românești contemporane și să nu fie nevoie ca această producție de manuscrise bune, deosebite, de azi să ia drumul — singurul care va rămîne, fără o politică culturală coerentă și fermă în România — deci drumul spre orașele cu tipografia din Basarabia. Amin.

Primum la redacție

Ați răstignit România!

Celor de la Agenția de Presă „Moldova-pres” din Chișinău

Pentru că am despărțit / apele de uscat, / Pentru că am spus Adevărul, / spărgînd bolta de piatră a tăcerii, / Pentru că am arătat calea / celor mulți și umili, / Pentru că am dat drumul / speranței să zboare / la cei care mor fără să vadă nici una, / Pentru că am vrut să refac / legătura pe care ați rupt-o / dintre voi și Popor, / Pentru că am venit aici / cu sufletul și singele în mîna, / și i-am frînt în bucăți, / și l-am scurs în pahare / ca să mîncăți și să beți / în cinstea victoriei care se vede în zare, / Pentru că am dorit să v-ajut / să găsiți în voi ființa românească / pierdută sau strivită / de cizma rusească, / La stîlpul infamiei / m-ați dus, / Legat de mîini și de picioare, / Si cu indiferență sau cruzime / M-ați răstignit de jos în sus / Apoi, avînd pe buze sunetele / plăcerii și ale batjocurii, / Ați scos piatra din sin, / Pregătită de mult, / Și cu grijă ați ochit! / Iar după ce am căzut, / TOȚI v-ați apropiat de mine / Și cu picioarele ați lovit! / Totuși, nimic la fel nu m-a durut / Ca sărutul tău, Iudă, / în care-am crezut! / Dar nu pe mine m-ați umilit! / Nu pe mine m-ați murdărit! / Nu pe mine m-ați răstignit! / Nu în mine cu pietre-ați lovit! / Ci ROMÂNIA, Dumnezeu nostru, / Care la voi m-a trimis / Lumina ÎNVIERII să v-aduc / Din Vis! / Iartă-i Doamne, / că nu știu / ce fac!

C. HARNAU

Starea literelor

Sînt necesare reeditările?

După decembrie '89, multe edituri de stat dar și dintre cele nou apărute au tipărit și continuă să tipărească romane, cărți de proză scurtă, versuri și chiar volume de critică literară ale unor autori consacrați. Faptul a fost pus de comentatorii „râi” pe seama absenței literaturii de sertar (trăgîndu-se, de aici, alte concluzii în privința „colaboraționismului” scriitorului român care a preferat să negocieze cu cenzorii și să publice ceea ce a scris, în loc să facă grevă și să răstoarne regimul); într-o altă ordine, moda reeditărilor e necesară — s-a zis — pentru că scriitorii noștri pur și simplu nu mai scriu, fac politică, s-au angajat în gazetărie și trăiesc „din osînză”, după o vorbă cu tîlc a țaranului. Dar reeditările mai au o semnificație despre care nu s-a spus aproape nimic: faptul că au reapărut cărți de Gabriela Adameșteanu, Fănuș Neagu, Marin Preda, Octavian Paler, Ștefan Bănuțescu, Sorin Titel, Ana Blandiana, Augustin Buzura, Nichita Stănescu, Ștefan A. Gopian, Virgil Mazilescu reprezintă o replică pe care organismul literar o dă atacurilor, tot mai vehemente la un moment dat, împotriva unor segmente importante din trecutul său; nu puțin au pus chiar sub semnul întrebării întregul trecut recent încheiat (peste patruzeci de ani) al literaturii noastre. Așadar, reeditările răspund, implicit, și întrebării chinuitoare asupra existenței sau inexistenței valorilor autentice create în vremea dictaturii; cit privește răspunsul, comentariile din presă și, mai ales, succesul de casă al acestor cărți nu lasă loc nici unor îndoieli. Mai mult, se pare că ne îndreptăm spre un stil occidental al relației autorului cu editorul; primul pas l-au făcut Fundația „Expres” și Editura „Humanitas” care și-au asigurat, prin cumpărare, exclusivitatea (re)tipăririi o-

perci lui Marin Preda, Emil Cioran, Mircea Eliade și probabil că procesul va continua, conturînd — și pe această cale — o scară a valorilor (intrucît e de crezut că editurile — cele care își pot permite — nu vor cumpăra exclusivitatea decît pentru autorii cu priză la public); va corespunde această ierarhie de valori stabilită de editori (în Occident există premii literare acordate de editori și de librării, care dublează pe cele ale criticii de specialitate), celei pe care dinamica fenomenului literar a cristalizat-o? Iată un fapt interesant de urmărit; cel puțin pînă acum, „clasamentele” criticii literare sînt confirmate de opțiunile editorilor.

Este și cazul Editurii „Moldova” din Iași care începe seria „Prozatori contemporani” cu Corneliu Ștefanache, reeditînd romanul *Ruptura* (apărut în 1983). Este *Ruptura* cea mai bună carte a lui Corneliu Ștefanache? Valoric, ea se află pe același palier cu *Drumuri de fum* (1985) și *Și mîine, și poimîine...* (1988). E drept însă că prin *Ruptura* — titlul e semnificativ — s-a produs o schimbare destul de evidentă a registrului epic în scrișul lui Corneliu Ștefanache. Prozatorul redescoperă lumea orașului și, o dată cu aceasta, adoptă un limbaj nou și o perspectivă narativă care să răspundă spațiului socio-cultural unde evoluează noile personaje: țărani sau „hibridii” (nici țărani, nici orașeni) din *Dimineața, Cînd vine umbra, Sărutul pămîntului, După echiocliul de primăvară* lasă locul intelectualilor în *Ruptura, Drumuri de fum, Și mîine, și poimîine...* La data apariției lor, aceste romane au făcut multe valuri în anumite medii intelectuale ieșene: personaje — dar și autorul — au fost îndelung birfite, pentru că li se găseau „corespondenți” în realitate: multă lume a crezut și încă mai

crede că aceste cărți sînt „cu cheie”. Întîmplarea n-a stricat intrucît, într-un anume fel, a asigurat succesul comercial. Pe de altă parte însă, criticii de întîmpinare i-a creat un fel „gazelăresc” de a comenta volumele în cauză, motivul principal fiind prudența, marja de siguranță pe care o persoană publică (criticul) înțelege să și-o asigure față de alte persoane publice (autor și, în acest caz, personaje). Împrejurarea ține, pînă la urmă, de simpla și fireasca dorință a celui care citește de a (se) identifica în carte; și pentru că, în genere, culorile acestor ultime trei romane sînt destul de aspre, iar discursul critic al naratorului (confundat, adesea copilărește, cu autorul de pe copertă) suficient de acid, „cheile” au prins și s-au răspîndit, sub forma zvonului, în lumea universitarilor, medicilor, scriitorilor.

Dincolo de asta, *Ruptura*, ca și celelalte două romane din seria epică, este o carte rezistentă prin cota sa ridicată la bursa valorilor literare. Este un roman bun, scris de un prozator profesionist; într-o altă lume, Corneliu Ștefanache ar putea trăi (și încă bine!) din scris. De altfel, Mircea Iorgulescu, care trăiește (din scris) în această „altă” lume, este prezent pe coperta a patra a romanului, confirmînd încă o dată opțiunea editorilor de la „Moldova”: „*Ruptura* este romanul dezmeticirii unui tînar de «familie bună», care descoperă, din întîmplare, că onorabilitatea de care ai săi fac mare caz nu este decît aparenta unei imunde realități (...). Este o carte solidă, puternică în multe privințe, incitantă, axată pe o problematică morală de mare interes (...). Corneliu Ștefanache are, în aceste pagini, privirea crudă a unui moralist sever ce contemplă un jaleic «biloi al deșertăciunilor»... Deși cu cîteva pagini cenzurate în 1983, *Ruptura* nu este neapărat un exemplu al relației tensionate dintre scriitor și factorii de decizie din timpul dictaturii; este pur și simplu un roman valoros, care a meritat reeditat — o bună „afacere” pentru editor. Situate, cum am spus, la aceeași cotă valorică, *Drumuri de fum* și *Și mîine, și poimîine...*, pot fi „afaceri” la fel de bune; ca și cartea la care lucrează acum Corneliu Ștefanache... Editorul care va obține exclusivitatea (re)tipăririi romanului lui Corneliu Ștefanache va avea numai de cîștigat.

Ioan HOLBAN

Intră cine vrea, rămîne cine poate...

Ultimele ședințe ale Junimii, din această stagiune

În perioada 28 mai — 18 iunie s-au desfășurat ultimele patru ședințe din această stagiune a Cenaclului literar „Junimea” și o memorabilă prolecțiune susținută de dl. prof. univ. dr. Sorin Alexandrescu (Universitatea din Amsterdam) pe tema „Intellectualitatea și modernizarea României”.

Ședința 257 a constat într-un fertil dialog între asistență și studentul român din S.U.A. Radu Neculau, care a prezentat un itinerar cultural nord-american. Reținem cîteva fîrînturi din expozeul lui Radu Neculau: „în general, toți românii din America suferă de un complex: nu înțeleg nici ce se-ntîmplă în SUA, nici ce se-ntîmplă în România”; „America e o țară fără tradiție, poate tocmai de aceea pentru americani istoricii nu există”; „Americani sînt foarte atrași de marxism, sînt primele victime ale acestuia”; „România este pentru americani o victimă a francofoniei, care a imprimat un stil cultural neautentic, disprețuit de americani”; „aîuns în S.U.A., am constatat cu stupeoare că n-am nimic de spus; noi românii mergem contra curentului”; „românii din S.U.A. evită în general să se întilnească cu alți români”; „în America nu știi cînd mori, testamente avînd pînă și tinerii de 20—25 ani”; „exilul românesc este unul din cele mai nenorocite din SUA, pe cînd polonezii sau ungurii au un exil teribil de bun”; „exilații sînt necrutători cu țara de baștină, moda lor fiind dărîmarea idolilor”; „în America nimeni nu se crede baștinăș”.

Ședința 258 (4 iunie a.c.) l-a avut ca protagonist pe tînarul poet și prozator bolșănean Viorel Ilișoi, care a citit versuri „scrise în închisoare”, snumitul suportînd nu cu mult timp înainte urmările unui dubios proces de calomnie prin presă. Textele sale au fost, în general, bine primite de cei prezenți la ședință, dar se pare că diagnosticul cel mai bun l-a dat criticul literar Val Condurache: „A fost surprinzător pentru mine că Viorel a venit la JUNIMEA. Atitudinea de publicist se vede în poezia sa (o zonă de revoltă și amărăciune, ușor esențiană). Textele relevă o disponibilitate pentru scris, dar eu nu m-aș expune publicîndu-le, deoarece nu sînt lucruri cristalizate”. În continuarea seriei, a avut loc prima

intrunire oficială din acest an a Societății culturale „Junimea '90”, în cadrul căreia s-a votat noua formulă de statut și noul Comitet director (președinte: Val Condurache, vicepreședinti: Lucian Vasiliu și Nichita Danilov, membri: Aurel Andrei și Corneliu Ștefanache, secretar: Cătălin Savin).

La ședința 259 (11 iunie a.c.), poetul Nichita Danilov a adus o veste mare: „a apărut noul număr al revistei DACIA LITERARĂ”. Criticul de teatru Florin Faifer a prezentat un text despre lumea lui Caragiale, după care Oana Vasilescu (muzeograf la Casa Pogor) a rostit cîteva cuvinte despre expoziția dedicată marelui dramaturg român, deschisă în Saloanele Junimii. Au urmat texte poetice, citite de Tiberiu Anghelina din creația proprie, despre care, imediat, poetul Lucian Vasiliu a spus: „textele sînt unitare, dar foarte superficiale, sporadic apărînd tresăriri lirice autentice. Limbajul este ieftin, discursul liniar fără convulsii...”. În finalul ședinței „de atelier” criticul Ioan Holban a mai salvat cîte ceva din ambarcațiunea lui Tiberiu Anghelina: „poetul din această seară nu traversează nici o criză. Și-a-poi, dacă totul ar fi perfect în ale poezilor, ce ne-am face noi, criticii? Unii s-au apucat de-a de altceva (n.r. aluzie la volumul de poezii al lui Val Condurache)”. În continuarea seriei, dl. Georges Diener (directorul Centrului Cultural Francez din Iași) și dl. Ioan Holban au prezentat un volum de versuri („Noaptea la persoana I”), semnat de Valeriu Stancu și apărut în Belgia. Dl. Diener a afirmat că respectiva carte este o „scriitură dinamică pentru spațiul fracofon”; iar redactorul șef al revistei „Cronica” a spus, printre altele: „apariția acestui volum implică două lucruri: pătrunderea unui scriitor român pe piața occidentală și schimbarea de registru poetic pentru Valeriu Stancu. Din primul punct de vedere, se poate spune că efortul lui Valeriu Stancu (în condițiile în care, dîpă cum spunea în 1985 Adrian Marino, nu se poate pătrunde ca scriitor în Occident decît prin relații personale) este lăudabil. Ieșirea scriitorilor români pe piața mondială se face într-un mod fals. Cel mai valoros scriitor român pentru majoritatea străinilor este Zaharia Stancu, nu Eminescu. Acest mecanism ține de politica culturală din anii comunismului. False glorii românești se găsesc peste tot în lumea occidentală. De pildă, Marin Sorescu. Nici d'aspora noastră nu e în întregime formată din autori foarte puternici. Din al doilea punct de vedere, Valeriu Stancu e clar că evoluează dinspre mitologie spre lirism și, astfel, nu va avea decît de cîștigat”.

Ședințele Junimii se vor relua la sfîrșitul lunii septembrie a.c., urmînd să aibă loc săptămînal, joia, de la ora 17, la Casa Pogor.

Cătălin SAVIN

CORNELIU

ȘTURZU

26. I. 1935 —

27. VI. 1992

Arbore

în memoria lui Braque

*Un arbore șoptind o melodie
Mereu aceeași, fără de sfîrșit
Și nimeni nu îi spune cum să fie
Să-i placă vîntului de sfîrșit*

*Doar griurile tresărînd sub glie
O mai ascultă-n zori cînd s-a ivit
Această primăvară timpurie
La care n-am visat și n-am gîndit...*

Sărutul

în amintirea lui Brăncuși

*Adio, niciodată n-o să fie
Sărutul tău atunci cînd l-am aflat
Cum nimeni în lume nu mai știe
Această-ntîmpinare de păcat*

*Adio spun și-s totuși lîngă tine
Și poate lîngă tine-oi sta mereu
Sărută-mă așa cum se cuvîne
Sărută-mă chiar dacă-ți vine greu*

*Sărută-mă acum cît mai e vreme
Sărută-mă cît încă mai suportî
Bătaia valurilor în trîreme
Și negustorii ce mă trag la sortî*

Amurg

lui Dan Hatmanu

*Covoare așternute pe covoare
Mișcături de mîini și de ninsoare
În anii tăi s-a înșirat un fir
De-azur, de gînd curat și de zefîr*

*Cînd lumea se strecoară printre rîme
Firul de ață însă va rămîne
E-un gînd care se-ntoarce înapoi
Dar mai apoi, ori ce va fi cu noi?...*

*Nechează camioanele pe stradă
Cine pîndește, cine să ne vadă?
Adolescenții trec spre nicăieri
În ce să crezi? Și oare ce mai sperî?...*

Îndărăt

indepărtatului Nicolae Costin

*Îndărăt e o altfel de vreme
Îndărăt e un altfel de timp
Îndărăt sînt doar clipe sub teme
Îndărăt e un alt anotîmp*

*Trec sub zare ca niște poeme
Zile-nscrise-ntr-un vechi manuscris
Ca și cum ar putea să întreme
Primăveri dintr-un vechi paradis*

*Îndărăt e o lume de steme
Îndărăt e un val de plictis
Îndărăt e o vreme din vreme
Îndărăt e un fel de ne-zis...*

Despre mare și cai

lui Traian Mocanu

*Iubito, mă visam călare
Pe cel mai ager ducipal
Iubito, mă visam călare
Mîind pe-o zare de opal*

*Doar tropotî la o răscruce
Mai răsuna în urma mea
Vîntu-mi șoptea: Nu te mai duce!
Iar calul blind mă necheza*

*Iubita mea, doar eu și calul
Au mai rămas din tot ce-a fost
Cînd marea își reneagă valul
Uitat pe-o plajă, fără rost...*

Portret

lui E. Bartos

*Cumva, cîndva, pe undeva mai am
Un început de veche melopee
Ninsorile cînd cad pe o alee
Ca vorbele într-un epitalam*

*Rămîne doar pe pleoapă o idee
Ca frunza ruginită pe un ram
Cînd cheia-ntr-altă ușă nu e cheie
Și te gîndești să întri pe un geam*

*Intr-un atelier în care n-am
Decît parfumu-ți stîns, de orhidee —
Femeie zămislită din femeic
Pe care doar în gînd o coloram...*

(Din ciclul „Vernisaaj”)

Scriam, nu demult, despre sărăcia și inadecvarea repertoriului cinematografic ce ni se oferă în momentul de față. Observam și amendam, bineînțeles, avalanșa de pelicule mediere și chiar dăunătoare moralei și gustului public, regretând, evident, absența unor opere cinematografice cel puțin notabile, dacă nu de mare valoare artistică. Și iată — ca și cum ar fi o reacție la cele semnalate —, săptămîna trecută, ecranele Iașului au găzduit un film demn de toată atenția, nu numai pentru genericul lui, ci și pentru ideile de maximă actualitate, ca și pentru forța lui polemică. Se intitulează „Wall-Street” și abordează lumea coruptă a finanțelor. În speță, a finanțelor americane, dar capacitatea lui generalizatoare este mai mult decât evidentă. Socotit de o parte a lumii cinematografice drept cel mai bun film american al anului 1987, *Wall Street* își revendică valoarea — de conținut mai întâi — din modul cum analizează „mediul agenților de schimb și al rechinilor afacerilor de bursă din lumea newyorkeză”. E surprinsă acea nebună febră a aurului, acea deșănțată mișcare a bogăției care „crește ca să dispară apoi într-o clipă” — cum o caracteriza Alexandre Astruc — scenariștii filmului. Regizorul *Oliver Stone* dezvăluie fără cruțare subtextele acestui joc ce pare „o imensă partidă de poker” în care mizele nu încetează să crească și în care pe primul plan stă dorința de a face bani și mai ales de a-ți doborî adversarii.

Dovedind un curaj civic extraordinar — pe care îl probase și anterior, într-un film ca „*Plutonul*”, despre războiul din Vietnam — regizorul *Oliver Stone* înfățișează mecanismul bursei ca pe o lume a cruzimii și cinismului a lipsei de scrupule, a corupției și cupidității.

Subiectul e simplu: un tânăr agent de bursă, dornic să parvină, să se îmbogățească repede, indiferent pe ce cale — vis al oricărui ins din preajma noastră — cade sub influența unui veros om de afaceri. Acesta îl convinge să obțină informații despre activitatea financiară a unei mari companii de aviație. Spectatorul obișnuit a-și mai pune uneori întrebări și în legătură cu onestitatea, cu probleme de conștiință, se întreabă dacă tânărul agent de bursă va ceda tentației sau va rămîne cinstit. Răspunsul pe care îl dă filmul lui *Stone* e fără echivoc, căci iată-l pe tânărul nostru funcționar îmbogățit peste noapte, locuind într-un apartament luxos dintr-un zgîrie nori newyorkez, dispunînd de bunuri expuse ostentativ. E clar că nu

s-a împiedicat nici o clipă de ceea ce s-ar numi decență și onestitate. De aici pînă la pierderea identității proprii și la înstrăinarea de sine nu mai este nici măcar un pas întreg.

Ceea ce dă filmului și mai multă portanță e faptul că scenariștii și regizorul s-au inspirat dintr-un caz real, dintr-un scandal petrecut în lumea finanțelor americane. Într-o corespondență pe care o trimitea din New York, în 1988, revistei „Cinema” Romulus Căpălescu relatează scandalul care „a zguduit din temelii lumea financiară americană”, scandal iscat în jurul afaceristului Ivan Boesky care, în ciuda faptului că era pus să vegheze asupra... moralității Wall-Street-ului, s-a dovedit un autentic escroc, folosind, în scopuri frauduloase, informații confidențiale pe care le

Expres” de Allan Parker. Mai scrisese scenariile filmelor „Scarface” al lui Brian De Palma și „Anul Dragonului” al lui Michael Cimino.

Anul 1986 îl impune ca regizor al filmului *Plutonul*, pentru care primește Oscarul de regie și Ursul de argint la Berlinala '87. El, care, la 21 de ani, „ca orice tânăr american entuziast și patriot plecase în Vietnam cîntînd „Doamne, ocrotește America!” și se întorse de acolo marcat pentru tot restul vieții de tragedia războiului, își exprima, în filmul „*Plutonul*”, speranța că această lecție tragică nu va fi în zadar și că un alt Vietnam nu va mai avea loc niciodată. „Prin filmul meu, zicea, vreau să fac astfel ca tinerii de 20 de ani — așa cum am fost eu cînd am plecat în Vietnam — să se gîndească de două ori înainte de a accepta să plece pe front, înainte de a lupta în război. Am încercat să arăt în acest film tulburarea profundă pe care războiul a produs-o în conștiința generației mele. Am simțit că aveam datoria morală de a arăta războiul în toată cruzimea și absurditatea lui”.

Nu trec decît trei ani de la premiera și premiera „*Plutonului*” și regizorul trimite pe ecran un al doilea film despre Vietnam — intitulat „*Născut pe 4 iulie*”, dovadă că prin cel dintîi nu reușise să se elibereze de obsesia tragediei. Și acest film care pleca de la cartea unui fost combatant în Vietnam, întors acasă infirm — este distinct cu *Globul de aur* pentru cel mai bun film al anului 1989, iar *Tom Cruise*, interpretul principal, obține și el *Globul de aur*. La toate acestea se adaugă cel de al doilea Oscar de regie obținut de *Oliver Stone*, la numai trei ani distanță de primul, caz unic în istoria de după 1960 a importanțului premiu.

În prezent, face vilvă în America și nu mai puțin în întreaga lume cinematografică filmul „*J.F.K.*”, titlu nefiind alt-ceva decît inițialele lui John Fitzgerald Kennedy, președintele asasinat al Statelor Unite. *Stone* aduce pe ecran un adevărat proces al acestui caz care a tulburat conștiința Americii în deceniul al șaptelea. Ca și în celelalte lucrări ale sale, regizorul este dur, acuzator, necruțător.

Iată, așadar, că în marea secetă care bîntuie repertoriul cinematografic de la noi, apare din cînd în cînd cite o „aversă de ploaie” care îmbrozătează atmosfera. Filmul „*Wall-Street*” al lui *Oliver Stone* trebuie văzut, cu atît mai mult cu cît febra jocului de bursă e pe cale a ne cuprinde pe toți.

Ștefan OPREA

La Teatrul „Tăndărică”

Umor negru și delir

Abundență de absurd violent într-un univers oniric. Animalism general uman sau sexualism (excesiv) indic, conform scenelor cu impercherei zoo-umane sculptate pe vechile temple budiste. Viziune existențialistă cumplit de dramatică, drumul în eternitate fiind prevăzut cu multe vămi, precum autostrăzile europene cu multe taxe (în valută)! Lumea, ca sanatoriu, în care personajele cu psihic fragil, ciudat sau chiar dereglat, sînt agresate cu violență și cruzime dementă, li se aplică metode aparent benefice, de „spalare” a creierului. Un monolog nevrotic și tulburător, într-un Babilon ieșit din toate țîșinile! Groaza de gol, stomacul vorace al ignoranței care consumă în neștire, nihilismul fatalist față de valoare, starea divină a creației — ajungînd gest mecanic, robotizat, disperat. Delirul verborității urmuziene, cu suculența sa spirituală surrealistică, cu cele două traiectorii — fanatismul politic și obsesia erotică, nu-și găsește decît parțial repotențarea semantică a cuvîntului prin transfigurarea scenică redundant vizualistă și teatralizată, iar accentele necesare sînt puține, decupajul regional fiind o soluție păgubitoare, de sărăcire și înstrăinare a bogatului univers fantezist urmuzian. Spectacolul este intens demențial, patologic, avînd și suficient modernism, plus melanjul absurd-surrealist de rigoroasă. Rămîn, totuși, în amintirea spectatorului, amețit de răsucirile și răstălmăcirile scenice, destule imagini și metafore abundente în idei și rafinat stil artistic, cu cert magism și copleșitoare inventivitate.

Ați intuit că este vorba de spectacolul *Cătălinei Buzoianu*, „*Dialoguri*” după *Urmuz*, pus în scenă la Teatrul *Tăndărică* din București, pentru un succes mare și șocant al acestui mic lăcaș al Thaliei. Ironia sarcastică și umorul funest ale autorului atît de glumeț sînt prelungite în satiră socială și politică generalizantă, prin imbelșugată fantezie (vezi, mai ales, finalul apoteotic, cu nebunul, seceră și ciocanul!). Grotescul este dus dincolo de limită, jocul scenic devenind... bătaie de joc! Numai *Cătălina Buzoianu* putea realiza un asemenea spectacol *boccaccian*, între purism și erotism infierbîntat, dezgolînd totul și vizualizînd totul (chiar invizibilul), spunînd totul în mod direct, oscilînd între devorare voluptuoasă și decență serafică. Decorul (*Nicolae Stanciu*) sugerează un ospiciu, cu elementele sale funcționale, iar personalul medical este mai torționar decît în „*Zbor de-asupra unui cuib de cuci*”. *Pilnia* devine și uter, doldora de sămîntă procreaționistă, prin care eroul *Stamate* trece-n extaz, spre a ajunge un *superman*, pentru a dispărea finalmente în... infinit, trecînd vămile pustiei neglorioase și dînd cu capul în încrucișarea dintre ciocan și seceră!

Eroul este un poet absurd și o victimă absurdă. Regia parodiază cu inspirație forțată, avînd un protagonist de talia lui *Dan Puric*, pe-al cărui talent de excepție (multiexpresiv) pariază. Delirurile, accentele demente și hazul fulminant sau strepezit (negru), toate stările personajului oscilează între gravitatea dramei (minții rătăcite) și visarea romantică și mereu anacronică a poetului, spectatorul oscilînd și el, uimit, între frison și haz. Asistăm la ostracizarea inchizitorială a spiritului (straniu) liber-creator, liber-creator și liber-trăitor, pe un fundal răscolitor absurd, deci dramatic și draconic. Nu lipsesc marionetele și păpușile, precum și mecanismele himerice. Și pantomima...

Psihiatrii (*Liviu Berehoi*, *Sara Dan*, *Rodica Dobre*, *Claudia Dumitrică*, *Angela Filipescu*, *Paul Ionescu*, *Florentina Tănase* și *Valentina Tomescu* — alcătuiind un cor intens colorat), neînțelegînd drama lui *Stamate* (drama omului normal trăind într-o lume nebună), îl „tratează” violent, inuman. Stăruie un abur groș și dens de voluptăți dezlanțuite, plutesc nori licențioși și lubrici, scatologici și obsceni. În tratamentul aplicat intră doze exacerbate de libidou freudian, prin corupție sexuală și paroxsim animalic, zoologic, chiar prin erotism patologic, incestuos (*Gayk*, omul-pasăre, își „ciugulește” nepoata cu voluptate de ginsac; relațiile păcătoase și bigame cu cele două rațe bătrîne; necinstirea viezurilor de către *Ismail*; populația impudică dintre *Stamate* și *pilnia* sa...). Spectacol cu stăruitoare simboluri și esențe, suprasaturat, din receptarea căruia orice public (specialist sau nu în decodificare teatrală) rămîne cu o porție generoasă de satisfacție estetică, garnisită și cu zăpăceli, uimiri și inapetențe. Avem nevoie și de liturghii păgîne, sălbătice...

Vlad Andrei ORHEIANU

Expoziții

Invizibilul fluid...

MARIA MĂNUCA

la sala „Victoria”

Tablourile expuse, la Sala „Victoria” din Iași, de D-na Maria Mănuca vorbesc despre echilibru și despre vis de poezie, despre sensibilitate și luciditate, despre absolutul și invizibilul fluid ce animă artele, despre valabilitatea latinescului „ut pictura poesis”. Atotputernic este semnul cărții, dar sub aripile sale deschise își scoarbe suflarea viața cea adevărată. Mitologii de sorginte populară și livrescă învie în asociații de o vitalitate și evidentă provocatoare. O doamnă cehoviană purtîndu-și taina într-un liliachiu parfumat se numește „doctorița Ciutea”. Culoarele curg, lini se adună pe pînză; o lumină pilpîie în respirația sîdie a unui melc ce scrutează verticalul. Ochii noștri se agață, primesc informația, gîndul freamătă, inima se bucură. Ce-i borangicul? ce-i lutul? ce-i argintul? Fiecare-și reverberează semnul plastic într-un spațiu al său. Maria Mănuca demonstrează, atît în naturile statice (în cele mai multe dintre ele) cît și în portrete, că știe ce înseamnă un fond: un ecran din care pleacă și în care se întoarce sămînta culorilor, a esențelor, a lumilor, a acelor lumi pe care închizîndu-le

line într-un obiect, căpătîndu-și „nodul” lor, devin descifrabile („*Nautillius*”). Naturi statice cu „ceainic și lămii”, cu „lupă și cărți de joc”, cu „panseluțe” și „cuțite pasnice” cu „sori dulci” ce curg în portocale mărturisesc tendința de identitate artistică a fărîmei devenite formă.

„Irina”

În portrete, apelează la un limbaj re-nascentist și academic fără a-și refuza viziunea romantic impresionistă. Lumina ochilor este de fiecare dată alta: a înțelepciunii (în portretul doctorului *Popa*), a ironiei detașate (în portretul doctorului *Purdea*), concentrată lăuntric asupra propriei ființări (în portretul doctorului *Teleman*), copilărește năzuroasă ca în „*Moturosul*”, scrutătoare, echilibrată ca în „portretul doamnei doctor *Dobrescu*”, pătrunzătoare, conotînd o mare stăpînire de sine în „portretul doamnei doctor *Duca*”. Un loc aparte îl ocupă în expoziție cele două autoportrete, sugestiv intitulate „*Possibila plecare*” și „*Rusalca*”. Omul, cu inexorabilul său destin, pendulînd între viață și moarte, este frumos tocmai prin conștientizarea acestei condiții. Realizînd înfînarea timpului de ieri și de mîine în cel de azi, Maria Mănuca preferă pentru sine chipul ce se află în pragul altui tărîm, ale cărui transparență și eternitate cunosc gradul cel mai înalt de reflectare în artă. Ea vine aici cu setea cunoașterii adăpate în dezvăluirile microscopului și de aceea chiar dacă lucrarea vizează fixarea trecerii și nu numai decît starea de creație a altui univers, gestul său merită prețuit, căci ea aduce acea trăire dulce-amară, aceea întrupare de dor din care ne-a clemmat, încă odată, să ne înfruptăm sufletul.

Gloria LĂCĂTUȘU

„Anemone”

O perele misionare au contribuit nu numai la răspîndirea și întreținerea credinței creștine, ci au stabilit totodată contacte între culturi diferite, au micșorat distanțele geografice și etnice, în sfîrșit, l-au îndreptat pe om către om, care, astfel, nu s-a simțit singur și neputincios, mai ales în vremuri de restriște. Printre misionari, se dezvăluie adesea caractere ieșite din comun, formate la disciplina și echilibrul perfect atinse prin devoțiunea totală către Dumnezeu. La asemenea înălțime îl cunoaștem pe Walther Kampe azi, prin intermediul memoriilor publicate nu de mult timp (*Achtzig Jahre — und noch immer da! — Optzeci de ani și încă mai sint aici!*, Limburg, Druckerei Günther, Lichel, 1989). Cartea ne-a atras atenția mai ales prin capitolul al II-lea, **În slujba duhovnicească a germanilor din străinătate**, care cuprinde perioada 1932—1947, pretrecută de autor în mare parte pe teritoriul României.

Decizia lui Walther Kampe, tînăr prelat, de a părăsi Germania din Basarabia a fost luată atît din motive lăuntrice, specifice spiritelor misionare, dar și din motive exterioare, distanțarea și opoziția față de tendințele național-socialiste. Prima călătorie în Basarabia durează trei săptămîni și are în vedere localitățile catolice (coloniști germani din Basarabia erau, în majoritate, luterani, doar 4 sate erau catolice: Crasna, Emental, Larga și Balmaș). Despre pămîntul dintre Prut și Nistru, mărturisește autorul, știa doar că „inițial ținuse de Moldova, apoi de Turcia, în 1812 de Rusia și în 1918 de România” (p. 25). În anul următor, o reîncercare de călătorie în Basarabia este interzisă de partidul național-socialist ajuns la putere, misionarilor acceptîndu-li-se numai accesul în zonele Prusiei răsăritene. De aceea, în 1934, Walther Kampe pleacă, pe risc propriu și fără să mai ceară avizul autorităților, într-un mic grup de preoți, care

de a întreține, la aceste comunități, limba maternă, într-un moment în care, dincolo de legile în vigoare în multe școli primare germane din Basarabia, singurele ore în limba maternă erau cele de religie.

Venind evacuarea forțată din 1940, preotul Walther Kampe este nevoit să plece din Basarabia. Își refuză o întoarcere în Germania, aflată în plin război, preferînd Sibiul, unde predă religia și oficiază slujbe într-o școală a ordinului Ursulinelor. Transilvania îl readuce, ca impresie, în Europa. „Poziția mea a devenit mai sigură — notează în memoriile sale — nu mai trebuia să mă tem de poliție” (p. 42). Reies de aici diferențele provinciale în România Mare, observabile chiar și în practicile administrative, fapt pe care noi l-am constatat cercetînd comparativ, istoricul școlii germane din Basarabia cu al altor provincii. Astfel se conturează pericolul, credem noi, unor concluzii trase pripit pe starea specială a unei provincii, a unei localități, sau a unui singur caz.

Tratatul de alianță dintre Hitler și Antonescu îi provoacă lui Walther Kampe neliniști. Mai ales în ceea ce privește iminența infiltrării ideilor național-socialiste în grupurile germane din România. Totuși, motive concrete de îngrijorare în școala lui nu se arată; mai mult, această școală permite refugiu la 5 călugărițe dintr-o mănăstire din Landshut (Bavaria), închisă de național-socialiști, România fiind, deci, gata să accepte exilarea celor persecutați de partidul la putere în Germania.

Cît privește starea economică, „în ciuda războiului, existau în România alimente cu vîrf și îndesat”, iar preotul german trimite părinților lui, la Wiesbaden, pachete. „România era o țară binecuvîntată — scrie el în anul de grație 1989! — chiar dacă cu crase diferențe sociale, și mi este de neînțeles cum s-a ajuns azi la această ruină economică, incit peste tot domnește atîta lipsă” (p. 43).

Profitînd de eliberarea Basarabiei și a Transilviei de armata română, Walther Kampe abandonează viața liniștită din școala de la Sibiu și pleacă unde era mai greu și unde trebuia de refăcut din temelii ceea ce, în peste două decenii, administrația sovietică avusese timpul necesar să distrugă. Contactul direct cu această realitate este comunicat, în memoriile sale, într-un ton grav, fără accentele patetice așteptate, în conformitate cu stăpînirea de sine și echilibrul care l-au însoțit în orice împrejurare. Preotul misionar se stabilește la Odesa. Un ordin secret dat de Hitler interzicea slujitorilor bisericii pătrunderea în satele cu populație compactă germană, dintr-un motiv ușor de înțeles. În Odesa, altarul catedralei catolice fusese înlocuit cu portretul lui Stalin: „Niciodată nu mi-a fost atît de conștientă falsa idolatrizare, cultivată atît de Hitler, cît și de Stalin. Dacă Dumnezeu este dat jos de pe altare, cadrele goale se vîd ocupate de idoli falși, fiindcă omul nu poate trăi fără a se ruga” (p. 45). La sfîrșit de săptămîna, scurte și sigur riscante încălcări ale ordinului Führerului îl duc pe Walther Kampe, și pe alți preoți, în satele germane aflate la la prea mare distanță. Pe căruțașul unuia din drumuri, un tînăr țăran, preotul misionar îl întrebă cum de și-a păstrat credința sub comuniști, la care acesta răspunde: „Noi am văzut că tot ce ne-au spus bolșevicii erau numai niște minciuni. Și atunci, mi-am zis, tot o minciună trebuie să fie și cînd ei susțin că nu există Dumnezeu!”. „Logica aceasta — observă autorul — este de necontestat! Nu degeaba se spune că dracul este tatăl minciunii” (p. 46).

Drumuri între Odesa și Sibiu îl surprind pe Walther Kampe de 23 august 1944 pe teritoriul transilvan. Refuză o retragere cu armata germană în patrie, deși cunoscuse de visu, în timpul șederii la Odesa, consecințele ocupației sovietice. În septembrie, împreună cu toți „Reichsdeutschen” (cetățeni germani), este ridicat și internat în clădirea liceului Bruckental, transformată în lagăr; este dus apoi în lagărul de concentrare de la Tirgu Jiu, iar, în cele din urmă (în ianuarie 1945) este deportat în URSS, la minele ucrainene de la Șmacovo, unde rămîne pînă în martie 1947. Eliberarea s-a datorat îmbolnăvirii lui și a unei îndelungi staționări în spitalul lagărului. Din nou evenimentele dramatice, cum se cunosc, sînt relatate cu o extraordinară stăpînire de sine, *sine ira et studio*, aplecarea și practica misionară ridicîndu-l pe autor deasupra condiției de moment. Reflecții asupra situației prind dimensiunile unor interpretări istorice, care se pot prelua: „Nu a avut loc (la sovietici) o acțiune planificată de exterminare, ca la naștiți, doar că omul era stors ca o lămie, pînă la ultima picătură, pentru a realiza niște iluzorii planuri economice”. Sau: „Cea mai mare greșală a stalinismului a fost aceea că nu i-a recunoscut omului valoarea sa de cel mai înalt potențial economic” (p. 53). Cu toată această mizeră condiție umană, a existat însă o solidaritate internațională, care i-a rămas adînc în memorie: „Populația (ucraineană) nu avea nici ea prea mult, dar, din ce avea, dădea din inimă, deși știa că sînt prizonier german” (p. 52—53). În spitalul lagărului, este îngrijit de o doctoriță, care, deși știa că sînt prizonier german” (p. 52—53). În eliberare, fiind posesorul unui pașaport german, preotul misionar este autorul trimis în patrie.

Acestea sînt memoriile preotului misionar Walther Kampe, care a știut să găsească forma de nealinere la mișcarea național-socialistă, prin distanțarea spațială și calea misionarismului. Lui, ca și altora, îi revine meritul esențial al influențării pozitive, forîndu-le de excesele timpului, a comunităților germane de pe teritoriile românești (Basarabia și Transilvania), pe care le-a păstrorit și care au putut continua, în ambianța pluriethnică locală, coabitarea armonică, despre care am mai scris.

Lumița FASSEL (Tübingen)

Correspondență din Germania

Un preot catolic german, misionar în Basarabia și Transilvania

se împart între localitățile germane catolice din Basarabia și din Dobrogea. În felul acesta ajunge el la Emental. Preotul local, venit de asemenea din Germania și proaspăt angajat de Dioceza Iași, nu-i produce o impresie favorabilă, din cauza „accentelor naționaliste” prezente deja în predica inaugurală. Că nu a fost doar o pură impresie de moment, se dovedește în timpul care a urmat, căci autoritățile române, nedispuse a accepta o propagandă a naționalismului german, procedează la expulzarea acestuia. În aceste circumstanțe neașteptate, Walther Kampe se arată gata să preia funcția de preot în Emental. Se reîntoarce în Germania în așteptarea încuviințării autorităților clericale de la Chișinău și Iași. Cum aceasta întîrzie, pleacă, prin Polonia, la Cernăuți, unde-l înîlnește pe monseniorul Robu, de la care, cu destul scepticism, primește încuviințarea așteptată. Momentul era dificil, evenimentele din Germania influențau negativ starea de spirit în comunitățile germane din afara Reichului. Scandalul cu autoritățile, provocat de preotul Elsner din Emental, lăsase dimensiuni în rîndurile enoriașilor, destul de dezorientați. Prin urmare, Walther Kampe vine pentru a treia oară în Basarabia, în 1935, de la Cernăuți direct, după întîlnirea cu monseniorul Robu. După niște dificultăți cu jandarmul local, provocate de întîrzierea vizei pe pașaportul lăsat la Chișinău („el mă luase drept agent al naștilor”, p. 30), lucrurile reintră în normal. Relațiile eclesiastice dintre Chișinău, Cernăuți și Iași erau foarte strînse.

Tînărul misionar cunoaște progresiv viața locului. La sfînțirea noii clădiri a bisericii din Emental, în 1937, fuseseră chemați să ia parte și „moldovenii, rușii și bulgarii din satele vecine. Au fost tăiați doi boi și s-a făcut un borș extraordinar, care i-a săturat pe toți” (p. 34). Își amintește el. Aflăm în felul acesta că relațiile între etniile basarabene erau, cum am mai observat și cu alte prilejuri, de bună înțelegere, chiar dacă viețile se duceau în cea mai mare parte paralel. Schimburi reciproce de obiceiuri totuși au avut loc și, de exemplu, sărbătorirea de trei zile a Paștilor la germanii din Basarabia vine de la populațiile ortodoxe: „Pentru aceasta, însă, trebuia să se postească zdravăn — scrie Walther Kampe (p. 38); ortodocșii aveau reguli de post foarte stricte (...) Am postit în felul acesta și eu o dată și am sărbătorit Paștele cu atîta bucurie, ca niciodată pînă atunci”. Friptura de miel, pașca (pe care o confundă, în descierea lui cu „turmförmige Osterkuchen” — cozonacul înalt, în formă de turn, specific Basarabiei), înconjurul bisericii în noaptea de Înviere și pocnitorile copiilor, sînt tot obiceiuri preluate de la populațiile ortodoxe, necunoscute de preotul german în patria sa și de care își amintește nostalgic.

Rolul bisericii germane în diasporă a fost pentru perioada de după 1933 poate mai mare decît anterior acestei perioade, fiindcă stătea în puterea preotului cultivarea la enoriași a sentimentelor creștine de iubire reciprocă, într-un timp în care, de la Vest, se propovăduiau ura de rasă și superioritatea națională. Pe lîngă acest rol, biserica l-a continuat și pe acela

nată pentru celebrările pascale:

— capul familiei ebraice făcea memorialul episoadelor vechi și povestea membrilor familiei, despre Moise, despre Egipt, despre călătoria care a durat 40 de ani prin pustiu. La fel și Isus, stînd la masă cu familia sa — cei 12 apostoli — a reactualizat, atunci cînd a citit din Vechiul Testament, dar a schimbat referința: el a însoțit gestul Său cu cîteva cuvinte de interpretare; aceste cuvinte nu se mai referă la Moise, la eliberarea din Egipt, ci la moartea Sa iminentă;

— familia ebraică, comunitate adunată atît pentru jertfă cît și pentru ospăț, a jertfit și a mîncat mielul. Acum cuvintele lui Isus, absența oricărei referințe la mielul de jertfă și aluzia explicită la moartea Sa, indică fără nici o ambiguitate înlocuirea acestui miel cu o nouă victimă;

— pentru evrei cuvîntul „trup” indica omul întreg, înțeles ca ființă slabă și limitată; Isus reia termenul și oferă la Cina de pe urmă trupul Său, adică se oferă pe Sine însuși în umanitatea Sa muritoare;

— Moise a celebrat alianța dintre Dumnezeu și Israel stropînd poporul cu singele victimei oferite. Isus oferă singele Său pentru o alianță încheiată nu numai cu Israelul, ci cu toți oamenii: expresia „pentru mulți” folosită de Isus face aluzie la o profeție a lui Isaia în care ea are semnificația clară „pentru mulțimea oamenilor” (Isaia 52,13—15. 53,1—12).

Însă nu numai spusele și faptele lui Isus, ci și evenimentul central al vieții creștine — Învierea — poate fi înțeles pe deplin numai dacă se ține cont de textul sacru al Vechiului Testament. Speranța unei învieri colective, prezentă în profeții Oseea și Ezechiel, speranța unei învieri a celui drept și oprimat, prezentă în Psalmi, speranța unei învieri trupesti a celui care a murit martir, prezentă în cartea a doua a **Macabeilor** sau în profetul **Daniel** nu constituie o anumită ipoteză filozofică, ci este forma ultimă și cea mai perfectă a speranței într-un Dumnezeu care nu vrea moartea ci viața.

Astfel învierea lui Isus și apoi învierea aceluia care crede în El, nu este o ciu-percă care a apărut pe neașteptate în istorie; ea reprezintă împlinirea unei așteptări prezentă din totdeauna în conștiința omului.

Vechiul Testament, așadar, este anticiparea și pregătirea vieții și activității lui Isus. Întreaga Biblie este revelarea progresivă a planului divin de mîntuire, înfăptuit pe deplin prin viața, patima, moartea, învierea și glorificarea lui Isus.

Pr. Diac. Petru BALINT
Institutul Teologic Romano-Catolic Iași

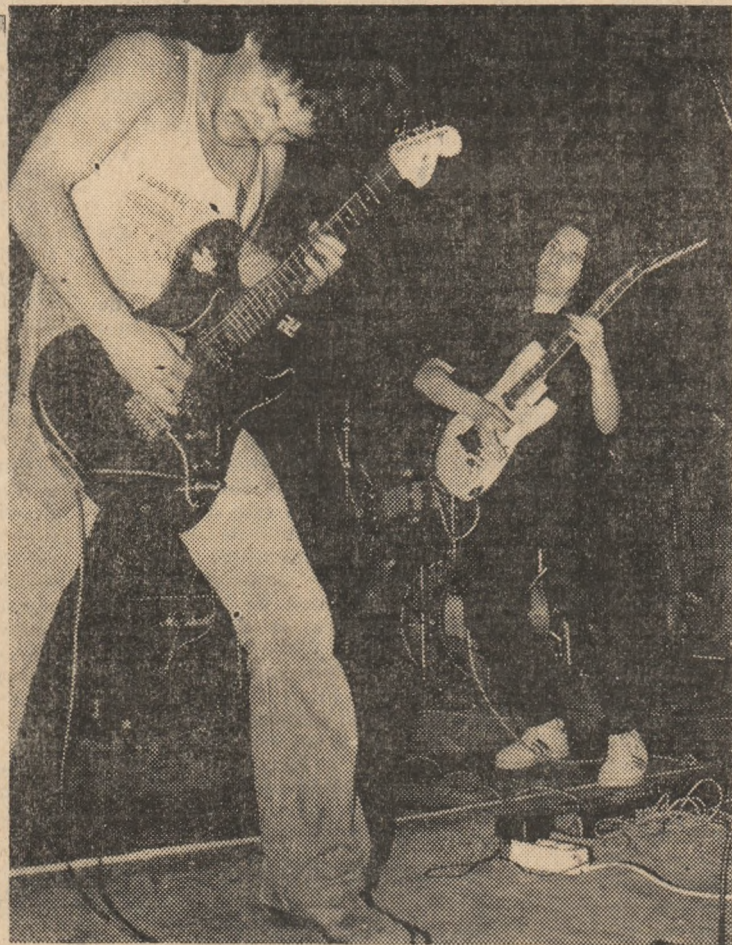
FETE DE LA MUSIQUE — Limbajul universal al comunicării

Rock...

În lumini și umbre

Duelul dintre susținătorii stadionului municipal și cei ai unui spectacol total pe străzile Iașului s-a încheiat cu un compromis: Sala Sporturilor. Deci, duminică seara, într-o atmosferă de etuvă, s-a desfășurat, pe parcursul a aproape cinci ore, un veritabil maraton rock la care au participat grupuri autohtone și invitați din Franța. Sonorizarea sălii, improprie de altfel pentru acest gen de manifestări, s-a realizat prin imponentul arsenal tehnic pus la dispoziție de grupul *Holograf*. Cum era și firesc, pe fondul entuziasmului debordant al tinerilor prezenți în număr mare, spectacolul a fost deschis de ieșeni. Rind pe rind au urcat pe scenă *Doctor Frankenstein*, *Alfa și Hades*, toate trei promovate ale transh-ului autohton. Din păcate, la ora actuală, Iașul — care a impus cindva grupuri ce purtau numele *Roșu și Negru*, *Ethos* sau *Transfer* — nu mai are resurse pentru a oferi un rock pe măsura tradițiilor sale.

Au urmat, conform ordinii stabilite, invitații francezi. Anul acesta prezența lor a fost mai rarefiată, dacă ne gândim la spectacolul similar care s-a desfășurat la precedenta ediție a Sărbătorii Muzicii. Grupul de rap *LIONEL D'et DEE NASTY* n-a putut face deplasarea la Iași datorită indisponibilității lui Dee Nasty care, printre altele, este și un foarte bun disc-jockey, al cincilea în lume conform unui clasament încheiat anul trecut. Așa încît ne-am mulțumit cu toții să-i vedem pe cei de la F.T.V. (*FAIS TA VIE*), un alt grup de rap, care a avut însă o prestație de nivelului unei brigăzi artistice de amatori. Am pus cu îngăduință această prezență neconcludentă pe seama tinereții celor patru membri componenți. A urmat însă grupul de jazz-rock-funk *INCOROYABLE JUNGLE BEAT*. Componența sa multietnică s-a reflectat copios în varietatea și prospețimea prezenței scenice. Cei nouă membri ai săi ne-au

oferit un spectacol total, reușind să domine cu autoritate un public în general nereceptiv la acest gen de muzică. Influențele stilului vocal lansat de Bobby Mc Ferrin, splendidele pasaje de percuție africană, datorate secției ritmice formată din muziceni din partea locului, și subtila agresivitate a compozițiilor amintind de Zappa, au ridicat brusc valoarea spectacolului. Toată lumea aștepta însă replica „greilor” rock-ului românesc care anul acesta s-au numit *HOLOGRAF*, *KAPPA* și *CELELALTE CUVINTE*.

HOLOGRAF și-a făcut numărul cu profesionalism dar fără strălucire. Repertoriul lor s-a bazat, după cum era și firesc pe compozițiile incluse în ultimul lor album „apărut la Electrecord, „*BANII VORBESC*”. Grupul ciujean *KAPPA*, prezent și la ediția de anul trecut, a

constituit o surpriză plăcută. Compoziții subtile și o prezență scenică deosebită fac din acest grup una din cele mai autorizate voci ale rock-ului românesc actual. Au încheiat spectacolul orădenii de la *CELELALTE CUVINTE*, care nu și-au dezmințit originalitatea și clasa deosebită. Grupul a câștigat în ultima vreme în agresivitate fără a renunța însă la subtilitatea barocă a muzicii cu care ne-a obișnuit în anii trecuți. Este evident că muzica sa trece printr-o fază de tranziție care sperăm să nu dureze prea mult. Beneficiind de autoritate și spontaneitate, *FLORIAN PITIȘ* a fost maestrul de ceremonii ce a reușit să lege între ele momentele mai bune sau mai puțin bune ale unei serii în linii mari reușite.

Emil RĂDUCANU

Umbra lui...

Sarah Vaughan la Iași

Anul trecut, în crucea verii, care este solstițiul, pe străzile Iașilor, un afiș „decheat” contraria pietonii obișnuți pînă la sațietate cu ferparele propagandei culturale de... „veselă” amintire. Pe acest afiș, un fel de „Nichipercea”, verde de invidie pe liniștea noastră cazută în gilceavă fulgerată cînd și cînd (în ultima vreme mai des) de „sudalme”, cu accent neaoș bolșevic, anunța — purtînd un acordeon spînzurat de gît iar în mîini niște bețe de dubaș de primărie rurală — mare „gălăgie”: „*Fête de la musique*”, organizată de Centrul Cultural Francez din Iași. Sărbătorea a fost o revărsare generoasă de muzici multicolore, în care jazzul și-a adus nuanțele sale proprii, mergînd de la albastrul deschis înspre alb, al seninătății, pînă la albastru-indigo, al dezamăgirii. Peste întreaga noapte de jazz a plutit parcă spiritul cîntăreței Mimi Perrin, adiat de muzica Edithi Caumont și a Patriciei Ouvrard.

Ediția din acest an, care sperăm să marcheze deja începutul unei tradiții, a fost și

mai darnică; Domnul *Georges Diener*, directorul Centrului Cultural Francez, dovedindu-se a fi și un organizator sagace și un om cu gusturi rafinate; oăci toate programele concertelor au fost alese după criteriile estetice desăvîșite.

Dacă anul trecut, prin prezența celor două cîntărețe și a formațiilor lor, credeam că Domnia sa ne-a adus la Iași cîțiva din cei mai buni reprezentanți ai jazzului francez actual, iată că la ediția din această vară așteptările noastre au fost depășite; două formații, *BOCLE BROS TRIO* și *JEAN-MICHEL PILC et ELI-SABETH KONTAMANOU*, au ținut publicul de la Casa Studenților, pînă dincolo de miezul nopții, sub hipnoza unui jazz de o calitate ireproșabilă.

Pe afișul Sărbătorii, un saxofon-ulea, inchipuit dînr-o mîneacă, fumează tacticos muzici de toate culorile, între care multe au fost ale jazzului. Cvintetul *Titel Popovici* s-a prezentat cu un jazz sobru, ferit de tentații exhibiționiste și de avangardisme de para-

dă; Romeo Cozma și elevele sale intru jazz au propus publicului un set de „piese standard” prînit cu interes și curiozitate de mai tinerii amatori de jazz și cu vădită nostalgie de către cei cu părul grizonat; Davi Cvartet din Chișinău, o muzică pendulînd între jazzul de inspirație folclorică și jazzul-café concert; Garbis Dedeian Trio — un jazz ca la carte, foarte modern în „clasicismul” său romantic; Duo Harry Tavitian a venit iarăși cu discursul său muzical, croit după o retorică a cărei logică ne scapă; Johnny Răducanu, ca un patriarh al jazzului, și-a cîntat „rugăciunile” cu... pioșenia sa dintotdeauna, pornită dintr-o inimă mai mult decît generoasă. Cît privește francezii, în fața lor, jos pălăria! și... pardesiul (vorba lui Boris Vian), *BOCLE BROS TRIO* ne-a sucit pur și simplu mințile cu un program excelent, în care un vibrafon electronic făcea toate minunile... Iar către miezul nopții, în sala caldă și nădușită de atîtea emoții și aplauze, peste publicul încins a plutit duhul lui Sarah Vaughan, intruchipat de extraordinarul glas al *ELI-SABETH KONTAMANDOU*.

Mulumim frumos, Domnule Georges Diener.

Eugen PĂTRĂȘCU

„Visions d'amour”

După fermecătoarele premiere ale acestei stagiuni lirice: „*Povestirile lui Hoffmann*” de Jacques Offenbach și „*Elixirul dragostei*” de Gaetano Donizetti, Opera Română din Iași a imaginat acest voal feeric, țesut din poezie și muzică, numit „*Visions d'amour*”, cu care și-a angajat numele și reputația în „*La Fête de la Musique*”.

A fost, de fapt, un actor, *Radu Duda*, care oficia scripitor un fel de slujbă a Invierii, rostind dintr-o Carte a cărților scrisă de spirite universale. Sau poate că era chiar nevindecatul de iubire Don Juan, înălțînd pasionate și laice immuri din Shakespeare, Goethe, Eminescu și Prévert, eternelor iubite ale rampei lirice.

Intr-adevăr, iubite, de două ori, la fel de mult, pentru ceea ce sînt și pentru ceea ce voiau să pară a fi, aduse una cîte una de turnantă: *Ada Buriu*, *Mioara Cortez-David*, *Andreea Lory*, *Elena Roșca*, *Cristina Simionescu*, *Camelia Șotrin-Pascu*, *Carmen Stanoiu*.

Nimic n-ar fi existat însă

din toate acestea fără „les visions d'amour” ale *Andrei Tăbăcaru*, misterioasă în toate cele, dar nefăcînd un secret din dragostea ei pentru scenă. Și vraja n ar fi fost întreagă, lipsită de viziunile pastelate cu care *Rodica Arghir* a presărat, ca din întimplare, spațiul nedimensional al scenei.

„*Visions d'amour*” — bun pretext pentru a petrece o seară incîntătoare, auzindu-l recitînd pe *Radu Duda*, ascultînd glasuri de sirene secundate de orchestra dirijată de *Răzvan Cernat*.

„*Visions d'amour*” — vis al unei nopți de vară, cu stele fulgerînd tremurătoare din flautul lui *Matei Proca*, cu undiri de harpă mîngîiată de *Anca Popa*.

Un vis care ne-a ținut treji timp de două ore tirzii, un vis din care am pășit din nou în somnul cotidian cu imaginea lui *Carmen Stanciu* modelînd-se eteric după cadențele din *Monologul lui Puck*, irepetabilă și ultimă viziune de dragoste destrămindu-se în trecut.

Val GAFTA

Culoare și expresie

Participarea orchestrei ieșene în „Sărbătorea muzicii” a însemnat întîlnirea cu un tînăr dirijor francez recomandat din start de o promițătoare carte de vizită — Premiul I la Concursul internațional de la Tokyo — și totodată posibilitatea audierii unui program ingenios alcătuit, în care numele lui Maurice Ravel a dominat suveran: fie în ipostaza propriu-zisă de creator, prin ale sale „*Alborada del Gracioso*” și „*Valses nobles et sentimentales*”, fie ca neîntrecut orchestrator al „*Tableourilor dintr-o expoziție*” de Mussorgski, fie, în sfîrșit, ca inspirator în lucrarea lui Dumitru Capoianu „*Valses ignobles et pas sentimentales*”.

Olivier Grangean, apariție plină de prospețime, cu alură aproape adolescentină, se remarcă printr-o gestică personală, întrucîtva mărunțită, parcă strîmtoată uneori între propriile limite, din care arcuirea largă a cuprinderii orchestrale globale țîșnește intermitent, cu efect întotdeauna prompt, de șoc. În mod corespunzător, o sensibilitate vie, mai mult analitică decît sintetică, mai mult spiritu-ală și subtilă decît caldă și profundă, se imbină cu ardența temperamentală și cu un simț ritmic ce acționează atît în pulsația desfășurării discursului cît și în precizia decupașului formal. Am putut aprecia, în plus, limpezimea dozajelor timbrale și pregnanța imagistică în cadrul

unei concepții interpretative care a apărut orientată mai mult înspre particularizarea pregnantă a componentelor (în arhitecturi bazate exclusiv pe principiul „suitei”) decît implicată în arcul tensional al unei dramaturgii unice. Situată într-un teritoriu repertorial în care se simte „acasă”, orchestra atît la nivelul partidelor, cît și al participărilor individuale, a evoluat suplu, rezultînd acea suculență sonoră și acea vivacitate și expresivitate care-i sînt proprii.

Un cuvînt aparte merită compoziția lui Dumitru Capoianu. Se dovedește prin ea, o dată în plus, în ce măsură este importantă uneori, în creația de artă, ideea generatoare... „găselnița” ca să spunem așa. În fapt nu este o replică parodică a ilustrului model (chiar dacă cele patru mici savuroase fabule în limba franceză, care au servit ca suport literar celor patru secțiuni, aparțin unui maestru al parodiei în poezia românească — George Topîrceanu), cît un fel de „negativ” cu nuanță autoironică. Scrisă pentru voce de soprană (și aș remarcă interpretarea subtilă ca expresie și bogat nuanțată vocal a *Biancăi Manoleanu*) și orchestra de coarde, piesa vădește un temeinic meșteșug și totodată autenticitate. Este o muzică evident sinceră și, ca atare, a plăcut de la prima audiere.

Liliana GHERMAN

Foto: Adrian CUBA

Critica de înlocuire...

Sau necesitatea recuperării capodoperelor literare, sau substituirea critică; așa mi s-au prezentat completările acestui titlu, oricum cam stingaci, dar adecvat tonului general al eseului. Ambele își au originea, probabil, în senzația — întărită pe parcurs — că mă refer la ceva ultracunoscut și repetat foarte de foarte multe ori.

Critica este orală și scrisă, sistematică, ocazională sau întâmplătoare, academică și jurnalistică, teoretică și aplicată sau practică. O taxonomie după criteriile instrumentelor, metodelor și perspective, lor va înregistra tipuri de critică formalistă, structuralistă, lingvistică, stilistică, semiotică, textuală, contextuală, arhetipală, mitopoetică, psihanalitică, socio-culturală, biografică și autobiografică, sincronică și diacronică, interdisciplinară, comparativă. Alte translații într-o direcție sau alta pot să dea imaginea criticii ca explicație, intermediar, reflexie, prelungire, complement, metacreație, posibilitate de lectură, liant al tradiției, construcție și deconstrucție, anatomie, fiziologie, psihologie a literaturii.

Ceea ce aș vrea să arăt aici — pentru a cita oară? — este că, indiferent de categorii și tipuri, toată critica, într-o mai mare sau mai mică măsură, are la bază și se constituie într-un efort de înlocuire. Și pentru a nu-mi pierde obiceiul înșiruirilor, am să adaug: de înlocuire, subminare, anihilare, distrugere, demontare sau demolare. Cu alte cuvinte, o acțiune oedipală; acțiune pe care Călinescu o identifica într-un complex al criticilor, pe care Lam plasa nu numai în tendința de a scrie despre operele literare pe care nu le-au putut scrie, ci și de a pune ceva în locul lor.

Înlocuirea s-ar efectua, așadar, în gândire, fiindcă în loc să mediteze asupra operei literare, sau numai asupra operei sau fenomenului, criticul trebuie să-și mobilizeze energiile asupra propriului discurs; poate chiar, uneori, în mai mare măsură decât asupra celor dinți. Ceea ce a fost la început experiență de lectură de asimilare, de trăire estetică, devine simultan și ulterior, activitate de structurare și organizare a reacțiilor, de reformulare, de dizlocare sau fortificare, de modificare mai mult sau mai puțin radicală. Narcisismul criticului înlocuiește construcția anterioară, i se adaugă sau substituie. Voi lăsa discriminările dintre acești termeni în suspensie.

Florin STOICIU: Ilustrație la editia bibliofilă W. Shakespeare, Ed. Kriterion, 1992.

Tot în zona de funcționare a criticului, înlocuirea se face și în timp, întrucât în loc să citească literatură, să-și consacre timpul fatalmente limitat parcurgerii de literatură, de mare literatură, care oricum este mai întinsă decât poate cuprinde parcursul unei existențe biologice-literare, criticul scrie; scrie critică și citește critică, ceea ce indică două derulări înlocuitoare. La rindul lui, cititorul — presupunând că există și cititori necritici — sau, oricum, cititorul care nu scrie critică, în loc să citească literatură, citește și el multă, foarte multă, din ce în ce mai multă critică. Aș găsi un exemplu edificator în poezie; cred că sîntem aproape în pragul provocatoarei afirmații după care lectura poeziei este cvasi-integral înlocuită de lectura criticii de poezie, atita cît este și aceasta (lectura, evident).

Al treilea tip de înlocuire, mai evidentă dar și mai subtilă, se petrece în spațiu, adică în bibliotecă, pe rafturi; biblio-

teca personală sau cea publică, depozitul individual sau colectiv. Un istoric al bibliotecilor, făcut din această perspectivă, ar releva procesul de însinuare treptată a criticii, adăugire care a ajuns să copleșească, să surclaseze, să înăbușe celelalte tomuri. O fugară privire în rafturile bibliotecii din față îmi confirmă cu prisosință acest lucru; o altă privire, în cazarele „centrale”, ne arată că „despre-ul” este în majoritatea cazurilor mai bogat decât „de-ul”.

Un alt spațiu, foarte important, în care s-a petrecut și se petrece înlocuirea, este

eseu ● eseu ● eseu ● eseu ● eseu

sala de clasă. Spațiu evident dublat de un la fel de important timp. În loc să predea literatură, profesorii „de literatură” predau critică (teorie, estetică, știință, istorie, poetică); în consecință în loc să învețe literatură, elevii și studenții preiau, și va fi cite ceva despre literatură. Sigur că aici s-ar putea face ceva, adică s-ar putea reveni la literatură, nu numai prin americanești clase de creație, ci și prin antologii, prin readucerea literaturii ca atare în clasă, în clase, în săli și amfiteatre.

Îmi vine să reiau, în ciuda adâncii credințe personale, exemplul poeziei, aproape complet scoasă din scenă de critică, poate și prin aceea că, în ultima jumătate de veac cel puțin, critica poeziei a devenit mult mai spectaculoasă decât poezia. Afirmația este gravă și riscantă, dar mi-o asum și sînt oricînd gata să o susțin (încă o dată, împotriva propriilor speranțe) cu argumente provenite din mai multe spații culturale și din diverse surse.

Cît privește ultimele trei decenii (dar nu numai), proza a început să-și încorporeze, tot mai mult, mai plinar și mai irevocabil, critica. Vezi postmodernismul insistent anunțat de mai bine de un secol. La rindul lui, textul dramatic se deplasează și el cu viteză sporită dinspre literatură către „show business”, unde, cînd s-a instalat și a devenit spectacol, își va fi inclus deja critica regizorului, scenografului, a actorilor și a tuturor participanților direcți sau indirecti la punerea în scenă sau la turnarea filmului.

Inseamnă că înlocuirea este atît cantitativă cît și calitativă. Observația „cantitativă” este cît se poate de simplă: tomurile despre orice capodoperă sînt adesea de ordinul miilor, iar dacă pînă nu de mult aș fi fost inclinat să le văd ca pe straturi de transparentă care adăugau nuanțe, culori și lumini textului din spate, senzația prezentă este că ele se constituie în bariere mai mult sau mai puțin serioase în calea cititorului (acesta) către adevărata valoare. Teribila acumulare, frecvent complexantă, se percepe ca o copleșitoare, prioritar sufocantă, descurajatoare prezență intermediară; cel puțin din perspectiva acestei vârste, a acestor lecturi și a statutului didactic personal (profesor de literatură).

M-aș mai referi și la o formă de înlocuire ceva mai derutantă și mai periculoasă: înlocuirea în memorie, sau în memorizarea percepțiilor. Mă rog! Este vorba de a distinge, după decenii de lecturi, între parcurgerea operei și a criticii la operă. Gravitatea situației provine din aceea că de multe ori incertitudinea aceea se referă la capodopere. Înderc să spun că fiecare dintre noi a citit atît de multe lucruri despre Iliada, Don Quijote, Hamlet sau Faust, ne-am confruntat cu atîtea proiecții și transformări topologice ale fiecăreia (revestiri, adaptări, citate, prelucrări, traduceri, filme, dramatizări, ilustrații etc.) încît: — 1. nu ne mai amintim originalul; — 2. nu ni-l mai amintim în esența lui; — 3. nu ne mai amintim dacă l-am citit cu adevărat vreodată. Ca să nu mai menționez și tulburător de paradoxalul fapt că trebuie să vorbim și să scriem atît de mult despre unele cărți încît nu mai avem timp să le citim. Concesie: să le recitim. Retorică.

Descoperind, prin însăși perversiunea reflectării în scris asupra pericolelor pe care le presupune scrisul, că întîrzi să renunț la stilul în favoarea textului exterior, mă apropiu de încheiere printr-o întrebare (care subminează, înlocuiește...): ce-ar fi dacă toți criticii sau majoritatea lor — oameni de cultură, inteligenți și rafinați — ar critica literatura de care se ocupă prin opere literare propriu-zise, adică ar prelunge-o, continua-o prin poeme, romane, povestiri, piese care să aibă calitățile și să evite defectele pe care le-au sesizat în poziție de critici implițiți? Talentul? Complexul? Alte mitologii, alte cuvinte de care s-a abuzat! Sau ce-ar fi dacă n-ar scrie nimic și pur și simplu ar citi, considerînd că este deja suficientă literatură scrisă pentru citiva veacuri sau milenii de cititori? O lume de cititori. De cititori și capodopere, Utopia invaziei cărților, a cotoririi și subjugării omenirii de către marile texte ale trecutului.

Ștefan AVĂDANEI

Critica universitară este unul din acele fenomene care-și urmează nestingerite drumul indiferent de conjuncturile istorice. Nu pentru că ar fi ruptă de realitatea social-politică, ci pentru că eventualul său mesaj politic rămîne incifrat, accesibil doar unui mic număr de inițiați. Armătura ei savantă o pune la adăpost față de imixtiunile de tot felul. Reticența cu care este uneori privită de critica jurnalistică poate fi și expresia unui complex (inconștient?) de inferioritate din partea acesteia din urmă. Oricum ar sta lucrurile, ambele sînt tot

atît de necesare și, în nici un caz, ele nu se exclud.

Cartea Mihaelei Mîrțu, *Dynamique des formes théâtrales dans l'oeuvre de Molière* (Presses Universitaires — Université „Al. I. Cuza” Iași 1990), se încadrează fără dubii și chiar este exemplară pentru direcția criticii universitare de la noi — prezentă aparent discretă dar totuși substanțial reprezentată în peisajul intelectual românesc. S-a spus despre generația din care face parte și autoarea cărții de față că este o generație care s-a afirmat cu timiditate. O cit de succintă analiză a contextului pune în evidență faptul că această aparentă timiditate nu ține cîtuși de puțin de o nesiguranță. Generația în discuție s-a format în perioada 1965—1972. A avut deci șansa — o putem numi așa — de a beneficia prima, într-un chip instituționalizat, de euforia dezghețului stalinist. Este perioada cînd o sincronizare față de cultura occidentală a fost posibilă. Este perioada cînd rigoarea formală în

izvorite din psihanaliză și psihocritică, sociocritică sau mentalități o completează benefic, umanizînd grilele rigurose formale. Toate textele molieresti sînt prinse într-o „rețea tematică ale cărei ochiuri vor acoperi într-o țesătură savantă întreaga operă angajînd fiecare element și fiecare piesă într-un joc intertextual destinat a le lumina din cit mai multe unghiuri. Această nouă tematizare — care nu are decît foarte puține puncte în comun cu ceea ce s-a numit în deceniile din urmă critică tematică, acum aparținînd deja tradiției — este o ipostază a criticii totalizante: „Rețeaua tematică pe care ne propunem s-o stabilim va trebui să acopere și să clarifice opera molierescă în ansamblul său. Tematizarea înseamnă punere în relație, armonizarea unităților constitutive ale formei conținutului. Înseamnă a parcurge spațiul textual de la o piesă la alta (...); astfel vom vedea piesele profilîndu-se continuu una în spatele alteia, tema fiind un factor evident de intertextualitate, începînd chiar cu intertextualitatea care acționează în interiorul operei unui autor”. (p. 15)

Limbajul critic folosit de autoare nu e dintre cele mai accesibile unui cititor neinvitat. Cartea are însă și o valoare didactică incontestabilă — principalii destinatari fiind studenții filologi — dat fiind că noțiunile operatorii sînt permanente și riguros explicitate, clarificate chiar și prin modul de a le articula într-o subtilă arhitectură a discursului. Mihaela Mîrțu ne propune un demers care nu e la îndemîna oricui. Demers care știe însă să evite uscăciunea abordărilor strict formalizante. Demonstrația Mihaelei Mîrțu este pe tot parcursul cărții colorată, umanizată, prin referiri

Critica universitară sau despre generații

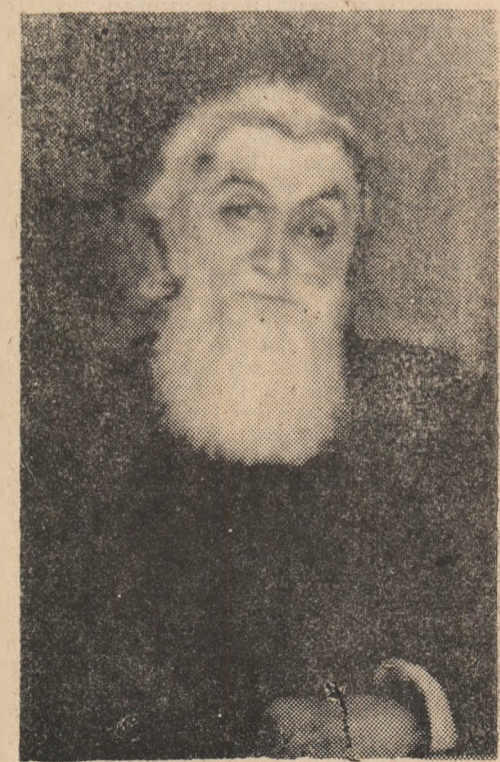
științele umane nu mai este considerată decadentă și nocivă. Este prima generație care se inițiază de la început în semiotică, poetică, teoria comunicării — inițiere care nu vine doar să se grezeze, într-o manieră mai mult sau mai puțin hibridă, pe structurile mentale proletcultiste ale anilor '50. Și mai este această generație, să nu uităm, generația contemporană cu explozia interesului pentru limbile străine, ceea ce a însemnat — lucru deloc negliabil — accesul direct la o bibliografie străină de specialitate.

Și ce a făcut această generație cu o zestre atît de bogată în momentul cînd ar fi trebuit să se afirme? A fost prinsă brusc abia ieșită din facultăți, în gulagul spiritual generalizat de după 1971. Ce deuse mai putea avea ea pe piala publicistică românească, atît de diabolic condamnată la izolaționism? Nepregătită pentru compromisul intelectual, ce putea ea să scrie care să poată scăpa gilotinelor unei cenzuri inculte și demente? Această generație nu putea decît să se refugieze între cărți și să aperse ceea ce primise, colecționînd refuzurile editurilor și redacțiilor, cu resemnare sau revoltă neputincioasă. Ceea ce a și făcut. Se poate afirma, fără riscul unei exagerări, că în acest domeniu există într-adevăr o „literatură de sertar”. Acum încep să apară tezele de doctorat ale acestei generații eseurile alambicate, cosmopolite, erudite. Iată deci că „timiditatea” invocată nu era decît o imposibilitate obiectivă de afirmare. Dacă faculul și comercialul nu vor sufoca total noua cultură „de piață” este foarte posibil ca această generație să înceapă abia acum să aibă un cuvînt de spus. E o generație fals tinăra.

Ajungem deci la cartea Mihaelei Mîrțu pe această cale oarecum sinuoasă tocmai pentru ca ea să poată fi citită într-o cheie adecvată. Trebuie semnalat din capul locului că ne aflăm în fața primului studiu românesc de anvergură consacrat lui Molière care, curios, deși iucat și destul de cunoscut la noi, nu și-a găsit încă un exeget de talie în spațiul românesc. Cine se va aștepta însă la vreo monografie de popularizare va fi nesatisfăcut de lectură. Cartea Mihaelei Mîrțu reprezintă — și putem să o afirmăm fără nici un risc — o sumă a tot ceea ce s-a scris pînă în prezent despre Molière. Demersul autoarei amalgamează organic mai multe perspective metodologice, preponderentă rămînd însă cea semiotică, aceasta fiind și cea mai adecvată discursului dramatic. Soluțiile

extrem de bogate și minuțios documentate la contextul cultural al unei epoci care a putut produce un teatru ca cel al lui Molière. Exemplare sînt în acest sens secțiunile 0,6—0,9 ale primului capitol, parte ce își propune să dea seamă de o interesantă „dinamică a formelor teatrale” în raporturile teatrului cult cu formele culturii populare. Astfel, desprinderea spectacolului teatral de sărbătoare și carnaval reprezintă un moment decisiv. Întreaga analiză — doctă și marcată de profesionalism, așa cum remarcam de la început — se desfășoară pe mai multe planuri angajat într-o mișcare complexă: pragur, de trecut, transgresări, diferențe, medieri, interacțiuni, recurențe armonizări. O orchestrare savantă a motivelor și personajelor molieresti, o lectură uneori solicitantă dar care, asemenea teatrului clasic, odată trecută bariera prejudecăților, odată abolit clișeuul dificultății, poate procura nebănuite revelații asupra unui obiect — o operă — pe care prea ușor o considerăm cunoscută.

Marina MUREȘANU IONESCU

Maria MĂNUCĂ: „Înțeleptul”

Începutul istoriei. Un posibil recurs

Marea achiziție a dezbaterii din jurul „sfârșitului istoriei”, aflată de trei ani în centrul atenției politologiei, e. ca întotdeauna în astfel de cazuri, una teoretică. Creează premisele necesare abordării unui nou tip de conceptualizare, acela al „post-istoriei” sau, mai explicit, al „fixării postmoderne” în istorie, mereu mai evident în actuala vîrstă spirituală a umanității. Simplificată enorm, teoria se reduce la o axiomă esențială, întrucît ideile se manifestă sub forma evenimentelor istorice, încheierea războiului ideologic (în mod concret, a „războiului rece”) înscamnă de fapt stingerea procesualității istorice (*the end of history*). Autorul ei, Francis Fukuyama, devenit celebru aproape instantaneu prin eseuul său, deși publicat într-o revistă de mic tiraj (*The National Interest*, 18/1989—1990; a se vedea și buna versiune românească a Rodicăi Mercea și a lui Ștefan Borbély, *Apostrof*, 3—4/1992), pornește de la doctrina hegeliană a finalității dialectice, filtrată însă și prin radicalismul „terminalității”, fundamentat de profesorul său Allan Bloom (*The Closing of the American Mind*), chiar dacă acesta din urmă cu efecte mai mult în sistemul educațional (v. și *Sinteza*, 75/1990). Datorită dezbaterilor generate, unele vehemente-contestate precum cea a Gertrudei Himmelfarb (v. *Sinteza*, 85/1990), Fukuyama a simțit nevoia nuanțării tezei inițiale, dezvoltată ulterior într-un întreg volum, *Sfârșitul istoriei și ultimul om* (1992), unde „post-istoricitatea” devine mult mai clară (v. Vladimir Tismăneanu — *Democrația liberală și intrarea în post-istorie*, *România literară*, 10/1992). Politologul pare convins de anihilizarea irep-

tată, prin înecarea „motorului” ideologic, a întregii istorii într-un epilog patetic al liberalismului, într-un happy-ending post-totalitar, fenomen altfel specific acestei generații post-moderne. Spun specific, deoarece ipoteza nu vine decît să confirme quasi-totalitatea stării de spirit și de fapt „post-fenomenale”. Postmodernismul era tot mai mult simțit ca un „sfârșit” în ultima vreme, în cultură și mentalitate, trădînd sentimentul generalizat estetic și mental al unui *post festum* care, dacă nu mai poate fi ilustrat prin evoluție, progres, el nu e totuși nici regresiv, devine mai curînd o fenomenalitate *retroactivă*, revigorînd, reabilitînd etape „arse” anterior. De aici, mobilul interferențelor post-moderne, reprezentate în literatură de intertextualitate, în etnopsihologie și mentalități de intermentalitate, în cultură în ansamblu, de interculturalitate etc. Fără îndoială, privit din acest punct de vedere, eseuul lui Fukuyama e fundamental,

teoretic vorbind, el întregind spectrul conceptual al vîrstei postmoderne cu două resimțite absențe: istoria și politologia.

Altfel însă judecînd lucrurile, se va fi observat deja că teoria, în tocmă strălucirea ei conceptuală, își acreditează reversul practic, se află într-o paradoxală stare de conversie: o creștere noțională determină descreșterea fenomenală, un a-plomb metodologic surpă acuratețea factologică etc. De aceea, aș numi eseuul lui Fukuyama „un studiu pe orbită” care, plecînd dintr-un punct, revine în el (determinîndu-și deci propria negație), după un grandios (și util) excurs teoretic. Tocmai în virtutea utilității acestei contribuții „teoretice” mă feresc să numesc ipoteza lansată în *The National Interest* pură utopie. E mai curînd o parabolă metafizică scripitoare, cu bune semnificații de ansamblu, însă inoperantă în totalitatea ei, exact din cauza unui exces de alegorizare ce pare să se întoarcă împotriva-i, victimizînd-o *sui generis*.

În primul rînd, mobilul central al stării de *post-festum* în interiorul vîrstei postmoderne e, după cum s-a văzut, sensul ascuns al *retroactivării*, mișcarea retrospectivă, ieșită din interferențele de tot felul. Aceasta presupune indubitabil declanșarea marilor motoare, într-un cuvînt *mobilitate*, chiar rațiunea „epilogului” nefiind elocventă decît într-un spațiu al activității și nicidecum al neutralității. El nu e un punct terminal propriu-zis, o concluzie, ci un „recurs”, e. mai precis, cu acea trivializată (de acum) imagine noiciană, „închiderea care se deschide”.

Și încă nu aici semnificația inexorabilității *mișcării* e exprimată cel mai clar. Fukuyama intră în zona unei prejudecăți riscante și, în cele din urmă, chiar insurmontabile. El consideră *ideea* ca fiind suportul din umbră al *mișcării*, iar războiul ideologic, motorul principal al istoriei. Prin urmare, eliminarea lor înseamnă practic „sfârșitul”. Dar se neglijează, probabil nu deliberat, că fenomenalitățile istorice cruciale, în majoritatea lor, nu sînt rodul ideilor, ci al instinctelor atavice, nu al lucidității, ci al acțiunii spontane (v.

evenimentele triviale, ne semnificative, care stau de regulă la rădăcina marilor semnificații istorice). În fața „teroarei istoriei”, conform teoretizării lui Eliade, nu ideea sau luciditatea sînt formele de rezistență, ci instinctul de conservare transmis ereditar și îmbunătățit de fiecare generație în parte, ca arta războiului sau arta dragostei. Soluția cea mai rafinată e în general *mistificarea* istorică de orice fel, totală sau parțială, valabilă de la formele de existență individuale (individul care ficționalizează istoria pentru a supraviețui), colective (întregi comunități se fixează uneori într-un timp „eroic”, ciclicînd și deci mistificînd evoluția: v. „mitul eternei reîntoarceri”) și politice (modelul suprem de mistificare a istoriei: v. „revoluția” română din 1989). Individul este, prin urmare, *făcătorul* istoriei și simultan *deșfăcătorul* ei, creatorul și agresorul de extracție sisifică, iar faptul cel mai important dedus de aici e orbicularitatea sau, uneori, oblicitatea istoriei și nu unidirecționalitatea ei. Timpul istoriei nu e curgerea liniară finită, prin oprirea motorului (în speță, ideologic), ci convulsie (în speță, instinctuală), e ciclicitate („eterna reîntoarcere”) și, alteori, deviere (mistificare), toate acestea menținînd-o în permanentă mobilitate. De aici, caracterul ei de *procesualitate*, în fond imposibil de stopat, măcar atît timp cît individual și colectivitatea supraviețuiesc prin bunele instincte de autoconservare. Această natură nealterabilă a facerii-deșfacerii reprezintă cinetica secretă a istoriei, mecanica ei interioară, aflată în continuă mobilitate, indiferent de căderea sau reactivarea ideologiilor. Ea ține de instinctul conservării speciei, care nu moare decît odată cu specia. Chiar realitatea cea mai brutală din societățile post-totalitare (post-ideologice) contrazice „finitudinea” lui Fukuyama. Marile transformări și convulsii de aici sînt azi, mai mult ca oricînd, într-o stare de *primordialitate* plină de imprevizibil. De unde și ideea unui posibil recurs. Începutul istoriei?

Codrin Liviu CUȚITARU

La cumpăna lunilor noiembrie și decembrie a anului 1911, într-o familie de răzeși gospodari, din satul Cotu-Vameș, județul Roman (astăzi Neamț), se naște copilul Nicolae Grigoraș, hărăzit de soartă să devină unul dintre renumiții noștri istorici medievaliști.

Bacalaureat al Liceului „Roman Vodă” din Roman, tînrul absolvent își continuă studiile superioare la Universitatea din Iași, Facultatea de Litere și Filosofie, secția istorie. Paralel cu cursurile secției de istorie le audiază și pe cele ale Facultății de Drept.

În 1937 își ia licența în specialitatea Istoria Românilor, iar în anul următor a absolvit seminarul pedagogic universitar, după care funcționează un timp ca profesor de liceu.

Își începe activitatea de profesor de istorie la Liceul „Ferdinand I” din Sereca, orașul de pe malul Nistrului cu vestita cetate a Moldovei lui Ștefan cel Mare.

În anul 1939 prof. Ilie Minea l-a chemat la Iași, numîndu-l secretar de redacție la revista „Cercetări istorice”, apreciîndu-i pregătirea științifică și capacitatea de muncă. Tot în anul 1939 a fost numit secretar al Seminarului de Istoria Românilor „A. D. Xenopol”, iar în anul 1940 a devenit la Catedra de Istoria Românilor.

În anul 1943, cu tasse greutăți pe timpul de decizie concentrării în armată, a reușit să-și treacă doctoratul la Litere și Filosofie — specialitatea Istoria Românilor — cu lucrarea „Dregătură tirgarilor moldovenesti pînă la „Regulamentul Organic””. Această lucrare este prima în literatura noastră istorică în care sînt tratate instituțiile urbane românești, preocupări pe care profesorul N. Grigoraș le-a avut permanente.

În 1943, la recomandarea lui Ilie Minea, a fost numit șef de lucrări la Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol”. După întoarcerea Universității ieșene din refugiu, a fost numit, în 1947, conferențiar de Istoria statului și dreptului românesc la Facultatea de Drept. La această facultate a predat cursul de Instituții feudale și organi-

zarea statului.

În 1952 a fost încadrat la Filiala din Iași a Academiei, unde a funcționat în calitate de referent științific, apoi cercetător la secția de istorie, transformată ulterior în Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”.

bibliotecă, a continuat să scrie cu ajutorul moral al devotatei soții, Aurelia, care l-a îngrijit aducînd noi contribuții la dezvoltarea și cunoașterea istoriei feudale românești.

Privind retrospectiv opera de cercetare istorică a profesorului N. Grigoraș, vom observa că

mijlocul secolului al XVIII-lea”, unică în literatura de specialitate și care s-a bucurat și peste hotare de aprecieri elogioase.

Din domeniul istoriei politice a Moldovei, contribuția prof. N. Grigoraș este de asemenea remarcabilă atît prin numărul mare de articole publicate în revistele de specialitate și prin volumele apărute, cit și prin temeinica organizare și argumentare a unor păreri noi, în special pentru perioada de început a statului feudal românesc la est de Carpați. De un deosebit interes și aprecieri favorabile s-a bucurat, în acest sens, volumul „Țara Românească a Moldovei pînă la Ștefan cel Mare.”

Prin volumele „Moldova lui Ștefan cel Mare” și „Bogdan al III-lea”, care continuă istoria Moldovei feudale, prof. N. Grigoraș aduce importante contribuții la elucidarea unor aspecte politice ale acestei perioade.

Aceeași contribuție valoroasă o aduce cercetătorul și în domeniul istoriei culturii și artei feudale românești din Moldova, prin nenumăratele sale studii articole și monografii, destinate marelui public pentru cunoașterea principalelor monumente de artă.

O contribuție deosebită a adus prof. N. Grigoraș și la elaborarea volumului I din „Istoria dreptului românesc”, apărut în 1981, atît în calitate de coautor, cit și la realizarea controlului științific al machetei volumului, contribuție pentru care i s-a decernat premiul „Simion Bărnuțiu” al Academiei.

Ne este imposibil a prezenta

personalități accentuate

NICOLAE GRIGORAȘ

— un remarcabil medievist

A lucrat în colectivul care a redactat colecția de documente intitulată „Documente privind istoria României, A. Moldova” (11 volume). Ca cercetător principal, apoi ca șef al sectorului de istorie medie la acest institut, profesorul N. Grigoraș a adus contribuții deosebite la dezvoltarea acestei ramuri a istoriei patriei noastre. După o muncă neîntreruptă de peste 40 de ani în slujba istoriei, este pensionat în anul 1975, dar nu-și întrerupe activitatea de cercetător neobosit.

Deși bolnav (paralizat parțial) mai bine de unsprezece ani, cu forța de muncă slăbită, izolat în locuința sa, în vasta lui

încă de la început cercetările lui s-au îndreptat în trei direcții principale de studiere a epocii feudale românești: a) Istoria social-economică și instituțiile feudale moldovenesti; b) Istoria politică a Moldovei; c) Istoria culturii și artei moldovenesti. Studiindu-i numeroasele articole și volume publicate, vom constata că în fiecare din aceste direcții contribuțiile sale sînt deosebit de valoroase, uneori venind cu păreri noi, temeinic argumentate. În domeniul instituțiilor feudale din Moldova și al relațiilor sociale din epoca feudală, N. Grigoraș abordează toate aspectele și se remarcă prin bogăția informațiilor.

Din lucrările publicate în acest domeniu amintim monografia „Instituțiile feudale din Moldova. Organizarea de stat pînă la

complet vasta operă istorică a prof. N. Grigoraș în articolul de față care se vrea doar o scurtă evocare a omului și operei sale. Pentru contribuția adusă dezvoltării științei istorice a fost distins cu „Meritul Științific”.

Merită să amintim aici calitățile umane deosebite ale profesorului N. Grigoraș care a fost de o modestie rar întîlnită, întotdeauna gata de a da o mîină de ajutor celor ce au avut nevoie de aceasta, de o cinste și o probitate morală ireproșabile. Demn și corect în relațiile cu oamenii, prof. N. Grigoraș a constituit și din acest punct de vedere un exemplu.

În decembrie trecut, neobositul istoric al epocii medievale românești, care a fost profesorul dr. Nicolae Grigoraș, ar fi împlinit vîrsta de 80 de ani, dacă nu ar fi trecut în lumea umbrelor la începutul toamnei anului 1987. Așa cum i-a fost dorința, a fost coborît în pămîntul gliei natale din cimitirul satului Cotu-Vameș, nu departe de apa Siretului, care-i va veghea „somnia lin în lunga lui cale”.

„Non omnis moriar, multaque pars mei vitabit” a spus un poet latin, ceea ce ar fi putut să spună și profesorul universitar Nicolae Grigoraș.

Rămîne posterității vasta sa operă istorică ce numără 14 cărți publicate, peste 196 de studii și articole de specialitate, circa 200 recenzii și dări de seamă, lăsînd în manuscris alte 6 lucrări.

În amintirea tuturor celor care l-au cunoscut, chipul său blînd și sfîtos poartă efigia unor a-lese însușiri: omenie, modestie, pasiune pentru cercetarea istorică, blîndețe și simț al dreptății și demnității.

Petre ABRUDAN

S.C. FORTUS S.A.

CINE SINTEM :

Societatea comerciala "FORTUS" S.A. a luat fiinta in anul 1991 la 06.aprilie prin preluarea integrala a patrimoniului Combinatului de Utilaj Greu, dat in functiune in anul 1978.

"FORTUS" S.A. este firma unei unitati integrate cu tehnologii complete, prin care materia prima intrata sau recuperata se transforma si se livreaza sub forma de masini de utilizare specifica de mare complexitate.

Dotarea tehnica de inalt nivel, puternicul colectiv de specialisti ofera societatii sansa de a fi un partener convenabil in afaceri.

CUM OPERAM :

In practica comerciala a firmei noastre produsele se ofera prin incheieri de contracte de vanzare-cumparare; colaborare in executarea si desfacerea produselor, atat pentru satisfacerea nevoilor reciproce, cit si pentru desfacerea pe terte piete; livrarea produselor prin schimb reciproc de produse oferite de partenerii nostri; alte forme de colaborare reciproc avantajoase propuse de dumneavoastra, partenerii nostri.

CE FACEM :

- Utilaje si instalatii pentru metalurgie si siderurgie
- Utilaje pentru deformare plastica
- Utilaje si instalatii pentru industria materialelor de constructii
- Utilaje si instalatii pentru minerit
- Piese si subansamble pentru vagoane
- Piese de schimb pentru autoturisme si autocamioane
- Echipamente de ardere pentru cupatoare industriale
- Cilindrii forjati si turnati
- O gama variata de:
 - lingouri pentru forjare si laminare
 - piese forjate si matritate
 - piese turnate din fonta si otel
- Constructii mecano-sudate
- Bunuri de larg consum
- Prestari servicii:
 - evaluarea calitatii produselor
 - evaluarea calitatii mediului
 - evaluarea calitatii fenomenelor psihice

UNDE NE GASITI :

Firma noastra este situata in municipiul Iasi, resedinta de judet, in nordul Moldovei.

Numele Iasului este mentionat din 1408 cind era deja un tirg incheiat si avea un puternic rol economic. Cu o universitate fondata in 1860, orasul lui Eminescu si Creanga, incarcat de istorie, are astazi o importanta zona industriala, din care se distinge cea mai puternica societate comerciala : "FORTUS" S.A.

ADRESA
NOASTRA ESTE:
SC FORTUS SA

BD. POITIERS 10; TEL. 98/123500
TLX. 22293; FAX. 122554

Realizând epurarea prin intensificarea fluxului de energie care acționează în postcreație. Creatorul restabilește ordinea în opera Sa. El oferă prin aceasta o nouă bază de plecare spiritelor găsite ca fiind demne de a o folosi, grație voinței lor bune și dorinței lor profunde de a se integra în favorul ordinii armonioase a ansamblului.

Dar Creatorul poate să asigure numai condițiile optime de dezvoltare. El nu obligă cu nimic spiritul să profite de ele, căci El l-a dotat cu liberul arbitru și însăși Perfecțiunea Sa interzice retragerea acestui dar.

Ființa umană păstrează deci pentru ea însăși, facultatea liberei alegeri. Ea rămâne stăpîna și artizanul propriului destin, asumîndu-și însă întreaga responsabilitate.

Situația care va exista după epurare a fost zugrăvită de Abd-ru-shin prin următorii termeni:

„Atunci acei care au fost însemnați trebuie să devină liberi, liberi de opresiunea întinericului! Însă aceștia trebuie să devină de asemenea, liberi în ei-înșiși! Or, a deveni liber în tine-înșuți, numai singur poți ajunge la aceasta. În atare situație, trebuie să știi ce înseamnă libertatea, ce este ea.

Este liberă numai cea ființă umană care trăiește după Legile lui Dumnezeu! Numai așa și nu altfel se va înălța în Creație, liberă de orice opresiune și de orice piedică. Începînd de atunci, totul îi va veni în ajutor în loc de a-i bara drumul. Totul îi va „servi”, fiindcă ea folosește totul spre bine.

În realitate, Legile lui Dumnezeu în Creație nu sînt decît tot ceea ce are nevoie omul pentru a avea o viață sănătoasă și voioasă în această Creație. Într-un anumit fel, ele constituie hrana pentru bunăstarea sa. Este efectiv liber numai acela care cunoaște Voința lui Dumnezeu și care trăiește conform Acestei! Oricare alt mod de a trăi se va prinde în numeroasele fire ale legilor Creației, încurcîndu-se în ele.” (vol. I, p. 23).

În trecut, intelectul a încercat în van să găsească dovezi pentru a explica, a justifica sau a respinge libertatea umană.

Explicațiile clare și logice date de autorul Mesajului Graalului în limbaj simplu și accesibil tuturor rezolvă definitiv această chestiune importantă. Ele înlocuiesc prin certitudinile coerente aprecierile intelectului nostru privind liberul arbitru.

Știm deci astfel că libertatea de decizie este o facultate pe care spiritul nemuritor din fiecare ființă umană — și numai spiritul — o deține ca urmare a originii sale din planul spiritual.

Acordînd această capacitate germinelor spirituale, Creatorul respectă integral ceea ce El a dat și drept urmare, nu vrea să stea dinainte de ea și să o facă să se realizeze.

Mult timp am avut o concepție falsă și restrictivă asupra activității lui Dumnezeu în Creație, cit și față de creaturile Sale. În fapt, Dumnezeu nu se ocupă personal de fiecare dintre noi și cu atât mai mult.

El nu are nevoie să intervină pentru a ne supraveghea, să ne recompenseze sau să ne pedepsească. De la început, el a stabilit legile Sale, care exprimă atât Voința Sa cit și Planul pentru evoluție. Totul are la bază legile Sale auto-actuale. Ele sînt deci atât pedepsele ordinii cosmice, cit și executanțele perfecționării și ale înnoierii.

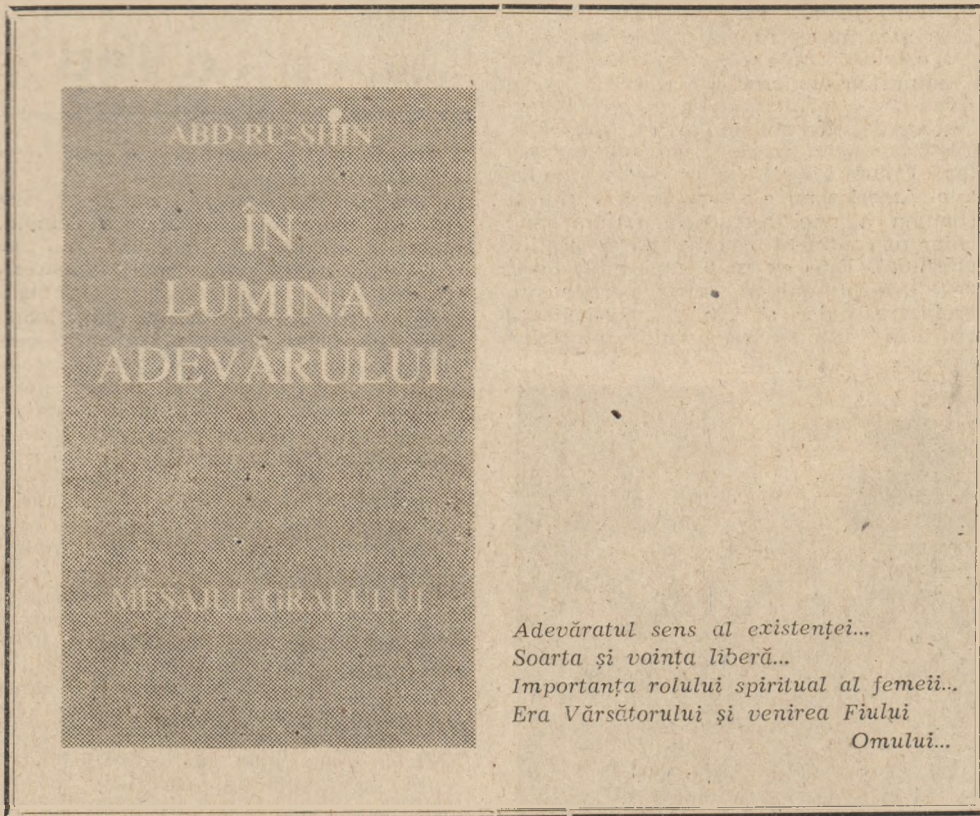
Aceste legi iesite din Autoștiința și Autoputerea divină nu acționează însă ca un mecanism rigid și rece, sfîrșind totul în calea lor. Există o mulțime de ființe spirituale și esențiale care le aplică pe toate planurile imensei Creații.

Accente ale spiritualității contemporane

ABD - RU - SHIN

În lumina adevărului — Mesajul Graalului

O problemă de viață și de moarte (3)

Adevărul sens al existenței...
Soarta și voința liberă...
Importanța rolului spiritual al femeii...
Era Vărsătorului și venirea Fiului Omului...

Ființa umană are deci posibilitatea de a-și alege căile pentru edificarea și dezvoltarea personalității sale.

Dar deși suntem liberi în orientările ce le dăm evoluției noastre, nu încetăm însă de a face parte din Creație, fiind formați prin legi cosmice și rămînînd guvernați de acestea. Libertatea noastră nu este deci absolută. Noi rămînem de fapt supuși consecințelor a tot ceea ce noi-înșine emitem. Fiecare reacție a noastră — fie că este o intuiție, un gând, un cuvînt, o acțiune — antrenează o reacțiune din partea legilor cosmice angajînd astfel responsabilitatea ce ne revine.

Evoluția noastră constă în a trezi și a duce către perfecțiune această imensă paletă de capacități, aflate în părți rigurose egale în oricare germinare spirituală. Fiecare din emisiunile noastre, formate cu Forța divină ce traversează Creația, va fi preluată și maturată prin legile cosmice. La sfîrșitul ciclului lor și la un moment dat al existenței noastre, ne vor face să trăim în consecințele ce decurg din voințele noastre anterioare. Prin acest proces, numit reciprocitatea efectelor sau refluxul karmic, legile ne fac să ne dăm seama — în bucurii sau în dureri — dacă suntem sau nu în acord cu ele.

Imensa sumă de mizerii și suferințe, nedreptăți și exploatare, crime individuale și colective, demonstrează din plin că suntem liberi. În fapt însă, legile cosmice sînt orientate către pace, către evoluție

în voioșie; ele stimulează emulația pentru o ascensiune luminoasă. Numeroasele încălcări ale legii și nerespectarea armoniei cosmice, de care sîntem vinovați, fac dovada că putem merge contra legilor și deci nu suntem complet determinați.

Liberul arbitru este un instrument prețios ce ne-a fost incredințat. El ne distinge și ne ridică deasupra altor creaturi. El ne lărgeste capacitățile, dar mărește și răspunderea noastră. A învăța să-l recucerim și să-l folosim conștient este o necesitate urgentă; este o cerință a timpului nostru.

Corpul fizic ne-a fost dat pentru timpul unui stagiu terestru, ca instrument auxiliar al spiritului. Trebuie deci ca el să fie dominat de spirit și să fie în serviciul acestuia.

ALEGEREA CRUCIALĂ

Este suficient de a ține cont, în mod lucid, de disproporția fundamentală dintre cele două valori: spiritul nemuritor și corpul fizic efemer.

Invelisul terestru este un instrument necesar venirii pe Pămînt. El nu este programat decît pentru un scurt interval de timp și nu are viață separată. Numai cînd este iradiat de spirit este animat. Se descompune atunci cînd legătura cu spiritul este ruptă, din momentul morții fizice.

Una din cuceririle parapsihologiei ac-

tuale este desigur importanta constatare că viața conștientă și personalitatea nu sînt legate de corpul fizic.

Să luăm de exemplu, cazurile verificate ale reamintirilor din încarnările anterioare, ce dovedesc că amintirile nu au fost deținute de creierul material, fiindcă acesta s-a descompus la fiecare deces, împreună cu corpul fizic.

Din contra, spiritul este ieșit din unul din planurile eternei și luminoasei sfere spirituale. El poartă în sine o picătură de viață, dorința de a evolua, de a ști și a se desăvîrși, pentru a putea reveni la locul său de plecare și de a participa liber în bucuria devenirii eterne.

Explicațiile oferite de Abd-ru-shin în „Mesajul Graalului” ne permit să luăm cunoștință de importanța primordială a spiritului în noi, de facultățile sale innăscute, de liberul arbitru.

O reflectare intimă și o examinare independentă vor conduce pe cercetătorul sincer la convingerea valorii inestimabile a acestei cunoașteri, care se înscrie logic și fără contradicții în viziunea minunată a Creației.

Viitorul va aparține aceluia care se vor decide să facă efortul necesar de a asimila și — în special — de a trăi conștient suma de cunoașteri care ne-au fost aduse. Ei vor primi toate ajutoarele gata de a interveni în timpul fazei cruciale a ultimei judecăți și astfel vor putea reuși la examenul de trecere ce va permite accesul la noua eră și, mai tîrziu, la viața eternă.

Ernest SCHMIDT

(Château-Thierry, FRANCE)

NOTE: — Volumul I al operei „Mesajul Graalului” tradus în limba română este disponibil (în lei) începînd din luna iunie a.c.

— Persoanele care doresc primirea gratuită a broșurii „Conférences choisies” (extrase din „Mesajul Graalului”) se pot adresa în scris la „Editions Francaises du Graal” — 23, rue Colbert — 93 100 Montreuil/Bois — FRANCE. Se pot adresa, de asemenea, și la București, la căsuța poștală C.P. 34—50.

Athletus Christi

(urmare din pag. 1)

mai deplină și mai curată icoană a sufletului său: cinstit și harnic, răbdător fără să uite și viteaz fără cruzime, strășnic în minie și senin în iertare, răspicat și cu măsură în grai, gospodar și iubitor al lucrurilor frumoase, fără nici o trufie în faptele sale, care ni se par că vin printre-însul de aiurea, și de mai sus.”

Inițiativa Patriarhiei Române de a-l sancționa pe Ștefan cel Mare, în ceremonia religioasă din 2 iulie, de la Putna — ctitoria sa și lăcașul de veci ce și l-a ales singur, — vine să aducă o reparație morală, într-o perioadă în care valorile creștine și-au reluat locul ce trebuie să-l aibă printre certitudinile perene ale oricărui popor.

Fascinația lecturii

Inimitabilul Borges

Sigur, cartea este un lucru mort atîta timp cît rămîne închisă, așezată undeva în raft. Dar cînd este răsfoită, citită? Devine vie, intră în comunicare cu cititorul, trăiește fiind scoasă dintr-un somn adînc egal cu timpul cîi a stat uitată în nemiscare. Nu spunea Emerson — într-un plan de ansamblu — că o bibliotecă este un cabinet magic în care există multe spirite vrăjite? De fapt, acest fenomen a fost admirabil sesizat de Borges într-un eseu incitant și trist în același timp (Cărțile și noaptea) și în care prezintă o analiză unor magistrali deseri carte și bibliotecă interpretîndu-le în felul său inimitabil. El zice la un moment dat: „Problema este că toată viața noastră constă în cărțile din bibliotecă, nu constă în cărțile închise în cabinetul magic al lui Emerson”. Atunci? „Poezia este intîlnirea cititorului cu cartea, lectura cărții, descoperirea cărții”.

Reflecțiile lui Borges îndeamnă la alte reflecții, cititorul fiind într-o continuă ascensiune către descoperirea aceluși limbaj care facilitează comunicarea fecundă. Dar încercarea aceasta poate să eșueze într-un fel de dramă; cititorul uneori nu se regăsește în imaginile scriitorului, după cum scriitorul poate să scrie fără nici un ecou în sufletul cititorului. Textul poate fi o farsă sau ironic, sau ludic, sau... „De la spirit la literă e un abis” și în cel mai bun caz asumarea limbajului comun rămîne neimplinită.

Intri în bibliotecă, pui cărțile în mișcare și totuși un sentiment de zădărnice ieși face apariția cu gravitatea faptului determinat de forța fizică a materialității ei, a bibliotecii, a cărții. Cum să le cuprinzi în vastitatea lor? Le descoperim cu speranța de care ne-o dă „biblioteca imaginară” și ne autoconvîngem că numai lecturile inteligente (sau poate inteligentele lecturi) ne luminează noaptea cărților lăsate în nemiscare. Aceste lucruri moarte sînt mereu vii, erudite, generoase, înălțătoare. Dacă surprîdem o fărîmă din știința lor ne este suficient. Și zădărnicia nu este totală.

Nicolae BUSUIOC

Violon d'Ingres

Veacul acesta...

Veacul acesta, speranță-n demiurg,
Purtat triumfal prin recile piețe de burg,
În flamuri de purpură-aprinse de vînt,
Prin steme și semne crucișe ce-au fost
și mai sînt,

Veacul acesta, brăzdat ritual de flagel,
De cizme-n potcoave cu căști de oțel,
De ciuma în verde cu roșu și brun,
De buze uscate, crăpate și arse
De frigul dreptății etniilor stoarse.
Veacul acesta, atomic din nord pînă-n sud,

Scăpat în efectul de seră
În flăcări de lacrimă ud,
Cumpărat și vindut la Yalta și Malta
Si-aiurea
În inimă-nfiptă-i stă dalta,
Veacul acesta, cu spuza surprizei în lada
de dar,
Trist în grădina iubirii, trădată de har,

Rupt de seisme scăpate din lese,
Pătat cu petrol pe-albastrul oceanelor mese,

Stîngînd la fel pe bogat și sărac
În zodia greu blestemată de rac,
Veacul acesta, ciclop surd
În clopot cu dangătul lung
Cătînd cu ochiul albastru prin domnul
Armstrong nemurirea cu pas tremurînd
În noaptea astrală purtînd omenirea,
Veacul acesta-n final fiămînd și uscat,
Cu albul cămășilor rupt și pătat
De gheara-n triumf la Tienh An Men
(O sabie-asupra-ne întoarsă-i, mă tem)
Veacul acesta, brutal și istoric intrat
În pașnica noastră livadă cu trașca,
I-a-mpins pe omu-rsemnat să-și rupă
rubașca

Si merele roșii prin troscot să-ncurce
Cu imne-ndurării speranțelor seci
De-a valma pe tulbure unde s-apuce,
Veacul acesta-i pe creste de-apus
Prin roșu în galbenul grijilor noastre-a
fost pus.
E poate răscrucea și-avem doar un pas,
O slovă de foc în gromovnic irită...
Mai este-o speranță-n
Deceniul rămas!

Dionisie VITCU

4 Iulie în conștiința umanității

Mulți dintre contemporanii noștri, trăind în diverse colțuri ale planetei, par surprinși ori chiar derutați aflând că Statele Unite ale Americii își celebrează, la o dată anume, **Ziua Independenței**. O asemenea reacție nu este determinată numai de necunoașterea istoriei, ci de faptul că, o dată cu trecerea anilor, tot mai mulți pămînteni ajung (sau le place) să creadă că tărîmul acela ezoteric, dintre Atlantic și Pacific a fost dintotdeauna — parcă nici nu se putea altfel! — liber, deci independent. În 1880, adică în urmă cu peste un secol, considerînd că „libertatea adevărată e un sentiment aproape religios”, M. Eminescu apela imediat la exemplul Americii, citîndu-i pe John Winthrop, dar și pe Tocqueville, pentru ca doi ani mai tîrziu, în alt context, să-și amintească — și nu întimplător — de Benjamin Franklin, unul dintre cei implicați direct în definirea **Declarației de Independență** a statelor americane, adoptată la 4 iulie 1776.

America a intrat în conștiința românilor cu mai mult de două secole înainte de ziua în care clinchetul pur și dătător de speranțe al istoricului „Liberty Bell” anunța că delegații celor 13 colonii întruniți în „Independence Hall” din Philadelphia decideau separarea de Marea Britanie și crearea Statelor Unite. Faptele Lumii Noi, receptate surprinzător de repede de români și nu numai prin ecurile lor tradiționale, au fost interpretate ca un posibil model al evoluției istorice a ceea ce avea să devină apoi România. Judecată din această perspectivă, cunoscuta **Declaration of Independence**, cel mai important dintre toate documentele istorice americane, s-a constituit, incontestabil, într-un plauzibil vademecum al acelor cărturari patrioți care au intrat în istoria noastră națională ca neîgăduiti ctitori de țară. **4 Iulie**, ziua în care cîndva, în primul an al ultimului pîtrar al secolului XVIII — America era încă o dată descoperită, ca un teritoriu independent de acea dată, a devenit pentru noi un orizont cu o aură simbolică, către care și-au ațintit privirile adeseori, dar mai ales în clipele de restriște, românii de pretutindeni. La 4 iulie 1918, bunăoară, atunci cînd existența României ca stat independent era pusă de unii sub semnul întrebării, cineva, un român desigur, după ce reamintea semnificațiile celebrei **Independence Day**, preciza că „Vrem să asociem astăzi toată suflarea românească la marea sărbătoare a Independenței americane, devenită sărbătoare a întregii umanități — fără de cei care, bineînțeles, prin războiul pe care l-au dezlîntuit, ca și prin maniera în care îl poartă, s-au situat în afara umanității!”. Celebrarea lui **July Fourth**, începută în timpul Revoluției americane, a devenit așadar acea zi în care, pe toate meridianele, oamենii își reamintesc că **independența și libertatea** sînt două noțiuni inseparabile, în afara cărora viitorul și, deci istoria sînt de neconceput. „When in the course of human events...”, adică începutul unuia dintre cele mai decisive acte politice ale Vestului, cum este apreciată **Declarația de Independență**, încearcă, peste ani și granițe arbitrare, să ne avertizeze că toți sîntem răspunzători de soarta umanității, care este chiar soarta noastră, a tuturor.

S-a afirmat adeseori, și nu de oricine, că fiecare ne naștem cu o **Americă** în suflet. Unii (sau poate chiar toți) încercăm întreaga viață să ne descoperim adevărata **Americă** și, deci, pe noi înșine. Fiecare poartă cu sine imaginea unei alte lumi, a unei lumi noi, un vis cu care ne trezim în frumoasele dimineți de iulie și, pe care am vrea să-l vedem cîndva aievea. Repetîndu-ni-l mereu, dar simțîndu-l la fel de departe de noi ca la început, ne convingem treptat că totul nu este altceva decît o poveste. Cea mai frumoasă poveste pe care și-au spus-o vreodată oamenii de pretutindeni, despre un pămînt mirific, inconfundabil și

indescriptibil. Nimeni nu știe dacă a fost sau va fi vreodată descoperit. Fiecare îl descrie altfel, ca pentru sine, situîndu-l pe un punct cardinal încă necunoscut. Dar toți îl numesc **America**, și, în fapt, descoperirea Americii fiecăruia dintre noi continuă și azi, cu aceeași frenezie și uitare de sine ca în urmă cu cinci secole, cu un mileniu sau chiar cu mai mult! În lumea mică și trecătoare a fiecăruia dintre noi există două puncte de pe glob de care ne simțim mereu legați și atrași irezistibil: unul este locul de naștere acela prin care ni s-a relevat lumea, iar celălalt este **America**, pe care încercăm mereu, să o redescoperim.

America însăși, America adevărată, este și ea o taină, poate cea mai mare taină a timpurilor moderne. Cei ce scriu despre America, închipuindu-și că o cunosc, greșesc de cele mai multe ori. Nici chiar lui Tocqueville, marele „descoperitor” de după Columb, nu i s-a revelat în totalitate. America nu e o țară, în accepțiunea comună a unei asemenea noțiuni, nici chiar un continent, ca referință geografică obișnuită. Este cu mult mai mult decît atât. Este un univers, într-o permanentă prefacere, dar și într-o permanentă cruciadă, împotriva cui? Împotriva

AMERICA 500

tuturor și înainte de toate împotriva ei însăși. Numai așa America ni se înfățișează mereu ca **Lumea Nouă**, ca simbol al libertății și al independenței universale. De aceea, cînd vorbim despre America apelăm întotdeauna la verbul **a descoperi**. De secole și secole, toți cei care au avut privilegiul de a debarca pe vreun tîrm al Lumii Noi au pus piciorul pe acele pămînturi cu sentimentul exploratorului. Libertatea, independența, democrația reclamă o scrutare necurmată, o speranță cu care se îndreaptă fiecare către orizonturile cele mai iluminate ale universului.

La **4 Iulie**, cînd americanii vor arboră drapelul lor național pentru a-și celebra independența, românii, ca întotdeauna, vor fi alături de ei, în ideal și faptă, purtînd în suflete imaginea Americii adevărate dar și a celeia încă nedescoperite, cu care ne-am născut fiecare. **Fourth of July** al acestui an nu este unul obișnuit nici pentru Lumea Nouă, dar nici pentru lumea care abia și-a dobîndit demnitatea națională. Lumea dintre Atlantic și Pacific își va glorifica **Ziua Independenței** cu sentimentele patriotice resuscitate de un asemenea eveniment, fără a uita însă că întreaga umanitate aniversează anul acesta cinci secole de la descoperirea Americii de către Cristofor Columb. Așadar, atunci, în 1492, o lume care se va numi America intra în conștiința umanității, pentru ca abia peste 284 de ani să devină independentă. Inșușindu-și nu o dată modelul american, România și-a redobîndit iata, și ea independența cu speranța mărturisită de a intra astfel în conștiința Lumii Noi a lumii adevărate. Fascinați de cele mai nobile idealuri americani, dar și români, vor conferi acestui **4 Iulie** semnificația independenței dintotdeauna și a tuturor.

Gheorghe I. FLORESCU

Descoperirea și cucerirea Lumii Noi — relația între „noi” și „ceilalți”

Cînd întreaga omenire se pregătește să aniverseze împlinirea a 500 de ani de la descoperirea Americii, nu puțini sînt cei care accentuează o latură complementară descoperirii Americii — nu mai puțin importantă prin urmări — **cucerirea**. Imperiile precolumbiene s-au prăbușit, unele după altele, într-un timp foarte scurt, lăsînd să se vadă că între cele câteva sute de „hidalgos” aflați la mii de kilometri de patrie și indienii era o distanță de câteva secole. Extraordinara strălucire a civilizațiilor incașă și azteca, originalitatea organizării lor politice și economice, splendoarea orașelor și arhitectura monumentală, nu puteau ascunde o anume slăbiciune structurală fundamentală care le-a oprit dinainte orice șansă de a reacționa eficient.

Deci, în același timp cu descoperirea, se trece la cucerirea Americii, ceea ce va însemna transplantul din Europa al unui nou model politic, economic și cultural, dar și al unui alt element: credința creștină a cuceritorilor. Din păcate, anii de la răsăpinta secolelor al XV-lea și al XVI-lea au găsit în creștinism un redutabil auxiliar al cuceririi, grație distincției, necunoscută de indieni, între spiritual și temporal, în virtutea căreia conchistadorul și misionarul își impart misiunea: unuia sabia, altuia crucea; în timp ce soldații cîștigă bătăliile preotii distrug societatea în numele Evangheliei. Învinșii au resimțit cu durere că înfrîngerea vechilor zei semnifică prăbușirea civilizației lor: „Ne spunetți că zeii noștri

nu sînt adevărați. Este un cuvînt nou, este un lucru care ne tulbură și ne intristează, Strabunii noștri care au trăit pe aceste pămînturi nu aveau obiceiul de a vorbi astfel. Și acum să distrugem vechile reguli ale vieții noastre? Nu putem accepta, chiar dacă aceasta vă va supăra...”. Dar „colonizarea pacifică” este imposibilă, iar noțiunea pare un non-sens; sistemul colonizării încheie în sine un viciu structural pe care conchistadorii și misionarii l-au accentuat: „Numai din cauza timpurilor nebune (opuse virstei de aur a mayașilor) și a sacerdoților exagerați au intrat tristețea și creștinismul în viața noastră. Creștinii au venit aici cu adevăratul Dumnezeu, dar aceasta a fost începutul mizeriei noastre începutul spoliei, începutul sclavajului, începutul tulburărilor continue, începutul suferinței”. (**Chilam Balam**, text Maya).

Pentru onoarea Spaniei și a umanității, câteva voci s-au ridicat împotriva anepentizării societăților amerindiene. Anepentiză spre intolerantă atinsese cote maxime; puteau fi invocate caracterul naturalmente imperialist al monoteismului și agresivitatea față de „falșii zeii”? Răspunsul avea să-l dea dominicanul Antonio de Montesinos într-o predică rostită în Haiti, în 1511: „Sintetți cu totții în situația unui păcat de moarte, trăitți și muriți în această stare, dovedind față de aceste popoare inocente numai cruzime și tiranie. Spunetți-mi în virtutea cărui drept linetți acesti indieni într-o atît de crudă și oribilă servitute? Cine poate să vă autorizeze să faceți toate aceste războaie detestabile împotriva unor oameni care trăiesc liniștiți și în pace în țările lor și să-i exterminați? Aceste fiinte nu sînt oameni, nu au un suflet, o rațiune? Nu sintetți obișnuiți de a-i iubi ca pe voi înșivă? Pentru prima dată în istoria umanității vocea unui

europelan s-a ridicat pentru a denunța colonialismul; era vocea unui creștin lucid, fidel Evangheliei și principiilor Sf. Toma d'Aquino, numeric nu autorii spaniolii să aplice acest regim de violență și aservire iar Montesinos accentuează esențialul: problema dreptului dede dintr-un principiu al Sf. Toma d'Aquino („Gratia non tollit naturam sed perlicet in virtutea căruia legea divină a iertat: nu abolește natura, ci o poartă către perfecțiune. Din această lege natura confruntată cu realitățile evanghelizării și colonizării indienilor, dominicanii dedus consecințele cele mai radicale: respectarea suveranității regilor și conducătorilor indigeni; exigențele umare ale justiției nu pot fi separate exigențele creștine ale evanghelizării.

În acest demers, alături de Antonio de Montesinos s-a aflat un alt dominican. Dacă înțelegem prin profet cel care știe să citească semnele timpului și să proiecteze asupra evenimentelor lumii exigențele umane și creștine ale dreptății și speranței, atunci Bartolome de las Casas a fost unul dintre profetii. După unele surse ar fi fost primul preot al „noului” continent, a luat parte la cucerirea Cubei și, fără prea multe probleme de conștiință, a administrat o provincie. Punctul de plecare al acțiunii în favoarea indienilor oprimați l-a constituit lectura din **Eclesiasticul** cap. 34, 21: „Nu binevoiește Cel Preainalt spre darurile celor nelegiuiți; nici înmulțirea iertfelor celor nelegiuiți nu curăță păcatele”. Din acest moment, Las Casas renunță la encomienda, consacrindu-se exclusiv apărării drepturilor populațiilor amerindiene redactînd cîteva tratate teologice și opere istorice: **Histoire apologétique des Indes** (amplă demonstrație a raționalității și aptitudinilor indienilor de a progresa pe calea civilizației dar și a însușirii credinței creștine); **Histoire des Indes** (cea mai completă cronică a primelor trei decenii ale colonizării, Las Casas avînd acces la documentele lui Columb); **De l'unique maniere d'evangeliser le monde entier**, un tratat asupra folosirii mijloacelor exclusiv pașnice în evanghelizarea păgînilor; **Tres Brève relation de la destruction des Indes** lucrare des folosită după moartea autorului, în campania anti-spaniolă. Profund ancorat în istorie dispunînd de bagajul cultural al timpului său, Las Casas lansează un mesaj valabil, cu transpunerile necesare, pentru toate epocile.

Viziunea profetică a lui Las Casas apare dintr-un climat apocaliptic, des teologul spaniol nu era dintre cei care să se angajeze inutil în elucubrații angoasante asupra sfîrșitului lumii, și aceasta în ciuda faptului că majoritatea contemporanilor erau convinși că sînt martorii derulării ultimei etape istorice. Dacă în Apocalipsa Sf. Ioan, primii creștini erau persecutați și Roma păgînă intruchipa fiara, în apocalipsa descrisă de Las Casas creștinii spanioli erau persecutorii, instrumentele infernale ale Fiarei, numiți și „persecutori ai lui Anticrist”. Pentru Las Casas, evanghelizarea și aservirea sînt incompatibile, nu putem evangheliza decît oameni liberi, căci „Legea evanghelică a lui Iisus Cristos este legea celei mai mari libertăți”. Avînd în Sf. Toma d'Aquino un adevărat maestru al reflecției asupra raporturilor între creștini și necreștini asupra originii exercitării puterii și libertății politice, Las Casas ajunge la a teoretiza o adevărată teologie a drepturilor omului, a democrației și libertății, cu condiția ca Biserica să se deschidă spre lume, să comunice mai mult decît să moralizeze și să regăsească vocația primă de a anunța cu bucurie și pasiune mesajul evanghelic plin de speranță.

Timpul a dovedit că abordarea teoretică a aventurii conchistadorilor, văzuți de multe ori ca un miracol, trebuie însoțită de reflecția asupra relației între „noi” și „ceilalți”, reflecție care ia forma unei istorii exemplare: cea a descoperirii și cuceririi Americii. Această întîlnire între două lumi complet diferite a fost un eveniment fără pereche în istorie, atît prin reciprocă ignorare care l-a precedat, cît și prin gradul de distrugere pe care l-a antrenat: a fost un moment decisiv pentru istoria modernă a Europei, un moment constitutiv al personalității noastre colective. Problema relației cu Celălalt, sub aspect moral și politic, rămîne actuală ca și în timpul Conquistei.

Bogdan Mihai MANDACIE

Cititorii din străinătate se pot abona și direct la redacție, prin depunerea în contul nostru 47.21.71.66.50.10 la B.C. Iași, a sumelor corespunzătoare — în dolari S.U.A. sau echivalent în alte monede convertibile. Zona europeană: 96 dolari S.U.A. (1 an). Zona americană și australiană: 108 dolari S.U.A. (1 an). În abonament este inclus și serviciul de expediere efectuat de redacție.

Redactor șef: IOAN HOLBAN
Secretar general de redacție: VASILE CONSTANTINESCU
Redacția: Sorin LUPĂȘCU ● Bogdan-Mihai MANDACIE ●
Stefan OPREA ● Cassian Maria SPIRIDON ● Valeriu STANCU ●
● Nicolae TURTUREANU
Secretariat de redacție: Virginia BURDUJA ● Mariana STANCU ●
Carmen VERICEANU ● Contabil șef: Nicolae VECHIU ● Secretare dactilografă: Adela GACEA ● Angelica MORARU ● Sector difuzare: Cătălin NICOLAU ● Corpondenții din străinătate: Paolo GIANFELICI (Italia) ● Gabriel MARDARE (Franța) ● Horst FASSEL (Germania) ● Petruța SPANU (Polonia) ● Adrian PORUCIUC (S.U.A.) ●

Tiparul: S.C. „Dosoftei” S.A., Str. Sf. Lazăr 49, Iași, 6600.

Redacția și administrația: Str. V. Alecsandri nr. 8, Iași, 6600
Telefoane, Redactor șef: 98/146433; Redacția și secretariat redacție: 98/113906; Contabil șef și Difuzare: 98/113923.
Poziția în Catalogul Presei Interne: 842.
ISSN: 1220—4560.